

VELKÁ MORAVA

A POČÁTKY KŘESŤANSTVÍ

Pavel Kouřil (ed.)

Archeologický ústav Akademie věd ČR, Brno, v. v. i.

**VELKÁ
MORAVA**

1150 let křesťanství ve střední Evropě

VELKÁ MORAVA A POČÁTKY KŘESŤANSTVÍ

Pavel Kouřil (ed.)

Archeologický ústav Akademie věd ČR, Brno, v. v. i.

Brno 2014

**VELKÁ
MORAVA**

1150 let křesťanství ve středu Evropy

VELKÁ MORAVA A POČÁTKY KŘEŠŤANSTVÍ

Pavel Kouřil (ed.)

27. 11. 2014 – 28. 2. 2015 – Palác šlechtičen, Moravské zemské muzeum, Brno
17. 4. 2015 – 28. 6. 2015 – Císařská konírna, Pražský hrad, Praha
7. 8. 2015 – 1. 11. 2015 – Bratislavský hrad, Bratislava

VELKÁ MORAVA A POČÁTKY KŘESŤANSTVÍ

Archeologický ústav Akademie věd ČR, Brno, v. v. i.
ve spolupráci s Moravským zemským muzeem

Editor: Pavel Kouřil

Autoři textů: Andrea Bartošková
Peter Bednár
Ivana Boháčová
Petr Čech
Jan Frolík
Luděk Galuška
Jana Gryc
Milan Hanuliak
Hajnalka Herold
Dagmar Jelínková
Pavel Kouřil
Christian Lübke
Jiří Macháček
Jan Mařík
Zdeněk Měřínský
Karol Pieta
Lumír Poláček
Jacek Poleski
Naďa Profantová
Rudolf Procházka
Svetlana S. Rjabceva
Alexander T. Ruttkay
Matej Ruttkay
Petr Sommer
Béla Miklós Szöke
Pavel Šlězár
Tatiana Štefanovičová
Michal Téra
Kateřina Tomková
Vladimír Vavřínek
Martin Wihoda
Herwig Wolfram
Jozef Zábajník

Autoři textů
katalogu: Pavel Kouřil
Luděk Galuška
Jiří Košta

Recenzenti textů: Petr Charvát
Libor Jan

Překlady: Louise Bremby
Jana Gryc
Jana Klíčová
Olga Lečbychová
Yvona Levíčková
Lingea s.r.o.
Petra Melichar
Eva Mošová
Stanislav Oplatek
Chris Sullivan
Marek Vlach

Korektury
českých textů: Jana Fantová

Korektury
anglických textů: Tereza Bartošková
Paul Maddocks

Redakce: Zdenka Kosarová
Olga Lečbychová
Miroslava Šudomová

Fotografie katalogu: Jiří Foltýn
Barbora Tesařová

Tvorba hmotových
modelů: Radek Míka, M'Plan

Obálka, grafická
úprava a tisk: Arte 73, s.r.o.

© Archeologický ústav Akademie věd ČR, Brno, v. v. i.

ISBN 978-80-86023-53-3

Partnerské instituce:

Archeologický ústav Akademie věd ČR, Praha, v. v. i.
Archeologický ústav SAV v Nitre
Archiv Pražského hradu
Hornonitrianske múzeum v Prievidzi
Masarykovo muzeum v Hodoníně, p. o.
Moravský zemský archiv v Brně
Muzeum Archeologiczne w Krakowie
Muzeum jihovýchodní Moravy ve Zlíně, p. o.
Muzeum Kroměřížska, p. o.
Muzeum města Brna, p. o.
Muzeum a galerie v Prostějově, p. o.
Muzeum Těšínska, p. o.
Múzeum mesta Bratislavy
Národní muzeum Praha
– Historické muzeum
Národní muzeum Praha
– Přírodovědné muzeum
Národní památkový ústav
– územně odborné pracoviště v Olomouci
Národní památkový ústav
– územně odborné pracoviště v Ostravě
Oblastní muzeum v Chomutově
Ponitrianske múzeum v Nitre
Považské múzeum v Žiline
Regionální muzeum v Mikulově, p. o.
Slovácké muzeum v Uherském Hradišti
Slovenské národné múzeum
– Archeologické múzeum Bratislava
Slovenské národné múzeum
– Historické múzeum Bratislava
Slovenské národné múzeum
– Etnografické múzeá v Martine
Spolková země Dolní Rakousy
Technické muzeum v Brně
Ústav archeologické památkové péče Brno, v. v. i.
Ústav archeologie a muzeologie
Filozofické fakulty Masarykovy univerzity
Vlastivědné muzeum v Olomouci
Jiří Janošík, Bratislava

OBSAH

VELKÁ MORAVA A POČÁTKY KŘESŤANSTVÍ

Velká Morava a počátky křesťanství (Úvodní slovo) – Pavel Kouřil	15
Dějiny a stav výzkumu Velké Moravy – Zdeněk Měřínský	16
Počátky slovanského osídlení na Moravě – Dagmar Jelínková	23
Slovania a avarský kaganát – Jozef Zábojník	33
Slovanské archaické náboženství – Michal Téra	40
Od Moravanů k Velké Moravě a zase zpět – Martin Wihoda	46
Rex, principes, optimates – elity Velké Moravy – Luděk Galuška	51
Mocenské elity v Čechách 9.–10. století – Naďa Profantová	62
Vojenstvo Velké Moravy – Alexander T. Ruttikay	70
Křesťanství a byzantská misie na Velké Moravě – Vladimír Vavřínek	79
Kultura a vzdělanost Velké Moravy – Vladimír Vavřínek	83
Velkomoravská církevní architektura – Lumír Poláček	87
Pohřební rítus na Velké Moravě – Milan Hanuliak	92
Výroba, řemesla a obchod v období předvelkomoravském a velkomoravském na Moravě a ve Slezsku – Zdeněk Měřínský	98
Šperk a šperkařství Velké Moravy – Luděk Galuška	124
Čechy a Velká Morava – svědectví archeologie – Ivana Boháčová, Naďa Profantová	134
Říše Moravanů a bavorská východní marka – Herwig Wolfram	145
Kontakty kmenů v povodí Visly a Odry s Velkou Moravou – Jacek Poleski	150
Velká Morava a říše – Christian Lübke	155
Kontakty východní Evropy s Velkou Moravou – Svetlana S. Rjabceva	159
Poslední léta a pád Velké Moravy – Pavel Kouřil	167

VÝZNAMNÉ ARCHEOLOGICKÉ LOKALITY:

MORAVA

Mikulčice – Lumír Poláček	174
Staré Město – Uherské Hradiště – Luděk Galuška	178
Pohansko u Břeclavi – Jiří Macháček	184
Staré Zámky v Brně-Lišni – Zdeněk Měřínský	188
Znojmo – Hradiště sv. Hypolita – Zdeněk Měřínský	196
Olomouc – Pavel Šlězár	201
Přerov – Rudolf Procházka	208
Chotěbuz – Podobora – Pavel Kouřil, Jana Gryc	214

RAKOUSKO

Gars-Thunau – Hajnalka Herold	219
--------------------------------------	-----

SLOVENSKO

Bojná – Karol Pieta	225
Nitra – Peter Bednár, Matej Ruttkay	229
Ducové – Kostolec – Alexander T. Ruttkay	235
Nitrianska Blatnica – Alexander T. Ruttkay	238
Pobedim – Alexander T. Ruttkay	242
Bratislava a Devín – Tatiana Štefanovičová	244

MAĎARSKO

Blatnograd (Mosaburg/Zalavár) – Béla Miklós Szöke	247
--	-----

ČECHY

Pražský hrad – Jan Frolík	253
Stará Kouřim – Petr Sommer	256
Budeč – Andrea Bartošková	258
Libice nad Cidlinou – Jan Mařík	263
Levý Hradec – Kateřina Tomková	268
Stará Boleslav – Ivana Boháčová	272
Žatec – Petr Čech	276
Katalog	281
Poznámky	474
Seznam zkratk	475
Literatura	476
Prameny	514
Autoři textů	516

ČECHY A VELKÁ MORAVA – SVĚDECTVÍ ARCHEOLOGIE

Ivana Boháčová – Naďa Profantová

Prostor Čech, který podle písemných pramenů byl z vnějšího pohledu i z pohledu svých obyvatel v určitých souvislostech vnímán jako celek, se ve výpovědi archeologických pramenů v období velkomoravském jeví jako ne zcela sourodý konglomerát regionů, které se odlišují např. opakovanou přítomností či absencí dokladů velkomoravského vlivu, prvými projevy christianizace, různými zvyklostmi v nakládání se zemřelými i asynchronním vývojem sídelní struktury.

Poznání Čech doby velkomoravské i vlastní sídelní struktury jednotlivých regionů je zatím velice nerovnoměrné. K nejlépe poznaným sídlištím náleží hrady, označované starší badatelskou generací jako hradiště či hradiska. Jde vesměs o impozantní a nepřehlédnutelné pevnosti ve strategických, v Čechách vesměs výšinných, polohách, které vždy poutaly pozornost široké i odborné veřejnosti a nověji i nedisciplinovaných novodobých hledačů pokladů, kteří v honbě za nimi tyto často neúplně odborně prozkoumané lokality ničí, ať již z neznalosti či ziskuchtivosti.

Na sklonku velkomoravského období lze v prostoru české kotliny právě u mocenských center – hradů, a to těch, které se kumulují v prostoru krystalizačního jádra pozdějšího přemyslovského státu, zaznamenat na základě výpovědi archeologických pramenů markantní změny v oblasti nemovitých i movitých archeologických pramenů, konkrétně zejména u opevnění či typů zástavby, v případě drobné hmotné kultury pak především u hrobového inventáře, ale i např. u hrnčířských výrobků. U těchto hradů máme také mimořádnou příležitost využít četné informace písemných pramenů – převážně nejstarších legend, a ověřit tak nezávisle interpretaci archeologických pramenů.

Střední Čechy

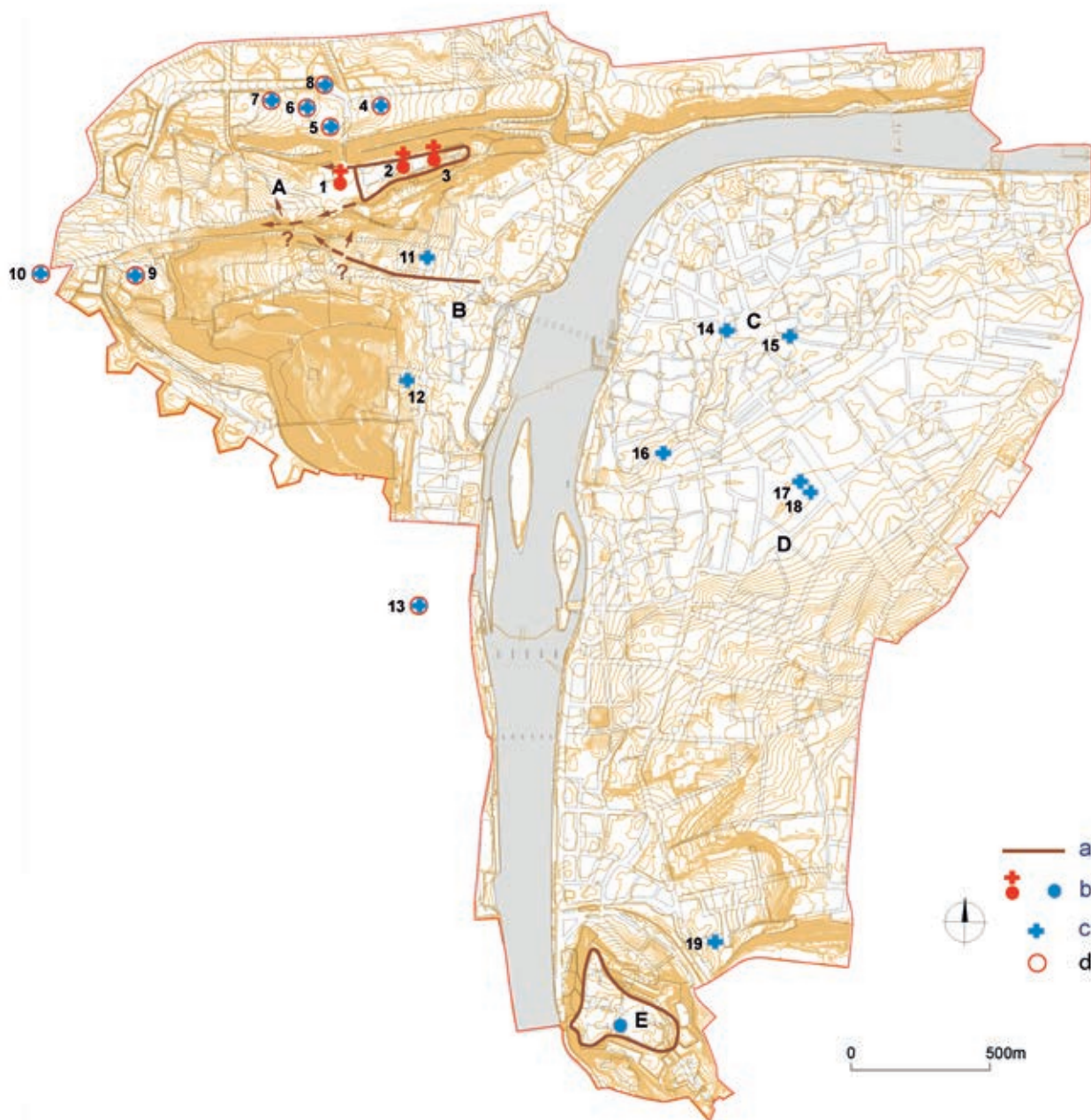
Střední Čechy jsou oblastí s výjimečnou výzkumnou tradicí již od období první republiky. Některá z mocenských center, známá z raně středověkých legend a kronik jako sídla dynastie Přemyslovců, byla systematicky zkoumána již ve 20. a 30. letech 20. století, výzkumy některých z nich pak pokračovaly v rámci výzkumného poválečného boomeru, kdy byla z evidentních důvodů pozornost věnována právě lokalitám vážícím se k počátkům české resp. československé státnosti. V areálech Pražského hradu a Staré Boleslavi se intenzivní výzkum rozvinul zejména od 2. poloviny 80. let, a to v souvislosti se zahájením rozsáhlých rekonstrukcí jejich infrastruktury i některých významných palácových staveb či církevních objektů.

Výsledky tohoto výzkumu podnítily nedávné komplexní vyhodnocení dostupných pramenů, které ukázalo, že vývoj nejvýznamnějších lokalit ve středních Čechách byl v nejmladší

fázi velkomoravského období synchronní. Ještě v průběhu 2. poloviny 9. století můžeme doložit pouze jejich osídlení, existence a charakter jejich opevnění zůstávají mnohdy neznámé. Někdy na přelomu 9. a 10. století – tedy z hlediska archeologické chronologie v podstatě současně – byla ale tato centra nově vybavena mohutnými dřevohliněnými hradbami. Impozantnost opevnění zdůrazňovala čelní kamenná stěna, do níž byly zakotveny dubové kmeny příčného roštu. Na těchto hradech, a v případě Prahy nejen v rámci historického jádra pražské sídelní aglomerace, ale i v jejím zázemí, se také právě v závěru velkomoravského období setkáváme s archeologickými projevy nápadných změn v hmotné kultuře. Jsou jimi doklady velkomoravského vlivu, především v podobě velkomoravského šperku, dále první indicie vzrůstající ekonomické prosperity země a zároveň lze v tomto prostoru zaznamenat i první znaky nastupujícího procesu christianizace, ať již v podobě prvních sakrálních staveb, či v některých jevech v pohřebním ritu. Z pohřebišť mizí potravinové a další symbolické milodary, které představovaly v Čechách nejčastěji keramické nádoby (ojediněle s určeným obsahem – např. pšeničná či ovesná kaše s medem), vědra, vejce a výjimečně i drůbež (např. některé hroby z Klecan, Žalova a také z Kanína u Libice nad Cidlinou), změna se projevuje i v rozmístění hrobů, které nově vytvářejí pravidelnější řady. Méně četné jsou na předkostelních řadových pohřebištech i vzájemné superpozice hrobů, ubývá vícečetných a dodatečně vkládaných pohřbů.

Další vzestup středočeských center velkomoravského období v průběhu 10. století je dokladem kontinuálního rozvoje země, směřující prostřednictvím násilného převzetí moci na počátku 2. třetiny 10. století k stabilitě, prosperitě a následnému prudkému vzestupu raného českého státu.

Praha (**obr. 1**) byla na přelomu 9. a 10. století, tedy v nejmladší fázi velkomoravského období, rozlehlou a hustě osídlenou aglomerací, zaujímající značnou část dnešních Hradčan a Malé Strany. Východní výspa hradčanského ostrohu s knížecí rezidencí byla tehdy ještě oddělena od svého okolí systémem příkopů, doprovázeným nejspíše jen palisádou. Vně, těsně západně hlavní linie opevnění, ovšem *in ipsa civitate Pragensi*, jak nás informuje *Kristiánova legenda*, byl Bořivojem zbudován jako nejstarší v Praze kostel P. Marie. Opevněno bylo i přilehlé malostranské *suburbium*, i zde známe bezpečně z nejstaršího opevnění pouze příkop. Novým prototypem opevnění se právě někdy v této době stala v Čechách hradba s čelní kamennou stěnou a s jednosměrnou roštovou konstrukcí, jejíž šíře se pohybovala v intervalu 5–8 metrů. Výška hradby je odhadována nejméně na tři metry, čelní partie mohla být i významně vyšší. Pražský hrad byl hradbou tohoto typu nejspíše opevněn v 2. desetiletí 10. století. Dostupné

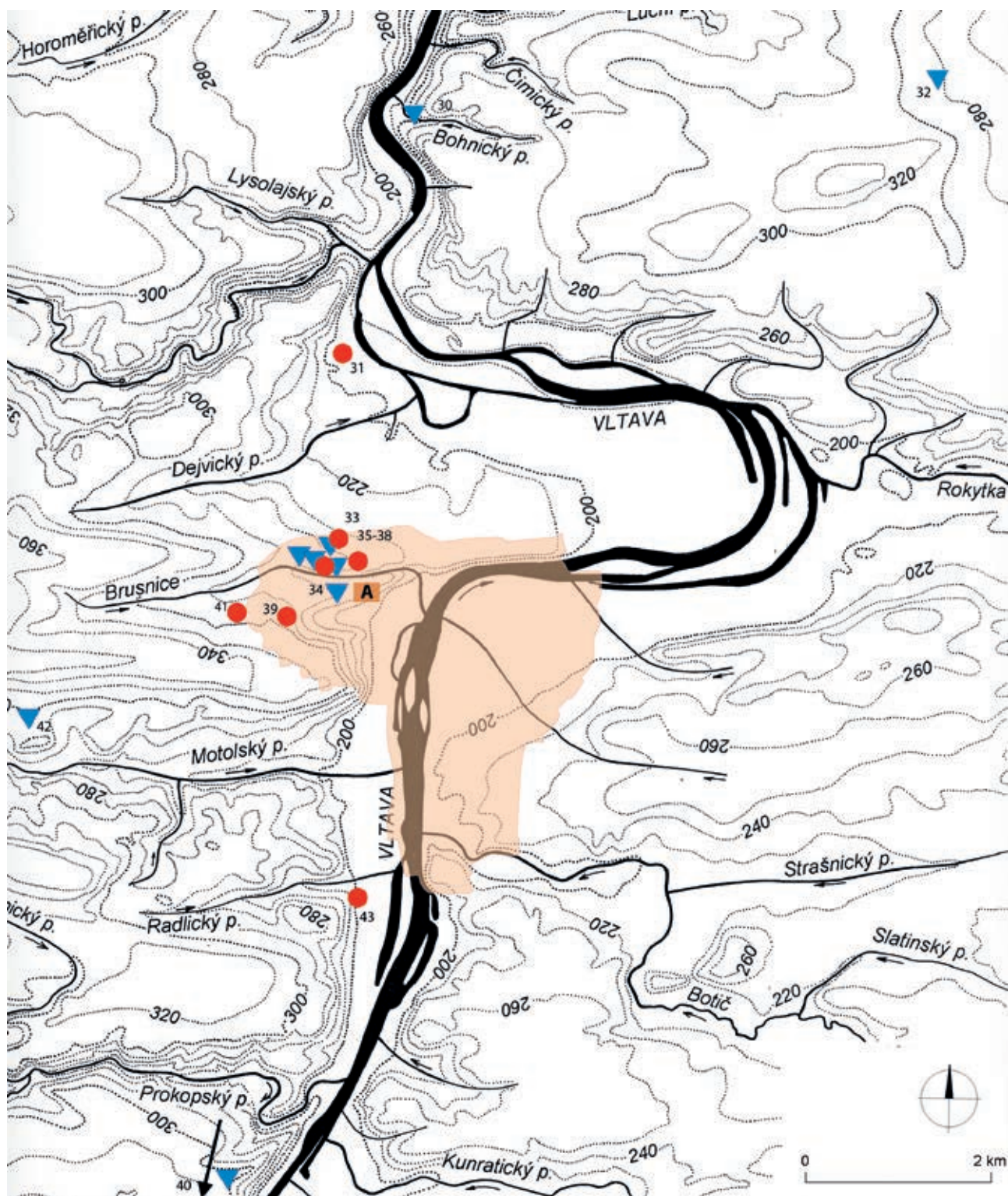

▲ Obr. 1. Praha – nejstarší sakrální stavby a středohradištní pohřebiště v jádru raně středověké aglomerace:

a – známá a předpokládaná (čárkovaně) linie středohradištního opevnění; b – nejstarší známé sakrální stavby. Červeně: doložené kostely s dynastickými pohřby – kostel P. Marie (1), rotunda sv. Víta (2), bazilika sv. Jiří (3). Modře: blíže nedatované pozůstatky stavby pod bazilikou sv. Vavřince na Vyšehradě (pol. 10. – pol. 11. stol.); c – středohradištní pohřebiště: A – Hradčany – Královská zahrada (4), Jízdárna (5), Lumbeho zahrada – bažantnice (6), Jelení ul. (7), M. Horákové (8), Strahov (9), Malovanka (10); B – Malá Strana – Sněmovní ul. (11), Újezd (12); Smíchov – Nádražní ul. (13); C – Staré Město – U radnice (14), Celetná ul. (15); D – Nové Město – Bartolomějská (16), Václavské nám. – hotel Adria a U Lhotků (17, 18), Na Slupi (19); E – Vyšehrad; d – pohřebiště s prokazatelným velkomoravským vlivem.

prameny nasvědčují tomu, že přibližně ve stejném období byla zřejmě hradba shodného typu zbudována jak k ochraně hradčanského předhradí, tak malostranského *suburbia*. Běžná zástavba byla dřevěná, obydlím výše postavených vrstev byl patrně víceprostorový srub, reliktů takových staveb jsou

doloženy ale jen zcela výjimečně. Stavební formu knížecího paláce neznáme. Celková rozloha pražské aglomerace v 1. polovině 10. století přesahovala 30 ha (knížecí rezidence cca 4 ha, hradčanské předhradí lze odhadovat na cca 11 ha, malostranské *suburbium* minimálně 17 ha, jeho rozloha však

▲ Obr. 2. Pohřebiště s velkomoravským šperkem v Pražské kotlině.

Vyznačen rozsah Pražské památkové rezervace (legenda viz obr. 4). A – poloha Pražského hradu. Identifikace vyznačených lokalit viz tab. 1.

v některé z fází jeho vývoje byla ještě minimálně o polovinu větší). Příslušníci nejvyšších sociálních vrstev byli pohřbíváni v těsné blízkosti rezidence, v neosídleném prostoru za údolím potoka Brusnice, v 10. století pak již i přímo v hradním areálu a v nově budovaných sakrálních stavbách.

Vedle budování pevnostních systémů se v archeologických pramenech ekonomický rozvoj společnosti projevuje v prostoru středních Čech např. na rozvoji hrnčířství a šperkařství, které vycházelo prokazatelně z velkomoravské tradice a dále ji rozvíjelo.

Projevy velkomoravského vlivu v Čechách

Praha a okolí

V Praze se silně projevuje přímý velkomoravský vliv v hrobovém inventáři, a to především prostřednictvím šperků – kovových gombíků, náušnic, nejčastěji hrozníčkovitých a bubínkovitých, ojediněle snad i kovových perel. Kromě pohřbu ženy s hrozníčkovitými náušnicemi v hrobce kostela P. Marie, šperky velkomoravského rázu nacházíme u věnce pohřebišť obklopujících Pražský hrad (**obr. 2**) – Lumbeho zahrada, Královská zahrada, Jízdárna Pražského hradu a její okolí, Malovanka na pomezí Hradčan a Břevnova, Strahov nebo vzdálenější Bubeneč, krom toho ale i daleko za hranicemi souvisle osídlené plochy – jižně Praha-Smíchov, Lahovice, severně Bohnice – zde bubínkovitá náušnice, či v aglomeraci Levý Hradec – Klecany / Pravý Hradec. U každého z těchto hradů jsou odkryta dvě pohřebišť, ze Žalova oproti Klecanům známe i hroby s ostruhami. Ze Žalova I pak pochází i zlatá hrozníčkovitá náušnice, obdobně jako ze Želének, ze Žalova II pak mimo jiné také stříbrná ozdoba s vypnulínami a filigránem, patřící již asi samostatné české produkci. Žalov I je zatím jedinou lokalitou v Čechách, odkud pochází sloupečkovitá náušnice, byť poškozená.

Velkomoravská tradice je posléze dále rozvíjena v nových typech honosného a výtvarně dokonale ztvárněného šperku animálního stylu (především kaptorgy s koňskými spřeženími a náušnice se zvířecími, zřejmě rovněž koňskými hlavičkami; **obr. 3**). Ten je známý kromě Prahy (Hradčany – Lumbeho zahrada, Nové Město – hotel Adria – lokalizace viz **obr. 1**) také z Kouřimi a Libice ležících na jihovýchodním okraji středních Čech. Sama dílna objevena nebyla, bývá však lokalizována do Prahy. Indicií v tomto ohledu může být např. nález suroviny, skládaného pásku zlatého plechu, který byl nalezen mezi ramenní a klíční kostí ženy pohřbené v prostoru Jízdárny Pražského hradu s nožem, drobnými esovitými záušnicemi a náhrdelníkem z jantarových a skleněných perel a s kaptorgou. Nalezený předmět můžeme považovat za určitou analogii k nálezu ze Starého Města (poloha Na Valách, hrob 23/48), kde se v sou-

sedství pohřebišť dílnu podařilo objevit. Šperk animálního stylu se nosil zřejmě v dalších variantách po celé 10. století (viz animální náušnice z depotu v Čistěvsi na Královéhradecku, uloženého okolo r. 1000).

Stopy velkomoravského vlivu (**tab. 1; obr. 4**) jsou nejčastější právě u středočeských pohřebišť. V centru středních Čech jsou to kromě pražských lokalit Žalov I a Žalov II, Klecany I a Klecany II, Budeč – akropole, Koleč – Zákolany, Tetín, Mělník – Rousovice. Jednotlivé hroby pak nalzáme v lokalitách jako Úholičky, Libčice, Kačice, Jeviněves apod.

Kolín a Kolínsko

Kolínsko patří nesporně mezi nejvýznamnější regiony Čech 9. a 1. poloviny 10. století. Přimo v Kolíně (Součkova cihelna) byl objeven nejvýznamnější pohřeb 9. století – dvojhrob knížete a jeho ženy. Zatímco muž je vybaven zbraněmi západního původu (meč a jeho garnitura zdobená niellem, ostruhy zdobené granulací, picí souprava, k níž patří stříbrný zlacený kalich vyrobený v Cáchách, importované skleněné nádoby, jedna nádoba bronzová), žena je ozdobena šperky vyrobenými na Moravě (bubínkovité náušnice, kovové perly zdobené granulací a stříbrná kaptorga). Hrob patří 50.–70. letům 9. století. Kromě toho byl nedaleko nalezen dvojhrob bojovníků s ostruhami z 9. století, při nedávné stavbě silničního obchvatu Kolína pak hroby s hrozníčkovitými náušnicemi i olivovitými perlami a hrob bojovníka se sekerou. K předválečným nálezům náleží hrob s mečem z Kobylnice. Bohužel není jasné, kde sídlil kníže pohřbený v Kolíně, blízké hradiště Hánín je patrně mladší.

Ze stejného regionu pak pocházejí hroby s velkomoravskou výbavou objevené na akropoli hradiště v Libici – hrozníčkovité a košíčkovité náušnice, náušnice s řetízky, gombíky, sekery, ostruhy i hroby s mečem z 1. poloviny 10. století. Hrozníčkovité náušnice byly nalezeny i v sídlištních situacích na předhradí.

Na pomezí středních a východních Čech pak leží nejvýznamnější česká lokalita velkomoravského období – Kouřim, jedno z pěti největších hradišť v Čechách (40 ha). Necelých 160 hrobů pohřebišť ve středním areálu poskytlo velkou koncentraci exkluzivních pohřbů nejméně tří až čtyř generací příslušníků elity sídlící na hradišti. Koncentrace hrobů s výbavou moravského rázu patří k největším (vedle Prahy – Lumbeho zahrady). Objevují se tu i zlaté perly, většina šperků je stříbrných či pozlacených. Jejich typová škála je zde nejbohatší – hrozníčkovité, bubínkovité, košíčkovité náušnice, náušnice s řetízky, gombíky zdobené granulací, rostlinnými i geometrickými motivy, řetízkové nákrčníky, velká je i rozmanitost kovových perel. Také kumulace různých šperků v jednom celku je nejvýraznější – např. pět párů náušnic (hrob 96b), čtyři různé typy kovových perel a dva typy kaptorg

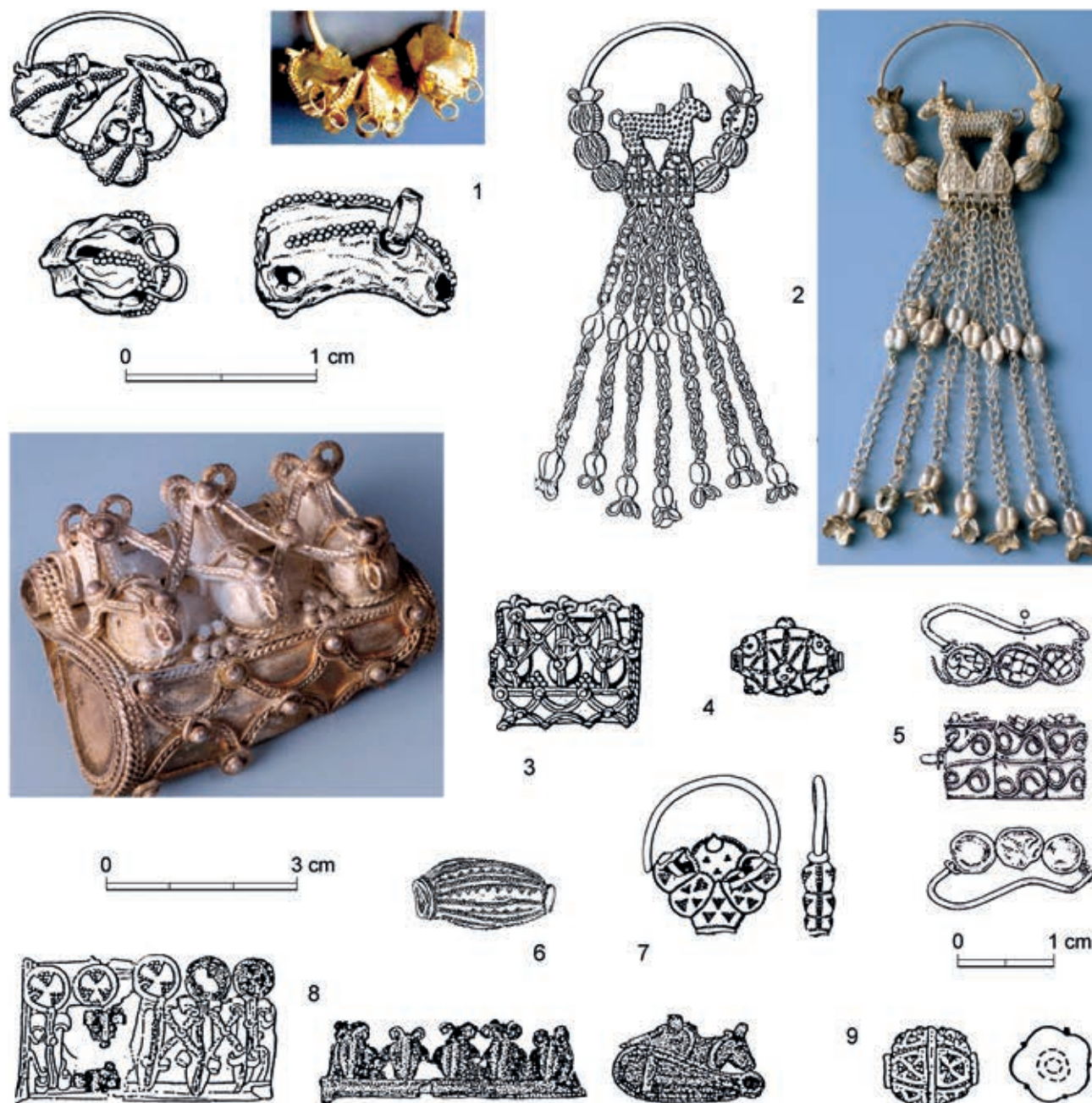
čís.	lokalita	okres	náušnice v hrobě	gombíky v hrobě	sekera bradatice	jiné v hrobě	5 a více hrobů	sídištní nálezy
1	Církvice	Ústí n. L.		X				
2	Dolánky, Rubín	Louny						X
3	Dřevčice	Praha-východ	X					
4	Hostivice	Praha-západ	X					
5	Jevíněves	Mělník		X				
6	Kačice	Kladno		X				
7	Kanín II, III	Nymburk	X	X	X		X	
8	Klecany I	Praha-západ	X	X			X	
9	Klecany II	Praha-západ	X	X				
10	Kolaje	Nymburk			X			
11	Kolešovice	Rakovník		X				
12	Kolín, dvojhrob	Kolín	X	X				
13	Kolín, obchvat	Kolín	X					
14	Kolín, u Lihovaru	Kolín		X				
15	Kouřim hradiště, U Libuše	Kolín	X	X	X		X	X
16	Kováry-Budeč, Týnice	Kladno	X					
17	Kováry-Budeč, u rotundy	Kladno	X	X				
18	Libčice	Praha-západ		X				
19	Libice, akropole	Nymburk	X	X	X		X	
20	Libice, předhradí	Nymburk						X
21	Libochovičky	Kladno		X				
22	Litoměřice návrší Božka	Litoměřice	X					
23	Litoměřice-předměstí (vila A. Deutsche)	Litoměřice		X				
24	Litoměřice-Voldána	Litoměřice		X				
25	Mělník	Mělník				X		
26	Mělník-Rousovice	Mělník		X				
27	Mlčechvosty	Mělník		X				
28	Mlékojedy	Litoměřice	X					
29	Nymburk-Zálabí	Nymburk			X			
30	Praha-Bohnice	Praha 8	X					
31	Praha-Bubeneč	Praha 6		X				
32	Praha-Ďáblice	Praha 8	X					
33	Praha-Hradčany, M. Horákové	Praha 7	X	X				
34	Praha-Hradčany, Hrad, kostel P. Marie	Praha 1	X					
35	Praha-Hradčany, Hrad, Královská zahrada	Praha 1		X				
36	Praha-Hradčany, Jelení	Praha 1	X					
37	Praha-Hradčany, Jizdárna	Praha 1	X					
38	Praha-Hradčany, Lumbeho zahr.-Bažantnice	Praha 1	X	X	X?		X	
39	Praha-Hradčany, Strahov	Praha 1		X				
40	Praha-Lahovice	Praha 5	X					
41	Praha-Malovanka	Praha 1, 6		X				
42	Praha-Motol	Praha 5	X					
43	Praha-Smíchov, Nádražní	Praha 5		X				
44	Prachov-Záměstí, mohyly	Jičín	X					
45	Přerov-Hůra	Kolín						X
46	Radětice	Příbram	X					
47	Radim	Kolín			X			
48	Roztoky-Žalov II	Praha-západ	X				X	
49	Roztoky-Žalov I	Praha-západ	X	X	X		X	
50	Řesanice	Plzeň-jih		X				
51	Slaný-Kvíček	Kladno	X					
52	Stehelčevy	Kladno			X			
53	Tetín	Beroun	X					
54	Tušovice	Příbram	X	X				
55	Úholičky	Praha-západ	X					
56	Všehrdý	Chomutov	X					
57	Zabrušany	Teplice						X
58	Zabrušany, U tří lip	Teplice	X					
59	Zákolany-Koleč	Kladno	X					
60	Žatec, hradiště	Žatec						X
61	Žatec, Bratří Čapků	Žatec			X			
62	Želénky	Teplice	X	X				
63	Želkovice	Beroun		X				
64	Žižice	Kladno	X	X				

▲ Tab. 1. Doklady velkomoravského vlivu v Čechách.

Přehled pohřebního inventáře a nálezů v sídištních situacích. X – přítomnost jevu.

(hrob 106b; **obr. 3: 2–4**). Podobně jako v Klecanech či Žalově II zaznamenáváme nepoměr mužských a ženských hrobů ve prospěch žen, to lze vysvětlit např. tím, že část mužů mohla padnout na vzdálenějším místě a byla pohřbena jinde. Hrad i pohřebiště

zanikly v polovině 10. století. Moderní detailní revizní zpracování tohoto mocenského centra a komplexní vyhodnocení zejména sídlištních kontextů zůstává nadále závažným dluhem české archeologie.

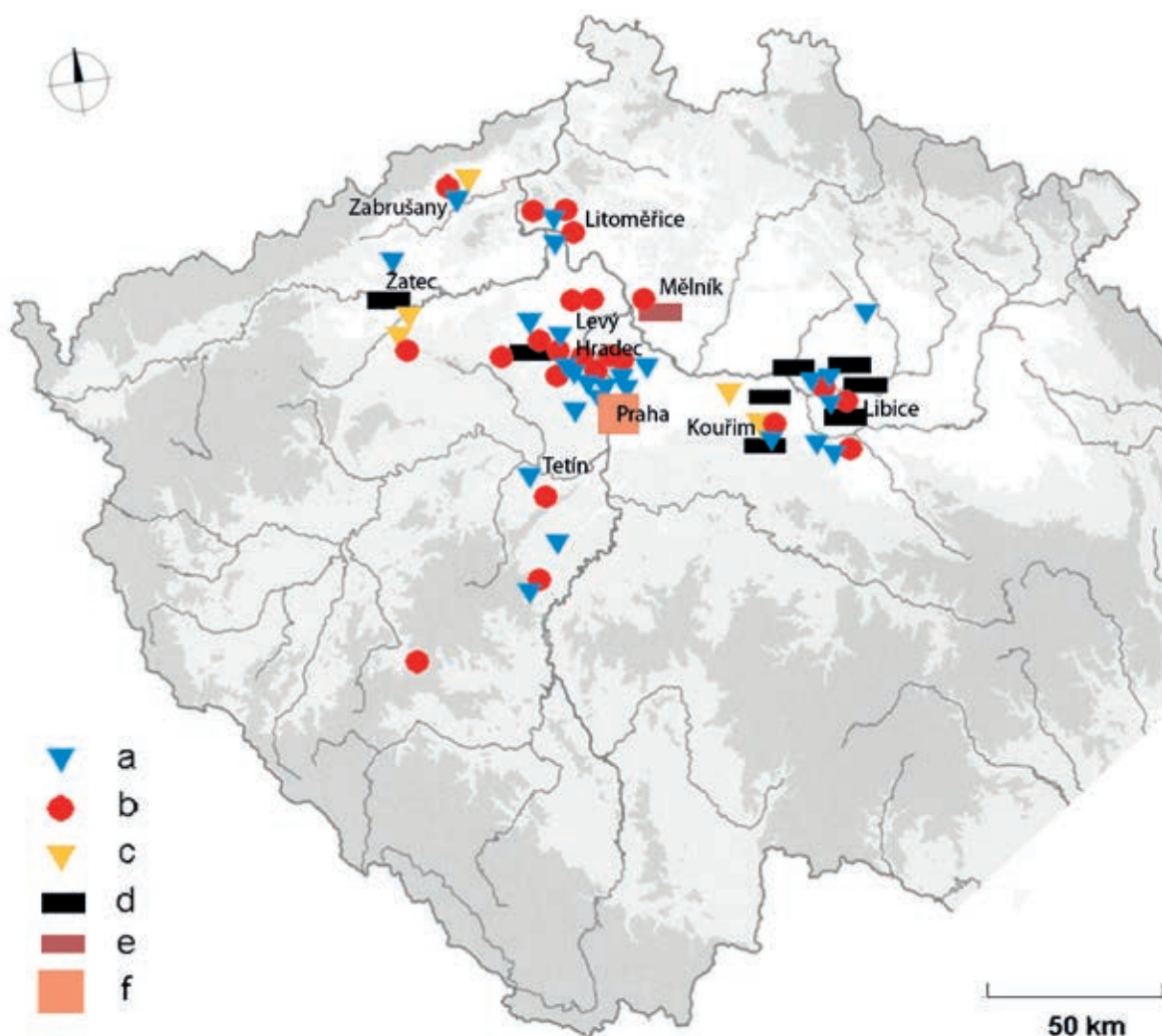
▲ **Obr. 3. Čechy – postvelkomoravský šperk s animálními motivy.**

Výběr motivů typických pro tzv. pražskou dílnu. 1–2, 5, 7 – náušnice; 4, 6, 9 – perly; 3, 8 – kaptorgy s animálními motivy. Praha – Lumbeho zahrada (1, 7); Stará Kouřim (2–4); Výrava (5 – zařazení nejisté); Čistěves (6 – depot); Libice n. Cidlinou (8); Praha – Václavské nám, Adria (9). Zlato (3, 5) a stříbro. Podle Z. Smetánka (1), M. Šolle (2–4), N. Profantová (5), J. L. Píř (6), Z. Smetánka – L. Hrdlička – M. Blajerová (7), R. Turek (8), V. Huml – P. Starec (9).

Severozápadní Čechy a další nálezy

Z hlediska poznání severozápadních Čech jsou důležitými centry Rubín, Zabuřany a Litoměřice. V zázemí Zabuřan, odkud pochází hrozníčkovitá náušnice jak z hrobu, tak ze sídlištní situace, leží několik pohřebišť. Nejvzdálenější a zároveň nejvýznamnější jsou Želénky se zcela výjimečným mohylovým pohřbem. Byla zde pohřbena žena, nejspíše provdaná z Moravy. Lze tak usuzovat z její pohřební výbavy – zlaté hrozníčkovité náušnice stejně jako dvouplášťové gombíky pocházejí z Moravy, zřejmě přímo z Mikulčic. Naproti tomu medailon s gemou byl vyroben nejspíše v severní Francii a opatřen domácím řetězem. Součástí výbavy je i oboustranná částečně pozlacená

plaketa s vyobrazením jelena a dravce. Plaketa mohla být jak orientálního, tak moravského původu. Pak by přejala jen orientální či byzantinující motiv lovu se sokolem. Zlatý, dnes nedochovaný kříž nalezený na čele pohřbené umožňuje uvažovat o čerstvě pokřtěné ženě, ovšem skutečnost, že jde o pohřeb uložený pod mohylou a s vědrem, byla s novou vírou v rozporu (ale v souladu s moravskou praxí). Velkomoravský horizont na Rubínu představují dvě náušnice (jedna zlatá hrozníčkovitá) a dva gombíky – to vše ovšem ze sídlištních situací. O zdejším luxusním prostředí svědčí i zlomek dutého skla a západní kování v zázemí Rubína. Z Litoměřic a jejich nejbližšího okolí známe též nálezy gombíků a hrozníčkovitých náušnic nejméně ze tří poloh, nalezeny byly i další šperky, dnes bohužel ztracené.

▲ Obr. 4. Pohřebišťe a sídlištní nálezy s doklady velkomoravského vlivu v Čechách:

a – pohřeb s náušnicemi; b – pohřeb s gombíky; c – sídlištní nálezy velkomoravského šperku; d – výskyt sekery moravského typu (bradice) mimo lokality s již doloženým velkomoravským vlivem; e – výskyt jiného typického prvku (Mělník – ostruhy); f – pražská sídelní aglomerace s kumulací jevu a, b. Soupis vyznačených lokalit viz tab. 1.

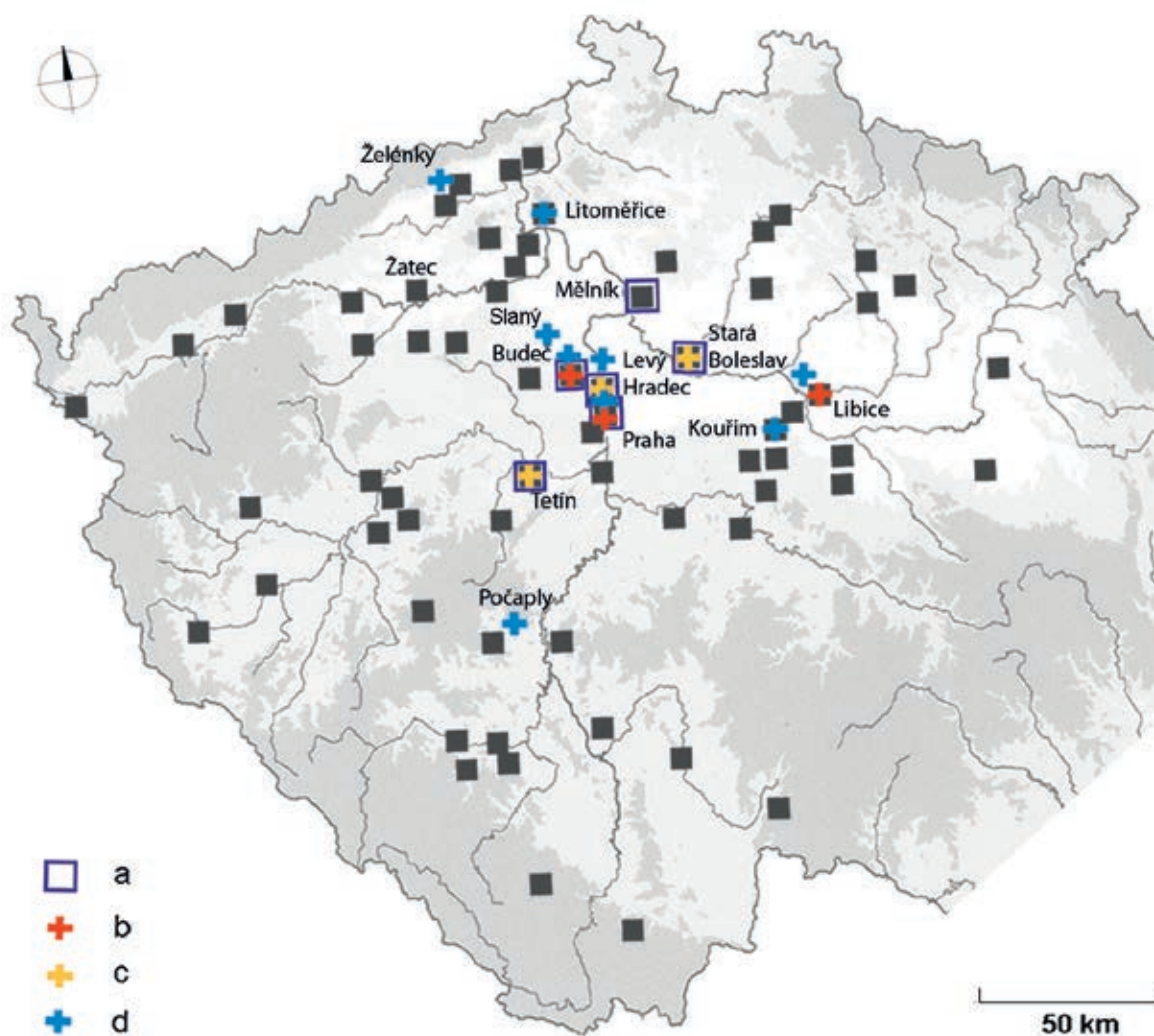
Přestože podle dosavadních poznatků není velkomoravský šperk doložen v západních a jižních Čechách, gombík z Počapel a pohřebiště v Raděticích naznačují, že může jít jen o nedostatečný stav poznání. Luxusní kování jako atributy muže bojovníka se již v prostoru jižních Čech našla (Němětice a zcela nový dosud nepublikovaný nález z Netolicka). Indicie velkomoravského vlivu známe i z východních Čech (náhodné nálezy seker moravského typu: Mlázovice, Předhradí, okr. Chrudim).

Bilance pohřebišť s velkomoravským vlivem v Čechách

V celých Čechách nalézáme nejméně 51 lokalit, kde lze doložit šperk velkomoravského rázu. Velkomoravský vliv lze zazname-

nat i u některých bojovníckých hrobů, jejichž výskyt (alespoň dle aktuálního stavu poznání) je ve srovnání s Moravou spíše sporadický. Nálezy velkomoravského charakteru z pohřebišť v Čechách představují 56 lokalit včetně mužských hrobů se sekerami, ze sídelních kontextů – většinou z hradišť – se pak podařilo získat minimálně šest dalších předmětů (náušnice, gombíky). Celkem lze aktuálně uvažovat až o 64 lokalitách s doloženým velkomoravským vlivem (**obr. 2, 4; tab. 1**), nově Klecany I, II, Žalov II, Hostovice, Slaný – Kvíček, Kolín – obchvat.

Lokalitou, kde se projevuje jednoznačně nejintenzivnější velkomoravský vliv – alespoň podle výpovědi nálezů z pohřebišť – je Stará Kouřim (158 hrobů na prvním předhradí u jezírka

▲ **Obr. 5. Lokality s nejstaršími doklady christianizace Čech:**

a – hrady přemyslovské domény; b – reliktly sakrální architektury; c – historicky doložená sakrální architektura; d – křesťanské motivy na předmětech drobné hmotné kultury. Podkladová mapa zobrazuje stav sítě hradů na území Čech kolem r. 900. Podle J. Sláma a J. Bubeník – upraveno.

Libuše). Tam lze za bohatě vybavené považovat 14 ženských a dívčích hrobů a minimálně 6 hrobů mužských a chlapeckých. S tím je do určité míry srovnatelná jen situace v Žalově II, kde ze 41 odkrytých hrobů můžeme za bohatě vybavené označit čtyři ženské a dva mužské pohřby, ovšem bohatství celků z Kouřimi či Prahy – Lumbeho zahrady nedosahují. Hroby nejméně se třemi páry moravských náušnic z drahého kovu známe z Kouřimi (hroby 48, 89, 96, 106B, 110, 129), z Prahy – Lumbeho zahrady (např. hrob 16, 53, 81, 84), ze Žalova I (hrob 31/1912), Klecan (hrob 53) a z Libice n. Cidlinou (hrob 268).

Počátky většiny pohřebišť s velkomoravským vlivem, ať již ve středních Čechách či mimo ně, jsou kladeny ke konci velkomoravského období a pohřbívání zde nepřetržitě pokračovalo do konce 10. století či ještě déle, do 1. poloviny 11. století (např. Žalov I – cihelna, Klecany I, Praha – Lumbeho zahrada, Libice – akropole). Pouze pohřbívání na Staré Kouřimi vynívá okolo poloviny 10. století, stejně jako na pohřebišti Žalov II a na Budči u rotundy sv. Petra. Zánik či kontinuita pohřbívání u pohřebišť se silnějším velkomoravským vlivem je tématem, kterému by bylo vhodné se v budoucnu dále věnovat.

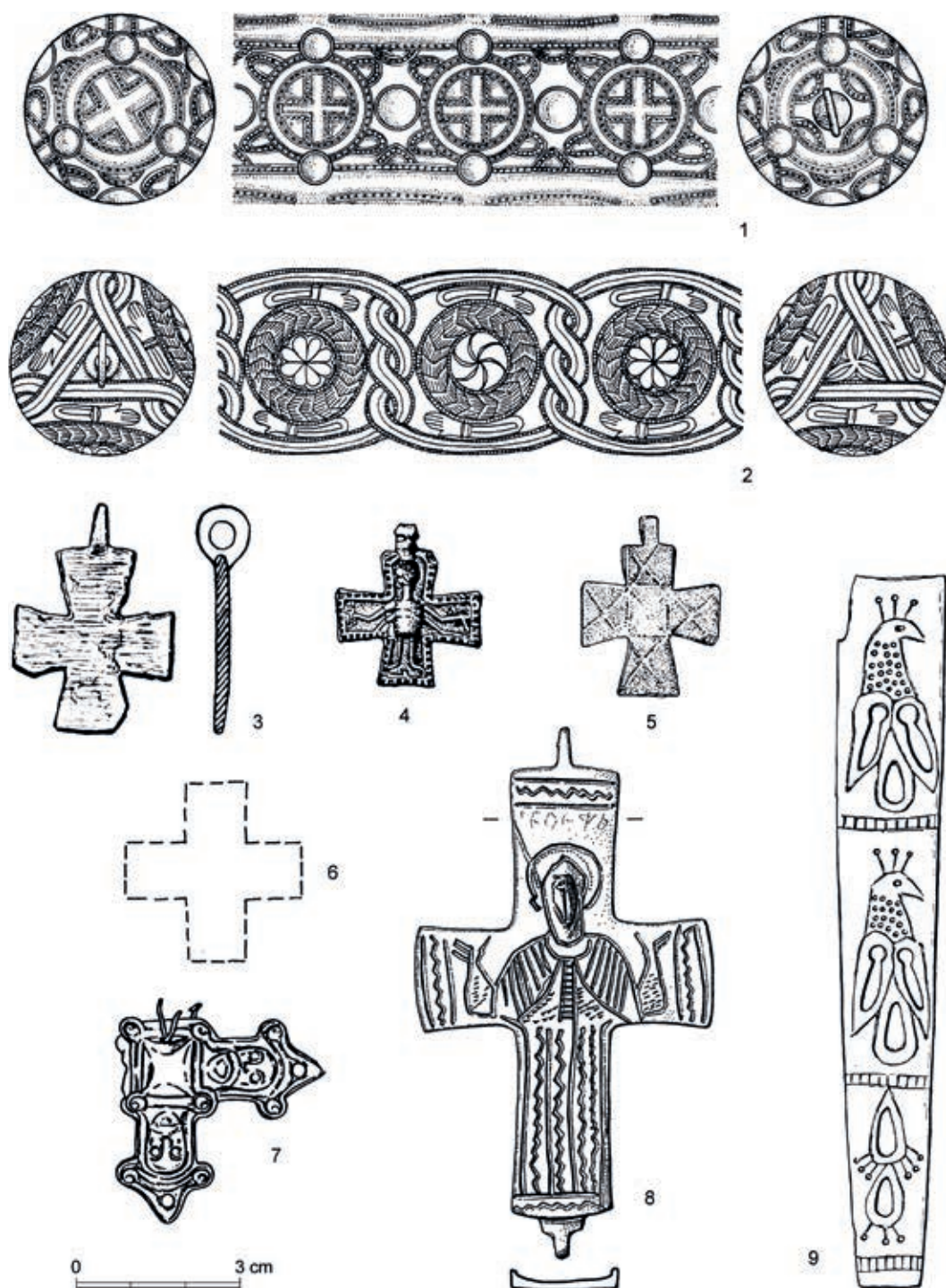
Počátky christianizace v Čechách

Propojením informací písemných a archeologických pramenů můžeme ve středočeském prostoru sledovat postupné upevňování křesťanství (**obr. 5**). Jeho nejmarkantnějším projevem jsou první kostelní stavby, v nichž se postupně začíná prosazovat pohřbívání příslušníků dynastického rodu. Ovšem prokazatelně autentickým pozůstatkem těchto staveb je pouze loď budečské rotundy sv. Petra, založené knížetem Spytihněvem mezi lety 895–915 a obklopené elitním pohřebištem. Celek byl součástí knížecího dvorce. Z nejstaršího pražského kostela P. Marie, založeného knížetem Bořivodem po jeho křtu na Svatoplukově dvoře (882–883), zůstala dochována jen nepatrná torza zdí lodí a apsidy, zejména ale hrobka v jejím středu a mladší hrobka s ostatky muže a ženy se zmíněnými náušnicemi moravského typu. V následně zbudovaných kostelích, bazilice sv. Jiří a svatovítské rotundě, jejichž torza jsou součástí následných přestaveb těchto svatyní, se již s dynastickými pohřby setkáváme běžněji. Nejstarší kostel vystavěný na Levém Hradci nebyl nalezen. Rotunda za něj dříve považovaná je stavbou mladší, což ukázal detailní popis jeho základů, při němž byl identifikován jeho základní kámen – *lapis primarius*. Zvyk umístit do základů kámen s vyrytým křížem se v evropském prostředí stává běžnějším až ve 12. století, jen výjimečně je doložen u architektury 11. století. Lze ovšem počítat s tím, že část z nejstarší vrstvy sakrálních staveb byla dřevěná, tedy v rámci intenzívně osídlených nebo k pohřbívání v mladší době určených poloh v podstatě běžně neidentifikovatelná. Např. stále

diskutovaná je možná existence dřevěné kaple v 1. polovině 10. století v Kouřimi, nově k ní lze připočítat i Slaný – Kvíček, kde křesťanská stavba souvisela s pohřebními rituály, ale jestli se jedná o křesťanskou pohřební kapli, je také nejisté.

Za vyvrcholení christianizačního procesu lze považovat založení prvních církevních institucí – pražského biskupství v r. 973 a vznik prvních benediktinských klášterů v Břevnově (992–993) a u sv. Jiří na Pražském hradě (973–976). Tím ovšem výčet nejstarší vrstvy českých sakrálních staveb končí. Výjimkou je nově ověřená stavba libického kostela na akropoli, jejíž nezpochybnitelnou existenci potvrdil nedávný revizní výzkum nálezem až 70 cm vysokého základového zdiva *in situ* náležícího severnímu ramenu transeptu. Oproti tomu u staroplnzenecké rotundy uvažovaný původ v 10. století prokázán nebyl, stavba je z velké části novodobou rekonstrukcí. Ani boleslavský kostel sv. Kosmy a Damiána se archeologicky dosud nepodařilo objevit, jedinou indicií stavby budované či upravované s pomocí malty – např. omítnutím stěn či zbudováním maltové podlahy – jsou zatím jen nepatrné stopy tohoto pojiva v horizontu 1. poloviny 10. století. Kostel či kaple stála dle svatováclavských legend před r. 921 i na Tetíně. K stavbám sledovaného horizontu by v Praze hypoteticky mohla náležet i centrála, předcházející výstavbě baziliky sv. Vavřince na Vyšehradě, zbudované v poslední třetině 11. století. Jde o atypickou stavbu s prokázanou jižní apsidou, jejíž celkový půdorys byl rekonstruován na základě torz základového, na jíl zděného zdiva. Stáří stavby, její typologii i skutečnost, zda byl projekt stavby rozměrné a v daném geografickém rámci výjimečného typu vůbec plně realizován, ověřuje aktuálně vyhodnocování výsledků nedávného terénního výzkumu.

Současně s proměnou pohřebního ritu, kterou obecně charakterizuje především úbytek hrobového inventáře a redukce typů hrobových milodarů včetně jídla a tedy i zvířecích přídavků (Klecany I oproti Klecanům II), se v hrobových nálezech a výjimečně i mimo ně setkáváme s křesťanskou symbolikou nebo s motivy, které lze s křesťanstvím spojovat. Jednoznačným dokladem je motiv kříže, vyskytující se, a to zejména, ve formě závěsků (**obr. 5**). Nově se podařilo najít olovený křížek z 10. století na pohřebišti ve Slaném – Kvíčku. Solitárními, zcela novými nálezy jsou pak křížek karolinského původu z Levého Hradce (či jeho zázemí) a torzo oloveného křížku z Libice n. Cidlinou s analogiemi na území Velké Moravy. Další motivy nemusely být výhradně užívány ve spojitosti s křesťanskou symbolikou, nápadný je ale jejich nástup právě kolem přelomu 9. a 10. století (**obr. 6**). K nim náleží kříže na gombících, vyobrazení ruky (pravice boží?), páva, případně akvamanile v podobě beránka z Libice. Současně s těmito projevy přežívají, a to nejen v rámci 10. století, ale i později a ve stejném nálezovém prostředí, jevy, u nichž lze předpokládat spojitost

▲ Obr. 6. Křesťanská symbolika v archeologických nálezech v Čechách.

1–2 – gombíky; 3–7 – křížky; 8 – enkolpion; 9 – kostěné obložení. Praha-Hradčany, Královská zahrada (1); Praha-Hradčany, Lumbeho zahrada – bažantnice (2). Rekonstrukce motivu zčásti destruovaného nálezu K. Vytejková;¹⁰ Litoměřice (3 – hrob); Počaply – Bozeň (4); Libice (5 – hrob H 159); Želénky (6 – nedochováno); Budeč (7 – hrob 71); Kouřim (8), Budeč – předhradí (9). Barevné kovy, dále jantar (5), pozlacená měď (7), kost (9). Podle J. Sláma, M. Zápotocký, M. Lutovský – D. Stolz, R. Turek, M. Šolle, A. Bartošková. Vyobrazen není zkorodovaný olověný křížek z lokality Slaný – Kvíček.

s předkřesťanskými praktikami (pohřby s lidskými zuby jako magickými předměty, kaptorgy s magickým obsahem vlasů či chlupů, vlákna, kůstky), které jsou někdy obtížně interpretovatelné. K dalším méně známým stopám symbolických jednání náleží např. zoomorfni nádoba ve tvaru ptáka a kuřecí skelet, uložené společně v jámě na předhradí v centru Staré Boleslavi.

Čechy a Velká Morava – svědectví archeologie

Archeologie jednoznačně pro období kolem přelomu 9. a 10. století dokládá na zcela dílčích, archeologicky doložitelných jevech, jakými jsou synchronní přestavba fortifikačních center, nástup nové ideologie a zrychlený rozvoj některých řemeslných odvětví, poměrně komplexní a zřejmě kvalitativní proměnu organizace společnosti. Tyto změny se projevují právě v oblastech s významnými doklady velkomoravského vlivu, tj. především ve středních Čechách. V menších koncentracích je lze ale zaznamenat i v dalších regionech Čech, zejména v severozápadních Čechách (Litoměřicko, Rubín a část Poohří).

Souvislost christianizačního procesu s centralizací moci a genezí státních útvarů je obecně přijímána. V tomto smyslu lze tedy jistě hovořit o intenzivním vlivu Velké Moravy na utváření českého státu. Ovšem nejpozději od r. 895 musíme současně počítat se silícím – tentokrát již definitivně – vlivem Řezna, a to jak v politické, tak i církevní rovině. Ten se, stejně jako vliv velkomoravský, projevil i v životním stylu společenské elity (zbraně, ozdoby oděvu, symbolické atributy moci – meč, botka banderia/praporce, ostruhy apod.).

Jako podstatný rozdíl mezi velkomoravskou Moravou a soudobými Čechami lze vnímat absenci početnějších dokladů přítomnosti vojenské složky především na pohřebištích, ale též v areálech mocenských center. Zda tato skutečnost odráží jiné postavení, a tedy i význam bojovnícké složky v české společnosti, ovšem nevíme. Je však zřejmé, že doba ukládání ostruh a zbraní do hrobu byla v Čechách kratší než na Moravě. Stav výzkumu v Čechách je odlišný od Moravy, nově zkoumaných pohřebišť není mnoho a jsou výrazně menší. Hroby bojovníků jsou přítomny nepočetné i v zázemí Pražského hradu (maximálně dvojice ostruhy na pohřebišti), větší koncentrace jezdeckých pohřbů je pouze v Kouřimi (9 hrobů), v Libici a v Kaníně (dohromady 12 celků), či v Žalově u Levého Hradce. Pouze ve dvou případech lze spojit hrob s ostruhami s pohřebišťem u kostela – a to na Budči u sv. Petra a na Libici v případě nejmladšího z hrobů s ostruhami z 2. poloviny 10. století. To je značný rozdíl oproti běžně se vyskytujícím hrobům s jezdeckou výbavou i uvnitř kostelů na Moravě (Mikulčice 2., 3., 6., 7. kostel, Staré Město – pohřebiště Na Valách, či Uherské Hradiště – Sady, Břeclav – Pohansko, zde 1. i 2. kostel). Ovšem válečné události 9. století ukazují, že vojsko Bohemanů bylo celkem akceschop-

né (zejm. v letech 846–849; již v roce 898 Svytihněvova akce proti Moravanům). Předpokládáme tedy, že se spíše jedná o odlišné chápání atributů a jejich společenského a symbolického významu. Ve stabilizované společnosti hrály předměty v hrobech zřejmě díky vlivu křesťanství již menší roli. Pro to svědčí mimo jiné velké množství nálezů náhodně ztracených zbraní, ostruh (Křinec, Benátky u Litomyšle, Otmíčská Hora apod.), ojediněle i kování pochev mečů. Podle velké kolekce zbraní z dobytých Němčtic v jižních Čechách (1. polovina 10. století) je zřejmé, že větší a honosnější zbraně byly odnášeny jako kořist a na místě zůstaly jen hroty šípů (našla se jen 1 sekera, ale téměř 100 hrotů šípů).

Model budování organizace státní moci v Čechách se projevuje jako poměrně jednotný alespoň v historickém jádru Čech. I v tomto rysu lze spatřovat určitou odlišnost od poměrů na území Moravy. Za jeden z nejvýznamnějších faktorů mocenského rozvoje středu Evropy bývá považována politická situace především v karpatské kotlině po příchodu Maďarů, která vyvolala změnu tras dálkového obchodu. Archeologie však poukazuje na to, že to rozhodně není faktor jediný, neboť pro takový vývoj byly položeny základy již dříve. Podstata prudkého vzestupu Českého státu po pádu Velké Moravy a podíl velkomoravského dědictví na tomto vzestupu by tak měly být nadále aktuálním mezioborovým tématem. V každém případě archeologicky prokazatelná a markantní proměna řady ukazatelů v oblasti hmotné kultury dokládá na počátku 10. století a zejména v historickém jádru Čech vysokou míru organizovanosti české společnosti.

Pokud jde o další rozvoj raného přemyslovského státu a o vývoj vztahů Čech a Moravy nezapomeňme, že díky kmotrovství Svatopluka a Bořivoje si mohli Přemyslovci jako příbuzní nárokovat „podíl“ na moravském dědictví po zániku Velkomoravské říše v r. 905/6. Víme jistě, že o něco později Boleslav I. část Moravy ovládl. Jeho nároky se mohly opírat o dávné příbuzenství a byly podpořené jeho reálnou vojenskou silou.

POZNÁMKY

¹ Lappenberg, I. M. – Schmeidler, B. (ed.) 1909: Helmoldi Bozoviensis Cronica Slavorum: accedunt versus de vita Vicelini et Sidonis epistola. In: MGH Scriptores rerum Germanicarum 32, Hannoverae – Lipsiae, 160: „[...] Inter multiformia vero deorum numina, quibus arva, silvas, tristicias atque voluptates attribuunt, non diffitentur unum deum in celis ceteris imperitantem, illum prepotentem celestia tantum curare, hos vero distributis officiis obsequentes de sanguine eius processisse et unumquemque et prestantiorem, que proximiorum illi deo deorum [...]“

² Meyer, C. H. (ed.) 1931: Herbordi Dialogus de vita Ottonos episcopi Babenbergensis, I. II./cap. 32. Fontes historiae religionis Slavicae (Fontes historiae religionum 4), Berolini, 28: „Ego sum deus tuus; ego sum qui vestio et graminibus campos et frontibus nemora; fructus agrorum et lignorum, fetus pecorum, et omnia quaecumque usibus hominum serviunt, in mea sunt potestate. Haec dare sole cultoribus meis, et his qui me contempnunt auferre.“

³ Např. nejstarší ruský letopis se několikrát zmiňuje o lidských obětech před Perunovou modlou v Kyjevě a za oběti většinou označuje děti. Tak je to i v epizodě pod rokem 983, kdy los padl na syna varjažského obchodníka – křesťana, který však odmítl své dítě vydat a byl davem i se svým synem následně zabit. Povestí vremených let – Ipatjevskaja letopis' 2001, Polnoje sobranije ruských letopisej 2, Moskva, 82–83: „[...] bě že Varjagъ to prišelъ izъ Greky, deržaše věrju chrestijanьsku [...] Rěša prišedše poslanii kъ nemu: jako pade žrebii na synъ tvoi, izvoliša bo i bozi sobě, da sъtvorimъ potrebu bogomъ. I reče Varjagъ: ne sutъ to bozi, no drěvo[...]ne datъ syna svojego bēsomъ... v dai syna svojego, da vdamy i bogomъ... Onъ že reče: ašte sutъ bozi, to jedinogo sobe posljutъ boga, da imutъ synъ moi, a vy čemu pretrebujete imъ? I bliknuša, i posěkoša sěni pod nima, i tako pobiša ja [...]“

⁴ Hmotná kultura elit v novém Pribinově sídle v Zalaváru je podobná moravské – v hrobech se vyskytují shodné typy seker a především luxusní šperky (Szöke 2010, Abb. 15–16). Je to modelový případ pro archeologické situace tam, kde písemné prameny mlčí.

⁵ Svatopluk byl ještě kmotrem Zwentibolda (*870/1), nemanželského syna Arnulfa, východofranckého krále a pozdějšího císaře.

⁶ Později žil v klášteře v Řezně i bratr knížete Boleslava, který nejspíše sepsal *Kristiánovu legendu* (viz *Třeštík 1999*, 602 n.).

⁷ Souborně *Profantová 2010; 2013* (Rubín), dále *Profantová 1999; 2012; Profantová – Stolz 2006; Profantová – Špaček 2003*.

⁸ Např. na Budči jsou kamenné, kostěné (?) i hliněné: *Váňa 1995*, 63, obr. 43: 6, 11. Jinde pak jde např. o hliněná kolečka, ty známe např. z Doubravčic (*Profantová 1998*, obr. 27: 4, 5).

⁹ V Čechách nebyl žádný dvorec prozkoumán v úplnosti, ani nemáme více kompletně prozkoumaných elitních pohřebišť, pracujeme s torzy. Z devíti největších hradišť vzniklých ve střední době hradištní je lépe prozkoumána jen Kouřim a Praha.

¹⁰ Hrob 115/9 – jeden z páru měděných tepaných zlacených gombíků s motivem ruky, uložený v hrobě dospívajícího jedince. Za laskavé poskytnutí základních informací k nálezu a jeho nepublikovanou dokumentaci děkujeme doc. Z. Smetánkovi. Ten současně upozornil na výsledek někdejší diskuse se Z. Krumphanzlovou, podle kterého symbol ruky nemusí být bezvýhradně spjat jen s křesťanstvím.

¹¹ Dle *Annales regni Francorum* ad a. 822, *Kurze, F. ed. 1895*, s. 159, se roku 822 na francském sněmu objevují avarští vyslanci naposledy a mo-

ravští poprvé, na čemž lze velmi dobře poznat pořadí jejich říší. Rovněž v příběhu Pribiny z Nitry je možné rozeznat pozdně avarské vzorce chování – viz *Wolfram, H. ed. 2013*, s. 176, pozn. 52. Dobytý karolinský Východ se zpočátku nazýval říše Hunů nebo Avarů – viz *Wolfram, H. 1995*, 70, pozn. 13 a 183–139; *Wolfram, H. 1995, 2003* (2. vyd.), 220, pozn. 53.

¹² U kostela v lokalitě Zalaszabar – Borjúállás sziget se rovněž nenacházely žádné hroby (*Müller 1995*, 2). Již Herwig Friesinger (*Friesinger – Friesinger 1991*, 11) předpokládal ve velmožském dvorci lokality Gars-Thunau kostel, ačkoliv blíže neurčil jeho přesné umístění ani objevené prvky, které by mohly k této budově náležet. Detailní analýza prvků a nálezů z provedených vykopávek v této části lokality může poskytnout další informace o místě bez hrobů a o stavebním postupu tohoto předpokládaného kostela.

¹³ Ráda bych poděkovala Davidu Ružovi za umožnění prozkoumání nálezů z pohřebišť v Maissau.

¹⁴ Osobní sdělení Joop A. Kalis (prosinec 2009), Herwig Friesinger (květen 2011) a Michaela Popovtšchak (červen 2012).

¹⁵ Chronologie pražské keramiky byla pro přelomové období 10. století upřesněna koncem 20. století pomocí nepočetných dendrochronologických dat, získaných z konstrukce odkryté na bázi kulturního souvrství Pražského hradu (*Boháčová 2001*, 179–301).

¹⁶ Kromě hradby budované *opere Romano* Boleslavem I., tedy nejdříve ve 30. letech 10. století, je klíčovým momentem údaj o založení baziliky 1039–1046 knížetem Břetislavem.

¹⁷ Tím se liší od rekonstrukce roubené stavby odpovídajícího stáří na III. nádvoří Pražského hradu, jejíž otopné zařízení bylo zřejmě umístěno na dřevěné podlaze položené na trámy základového věnce stavby nad úroveň terénu.

SEZNAM ZKRATEK

- ARÚB – Archeologický ústav AV ČR Brno, v. v. i.
- ARÚP – Archeologický ústav AV ČR Praha, v. v. i.
- AÚ SAV – Archeologický ústav SAV v Nitre
- AV ČR – Akademie věd České republiky
- CDB – Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae
- MAK – Muzeum Archeologiczne w Krakowie
- MGH – Monumenta Germaniae historica
- MGP – Muzeum a galerie v Prostějově, p. o.
- MJM – Muzeum jihovýchodní Moravy ve Zlíně, p. o.
- MK – Muzeum Kroměřížska, p. o.
- MMB – Muzeum města Brna
- MMBA – Muzeum mesta Bratislavy
- MMFH – Magnae Moraviae fontes historici
- MMH – Masarykovo muzeum v Hodoníně, p. o.
- MT – Muzeum Těšínska, p. o.
- MZM – Moravské zemské muzeum
- NM-HM – Národní muzeum Praha – Historické muzeum
- NPÚ-ÚOPOL – Národní památkový ústav – územně odborné pracoviště v Olomouci
- NPÚ-ÚOPOS – Národní památkový ústav – územně odborné pracoviště v Ostravě
- PMN – Ponitrianske múzeum v Nitre
- PMŽ – Považské muzeum v Žiline
- RMM – Regionální muzeum v Mikulově, p. o.
- SAV – Slovenská akadémia vied
- SMUH – Slovácké muzeum v Uherském Hradišti
- SNM-HM – Slovenské národné múzeum – Historické múzeum Bratislava
- SNM-MT – Slovenské národné múzeum – Etnografické múzeum v Martine
- SS – Soukromá sbírka
- ÚAM FF MU – Ústav archeologie a muzeologie Filozofické fakulty Masarykovy Univerzity v Brně
- ÚAPPSC – Ústav archeologické památkové péče středních Čech, p. o.
- VMO – Vlastivědné muzeum v Olomouci

LITERATURA

- Abłamowicz, D. 1997:* Górny Śląsk a Wielkie Morawy. Fakty i mity. In: Wachowski, K. (red.), Śląsk i Czechy a kultura wielkomorawska, Wrocław, 77–84.
- Agnew, H. LeCaine 2004, 2008:* The Czechs and the Lands of the Bohemian Crowns, Stanford, California (česky: *Češi a země Koruny české*, Praha 2008).
- Albrecht, S. 2003:* Geschichte der Großmährenforschung in den Tschechischen Ländern und in der Slowakei, Práce Slovanského ústavu, Nová řada 14, Praha.
- Andreska, J. 1975:* Archeologické nálezy rybníkářského nářadí v Mikulčicích, Archeologické rozhledy 27, 132–139.
- Angenendt, A. 1984:* Kaiserherrschaft und Königstaufe, Berlin, 238–247.
- Ariés, P. 2000:* Dějiny smrti I/1, Praha.
- Arthur, P. – Fiorentino, G. – Grasso, A. M. 2012:* Roads to recovery: an investigation of early medieval agrarian strategies in Byzantine Italy in and around the eighth century, *Antiquity* 86, 444–455.
- Aufleger, M. 1997:* Tierdastellungen in der Kleinkunst der Merowingerzeit im westlichen Frankenreich, *Archäologische Schriften des Instituts für Vor- und frühgeschichte der Johannes Gutenberg-Universität Mainz, Mainz*.
- Avdusin, D. A. – Tichomirov, M. P. 1950:* Drevnejšaja ruskaja nadpis', *Vestnik Akademii nauk SSSR* 4, 71–79.
- Avenarius, A. 1974:* Die Awaren in Europa, Amsterdam – Bratislava.
- Avenarius, A. 2008:* Die byzantinische Kultur und die Slawen. Zum Problem der Rezeption und Transformation (6. bis 10. Jahrhundert), Wien – München.
- Bača, R. – Kolník, T. 2010:* Olovený krížik z Dojča (okr. Senica) a jeho geograficko-historický kontext, *Slovácko* 52, 111–112.
- Bahlcke, J. 2000 (2. vyd):* Schlesien und die Schlesier, München.
- Bachmann, A. 1899:* Geschichte Böhmens. Erster Band, Bis 1400. Geschichte der europäischen Staaten, Gotha.
- Bakoš, F. – Chovan, M. a kol. 2004:* Zlato na Slovensku. Sprievodca zlatou históriou, ťažbou a náleziskami na našom území, Bratislava.
- Barford, P. M. 2001:* The early Slavs. Culture and Society in Early Medieval Eastern Europe, London.
- Bartošková, A. 1986:* Slovanské depoty železných předmětů v Československu, *Studie Archeologického ústavu AV ČR Brno* 13/2, Praha.
- Bartošková, A. 1995:* Die Knochen- und Geweihindustrie aus der Vorburg des frühmittelalterlichen Budeč – Lage Na Kašně, *Památky archeologické* 86, 21–62.
- Bartošková, A. 2000:* Stará Kouřim. In: Wiczorek, A. – Hinz, H. M. (ed.), Europas Mitte um 1000. Beiträge zur Geschichte, Kunst und Archäologie, Bd. 1, Stuttgart, 314–316.
- Bartošková, A. 2003:* Revizní analýza archeologické situace u rotundy sv. Petra a Pavla na Budči, *Památky archeologické* 94, 183–218.
- Bartošková, A. 2004:* K vývoji vnitřního opevnění na Budči, *Archeologické rozhledy* 56, 763–797.
- Bartošková, A. 2010:* Budeč – ein bedeutendes Machtzentrum des frühen böhmischen Staates, *Zeitschrift für Archäologie des Mittelalters* 38, 85–159.
- Bartošková, A. 2010a:* Raně středověké opevnění vnějšího areálu hradu Budeč, *Památky archeologické* 101, 243–282.
- Bartošková, A. 2011:* Zánik knížecího dvorce na Budči, *Archeologické rozhledy* 63, 284–306.
- Bartošková, A. 2012:* Basic horizons of development at the foregrounds of the Early Medieval hillfort of Budeč, *Archeologické rozhledy* 64, 59–88.
- Bartošková, A. 2014:* Budeč. Významné mocenské centrum prvních Přemyslovců, Praha.
- Bartůněk, V. (ed.) 1962:* Soluňští bratři. 1100 let od příchodu sv. Cyrila a Metoděje na Moravu, Praha.
- Bartůněk, V. (ed.) 1963:* Sancti Cyrillus et Methodius. Leben und Wirken, Praha.
- Baxa, P. 2010:* Die Kirche St. Margarethen und andere Fundplätze des 9.–10. Jahrhunderts auf der Flur „Za jazerom pri sv. Margite“ von Kopčany. In: Poláček, L. – Maříková Kubková, J. (Hrsg.), Frühmittelalterliche Kirchen als archäologische und historische Quelle, Internationale Tagungen in Mikulčice 8, *Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno* 41, Brno, 135–147, Taf. 15.
- Baxa, P. – Fergus, V. – Glaser Opitzová, R. – Katkinová, J. 2005:* Velkomoravské hroby pri kostole sv. Margity v Kopčanoch, *Pamiatky a múzeá* 3, 48–51.
- Bednár, P. 1998:* Nitriansky hrad v 9.–12. storočí. Rkp. kandidátskej práce uložený v knižnici AÚ SAV v Nitre, Nitra.
- Bednár, P. 1998a:* Die Entwicklung der Befestigung der Nitraer Burg im 9.–12. Jahrhundert. In: Henning, J. – Ruttkay, A. T. (Hrsg.), Frühmittelalterlicher Burgenbau in Mittel- und Osteuropa, Bonn, 371–382.
- Bednár, P. 2006:* Nitriansky hrad v 9. storočí. In: Bojná. Hospodárske a politické centrum Nitrianskeho kniežatstva, Nitra, 205–216.
- Bednár, P. 2007:* Nitriansky hrad v 9. storočí. In: Pieta, K. – Ruttkay, A. – Ruttkay, M. (ed.), Bojná. Hospodárske a politické centrum Nitrianskeho kniežatstva, Nitra, 205–215.
- Bednár, P. 2011:* Počiatky Nitrianskeho hradu. In: Judák, V. – Bednár, P. – Medvecký, J. (ed.), Kolíska kresťanstva na Slovensku. Nitriansky hrad a Katedrála sv. Emeráma v premenách času, Nitra – Bratislava, 114–121.
- Bednár, P. – Fotová, E. 2003:* Nitra – tržnica: príspevok k poznaniu stredovekého mesta, *Archaeologia historica* 28, Brno, 303–315.
- Bednár, P. – Fotová, E. – Zábajník, J. 2001:* Výskum v priestore mestskej tržnice v Nitre. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 2000, Nitra, 39–40.

- Bednár, P. – Šímkovič, M. 2011:* Opevnenie Nitrianskeho hradu. In: Judák, V. – Bednár, P. – Medvecký, J. (ed.), Kolíska kresťanstva na Slovensku. Nitriansky hrad a Katedrála sv. Emeráma v premenách času, Nitra – Bratislava, 134–161.
- Bednárík, R. 1939:* Príspevok k pohrebným zvykom slovenského ľudu, Národopisný zborník 1, 1939, 54–94.
- Bednárík, R. 1972:* Cintoríny na Slovensku, Bratislava.
- Bednaříková, J. – Homola, A. – Měřínský, Z. 2006:* Stěhování národů na východě Evropy. Byzanc, Slované, Arabové, Praha.
- Belcredi, E. 1875:* Archeologické poznámky z okolí Brna, Památky archeologické 10, 366–367.
- Benda, K. 1963:* Stříbrný terč se sokolníkem ze Starého Města u Uherského Hradiště, Památky archeologické 54/1, 41–65.
- Beneš, Z. – Petráň, J. 1997:* České dějiny, I. díl, Praha.
- Benešová, A. – Staňa, Č. 1959:* Cesta z mladší doby bronzové na Starých Zámčích u Lišně, Archeologické rozhledy 11, 198–200.
- Benkő, E. 2005–2006:* Die karolingerzeitliche Glockengußgrube von Zalavár (Kom. Zala, Ungarn), Jahrbuch für Glockenkunde 17–18, 1–11.
- Beranová, M. 1980:* Zemědělství starých Slovanů, Praha.
- Beranová, M. 1992:* Sokolnictví v 9.–10. století, Sborník Západočeského muzea v Plzni, Historie VIII, 137–141.
- Beranová, M. – Kubačák, A. 2010:* Dějiny zemědělství, Praha.
- Beranová, M. – Lutovský, M. 2009:* Slované v Čechách. Archeologie 6.–12. století, Praha.
- Bialeková, D. 1963:* Výskum slovanského hradiska v Pobedime v rokoch 1959–1962, Archeologické rozhledy 15, 349–364, 369–372.
- Bialeková, D. 1965:* Výskum slovanského hradiska v Pobedime r. 1964, Archeologické rozhledy 17, 516, 530–538.
- Bialeková, D. 1972:* Výskum slovanského hradiska v Pobedime, okr. Trenčín, Archeologické rozhledy 24, 121–129.
- Bialeková, D. 1977:* Sporen von slawischen Fundplätzen in Pobedim (Typologie und Datierung), Slovenská archeológia 25, 103–158.
- Bialeková, D. 1978:* Výskum a rekonštrukcia fortifikácie na slovanskom hradisku v Pobedime, Slovenská archeológia 26, 149–178.
- Bialeková, D. 1980:* Slovanské obdobie, Slovenská archeológia 28, 213–228.
- Bialeková, D. 1981:* Dávne slovanské kováčstvo, Bratislava.
- Bialeková, D. 1990:* Sekerovité hrivny a ich väzba na ekonomické a sociálne prostredie Slovanov. In: Galuška L. (ed.), Staroměstská výročí, Brno, 99–119.
- Bialeková, D. 2000:* Eisenbarren. In: Wiczorek, A. – Hinz, H. M. (ed.), Europas Mitte um 1000, 1, Stuttgart, 201–202.
- Bialeková, D. – Pieta, K. 1964:* Zisťovací výskum v Hradci, okres Prievidza, Slovenská archeológia 12/2, Nitra, 447–466.
- Bláha, J. 1988:* Předběžná zpráva o objevu předvelkomoravského ústředí v Olomouci, Archaeologia historica 13, 155–170.
- Bláha, J. 1998:* Komunikace, topografie a importy ve středověku a raném novověku (7.–17. století) na území města Olomouce, Archaeologia historica 23, 133–159.
- Bláha, J. 2000:* Topografie a otázka kontinuity raně středověkého ústředí v Olomouci. In: Polanský, L. – Sláma, J. – Třeštík, D. (ed.), Přemyslovský stát kolem roku 1000. Na paměť knížete Boleslava II. († 7. února 999), Praha, 179–196.
- Bláha, J. 2000a:* Archeologické a archeozoologické poznámky ke stravování olomouckých Slovanů v předvelkomoravském období (konec 7. – počátek 9. stol.), Střední Morava 10, 66–73.
- Bláha, J. 2000b:* Několik úvodních poznatků a reflexí k jídelníčku olomouckých Slovanů v období Velké Moravy, Střední Morava 11, 103–109.
- Bláha, J. 2001:* Archeologické poznatky k vývoji a významu Olomouce v období Velkomoravské říše. In: Galuška, L. – Kouřil, P. – Měřínský, Z. (ed.), Velká Morava mezi východem a západem, Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 17, 41–68.
- Bláha, J. 2001a:* Slovanská a středověká Olomouc v archeologických pramenech. In: Bém, M. (ed.), Archeologické zrcadlení, Olomouc, 121–151.
- Bláha, J. – Kolář, B. – Spáčil, V. – Tichák, M. 2001:* Olomoucké hřbitovy a kolumbária, Olomouc.
- Bláhová, M. – Frolík, J. – Profantová, N. 1999:* Velké dějiny země Koruny české. Svazek I – do roku 1197, Praha – Litomyšl.
- Blesl, Ch. 2008:* Gräber des 6. Jahrhunderts in Freundorf. In: Zeitschienen – Vom Tullnerfeld ins Traisental. Archäologische Funde aus 20 000 Jahren, Fundberichte Österreich, Reihe A, Sonderheft 2, Wien, 136–143.
- Boháčková, I. 2010:* Stará Boleslav a odraz duchovní kultury v archeologických pramenech. In: Kubín, P. (ed.), Sv. Václav. Na památku 1100. výročí narození knížete Václava Svatého, Praha, 167–192.
- Boháčková, I. 2001:* Pražský hrad a jeho nejstarší fortifikační systémy – Die Prager Burg und ihre ältesten Befestigungssysteme. In: Ježek, M. – Klápště, J. (ed.), Mediaevalia archaeologica 3, 179–301.
- Boháčková, I. (ed.) 2003:* Stará Boleslav. Přemyslovský hrad v raném středověku. Mediaevalia archaeologica 5, Praha.
- Boháčková, I. 2006:* Stará Boleslav. Stav a perspektivy studia funkcí a prostorového uspořádání přemyslovského hradu, Archeologické rozhledy 58, 695–723.
- Boháčková, I. 2008:* The archaeology of the dawn of Prague. In: Boháčková, I. – Poláček, L. (ed.), Burg – Forburg – Suburbium. Zum Problematik der Nebenareale frühmittelalterlicher Zentren. Internationale Tagungen in Mikulčice 7, Brno, 103–119.
- Boháčková, I. 2008a:* Contribution to the study of hinterland of the early medieval Stará Boleslav. In: Poláček, L. (ed.), Das wirtschaftliche

Hinterland der frühmittelalterlichen Zentren. Internationale Tagungen in Mikulčice 6, Brno, 179–194, Fig. I–VII.

Boháčová, I. 2011: Prague, Budeč and Boleslav. The Reflection of State Formation in Early Medieval Archaeological Sources. In: Macháček, J. – Ungermaň, Š. (Hrsg.), Frühgeschichtliche Zentralorte in Mitteleuropa. Studien zur Archäologie Europas 14, Bonn, 371–395.

Boháčová, I. 2011a: Dřevěné konstrukce a využití dřeva v raně středověké opevněné centrální lokalitě. Příklady z Pražského hradu, Památky archeologické 102, 355–400.

Boháčová, I. – Hošek, J. 2009: Raně středověké nože ze Staré Boleslavi, *Archaeologia historica* 40, 367–392.

Boháčová, I. – Profantová, N. – Špaček, J. 1998: Kování avarského původu ze Staré Boleslavi, *Archeologie ve středních Čechách* 2, 341–348.

Böhm, J. 1941: Kronika objeveného věku, Praha.

Böhm, J. 1951: K otázce o vzniku feudalismu v českých zemích, *Český lid* 6, 162–180.

Böhm, J. 1953: Studie o periodisaci pravěkých dějin, *Památky archeologické* 44, 1–32.

Böhm, J. et al. 1963: Nejstarší dějiny národa českého a slovenského. Koncepte slovanských dějin na území Československa, These, Liblice.

Böhm, J. – Kočí, J. – Macek, J. – Tíbenský, J. 1963: Československá vlastivěda II/1. Dějiny, Praha.

Borák, M. (ed.) 1998: Slezsko v dějinách českého státu. Sborník příspěvků z vědecké konference k 50. výročí Slezského ústavu Slezského zemského muzea v Opavě, Opava.

Borkovský, I. 1939: Nejstarší slovanská keramika ze středních Čech, *Památky archeologické* 41, 1936–1938, 97–108.

Borkovský, I. 1940: Staroslovanská keramika ve střední Evropě. Studie k počátkům slovanské kultury, Praha.

Borkovský, I. 1951: Pohřebiště u Královské jízdárny na Pražském hradě, *Archeologické rozhledy* 3, 101–104, 117–120, 275–284.

Borkovský, I. 1953: Kostel Panny Marie na pražském hradě, *Památky archeologické* 44, 129–198.

Borkovský, I. 1969: Pražský hrad v době přemyslovských knížat, Praha.

Bosl, K. (Hrsg.) 1966–1974: Handbuch der Geschichte der böhmischen Länder, 4 Bde, München (Stuttgart 1967–1974).

Bosselmann-Ruickbie, A. 2011: Byzantinischer Schmuck des 9. bis frühen 13. Jahrhunderts. Untersuchungen zum metallenen dekorativen Körperschmuck der mittelbyzantinischen Zeit anhand datierter Funde, Wiesbaden.

Bowlus, Ch. R. 1995: Franks, Moravians and Magyars. The Struggle for the Middle Danube, Philadelphia, 788–907.

Boyle, L. 1963: Cirillo et Metodio i santi apostoli degli Slavi, Roma.

Brandl, V. 1870: Poměry markrabství moravského ku koruně české, *Právník* 9, 289–311, 326–343.

Brandl, V. 1863, 2008 (2. vyd.): Kniha pro každého Moravana, Brno.

Brankač, J. 1964: Studien zur Wirtschaft und Sozialstruktur der Westslawen zwischen Elbe-Saale und Oder aus der Zeit vom 9. bis zum 12. Jahrhundert, Bautzen.

Brather, S. 2004: Ethnische Interpretationen in der frühgeschichtlichen Archäologie. Geschichte, Grundlagen und Alternativen, Berlin.

Brather, S. 2008 (2. vyd.): Archäologie der westlichen Slawen. Siedlung, Wirtschaft und Gesellschaft im früh- und hochmittelalterlichen Ostmitteleuropa, Reallexikon für Germanische Altertumskunde, Erg., Bd. 61, Berlin.

Brather, S. 2009: Ethnische Interpretationen in der europäischen Archäologie. Wissenschaftliche und politische Relevanz. In: Schachtmann, J. – Strobel, M. – Widera, T. (Hrsg.), Politik und Wissenschaft in der prähistorischen Archäologie. Perspektiven aus Sachsen, Böhmen und Schlesien, Berichte und Studien Nr. 56, 31–51, Göttingen.

Bravermanová, M. 2005: Hroby významných představitelů duchovního stavu na Pražském hradě. In: Tomková, K. (ed.), Raně středověká pohřebiště na severní a západním předpolí Pražského hradu, *Castrum Pragense* 7, I/1, Praha, 119–129.

Bravermanová, M. – Lutovský, M. 2001: Hroby, hrobky a pohřebiště českých knížat a králů, Praha 2001.

Breibert, W. 2012: Frühmittelalterliche Hügelgräber auf der Schanze von Thunau. In: Lauermaň, E. – Trebsche, P. (Hrsg.), Beiträge zum Tag der Niederösterreichischen Landesarchäologie 2012, Asparn an der Zaya, 66–71.

Bretholz, B. 1895: Geschichte Mährens. Erster Band. Erste Abtheilung, Bis 906; Zweite Abtheilung, Bis 1197, Brünn.

Bretholz, B. 1895a: Mähren und das Reich Herzog Boleslaw II. von Böhmen, *Archiv für österreichische Geschichte* 82, 139–180.

Bretholz, B. 1896: Dějiny Moravy I/1 (do 906) a I/2 (do 1197), Brno.

Bretholz, B. 1897: Die Tataren in Mähren und die moderne mährische Urundenfälschung, *Zeitschrift des Deutschen Vereines für die Geschichte Mährens und Schlesiens* 1, 1–65.

Bretholz, B. 1905–1908: Die Tataren in Mähren und die moderne mährische Urkundenforschung, *Zeitschrift des Deutschen Vereines für die Geschichte Mährens und Schlesiens*, 9–12.

Bretholz, B. 1909: Studien zu Cosmas von Prag II: Die „urbs Businc“ bei Thietmar, 1 VIII, c. 19 (VII. 12), *Neues Archiv der Gesellschaft für ältere deutsche Geschichtskunde* 34, 675–679.

Bretholz, B. 1910: Die Brüner Cosmas-Handschrift. (XII. Studien zu Cosmas von Prag), *Neues Archiv der Gesellschaft für ältere deutsche Geschichtskunde* 35, 692–704.

Bretholz, B. 1912: Geschichte Böhmens und Mährens bis zum Aussterben der Přemysliden (1306), München – Leipzig.

Bretholz, B. 1916: Zur Zychaschen Kritik meiner „Geschichte Böhmens und Mährens“, *Zeitschrift des Deutschen Vereines für die Geschichte Mährens und Schlesiens* 20, 1–13.

- Bretholz, B. 1921: Geschichte Böhmens und Mährens. Band I, Das Vorwalten des Deutschtums bis 1419, Reichenberg.
- Bretholz, B. (ed.) 1923, 1955 (2. vyd.), 1980 (3. vyd.): Cosmae Pragensis chronica Boemorum – Die Chronik der Böhmen des Cosmas von Prag, Monumenta Germaniae historica, Scriptorum rerum Germanicarum, Nova Series T. II, Berlin.
- Brodala, A. 2000: Powrót zmarłych do świata ziwych w wierzeniach ludu śląskiego, *Annales Silesiae* 30, 59–74.
- Brunner, K. 1973: Die fränkischen Fürstentitel im neunten und zehnten Jahrhundert. *Intitulatio II. Lateinische Herrscher- und Fürstentitel im neunten und zehnten Jahrhundert*, Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung 24, Wien, 179–340.
- Brunner, K. 1994: 907–1156, Herzogtümer und Marken: vom Ungarnsturm bis ins 12. Jahrhundert, *Österreichische Geschichte*, Wien.
- Brzostowicz, M. 2002: Brzuszczewski zespól osadniczy we wczesnym średniowieczu, Poznań.
- Březinová, H. 1997: Doklady textilní výroby v 6.–12. století na území Čech, Moravy a Slovenska, *Památky archeologické* 88, 124–179.
- Březinová, G. 1998: Doba železná. In: Fusek, G. – Zemene, M. R. (ed.), *Dejiny Nitry. Od najstarších čias po súčasnosť*, Nitra, 55–67.
- Buchvaldek, M. et al. 1968: *Dějiny Československa v datech*, Praha.
- Buchvaldek, M. et al. 1986: *Československé dějiny v datech*, Praha.
- Bubeník, J. 1988: *Slovanské osídlení středního Poohří*, Praha.
- Bubeník, J. 1997: Die Besiedlung des südöstlichen Vorfelds des Berges Rubín in der Burgwallzeit und ihre Chronologie (Ausgrabungen in den Jahren 1984–1991), *Památky archeologické* 88, 56–106.
- Bubeník, J. – Uhlíková, O. 1977: K počátkům města Žatce, *Památky archeologické* 68, 193–218.
- Budanova, V. P. – Gorskij, A. A. – Ermolova, I. E. 2011: Velikoe peresele-nie narodov. Ėtnopolitičeskije i social'nye aspekty, Sankt Peterburg.
- Bylina, S. 1995: Problemy slowiańskiego świata zmarłych, *Kategorie przestrzeni i czasu, Światowit* 40, 9–25.
- Cech, B. 2011: Thunau am Kamp. Eine befestigte Höhensiedlung (Grabung 1965–1990). Die keramischen Funde der frühmittelalterlichen Befestigung, *Mitteilungen der Prähistorischen Kommission der Österreichischen Akademie der Wissenschaften* 43, Wien.
- Cibulka, J. 1958: Velkomoravský kostel v Modré u Velehradu a začátky křesťanství na Moravě, Praha.
- Cibulka, J. 1959: Zur Frühgeschichte der Architektur in Mähren (800–900). In: *Festschrift K. M. Swoboda*, Wien, 55–74.
- Cibulka, J. 1963: Großmährische Kirchenbauten. In: *Sborník Sancti Cyrillus et Methodius, Leben und Wirken*, Praha, 49–118.
- Cibulka, J. 1963a: První tři velkomoravské kostely objevené na hradišti u Mikulčic, jejich význam a otázka Metodějova hrobu. In: Bartůňek, V. (red.), *Solušní bratři, 1100 let od příchodu sv. Cyrila a Metoděje na Moravu*, Praha, 85–157.
- Cibulka, J. 1965: Großmährische Kirchenbauten. In: *Festschrift „Cyrillus und Methodius“*, Praha, 49–117.
- Cibulka, J. 1966: Die Kirchenbauten des 9. Jahrhunderts in Großmähren. In: Filip, J. (ed.), *Großmähren: Slawenreich zwischen Byzantinern und Franken. Ausstellungskataloge Römisch-Germanisches Zentralmuseum Mainz*, Bd. 1, Mainz, 47–58.
- Cibulka, J. 1971: Großmährische Rundbauten und ihre Probleme. In: *Actes du VIIe Congrès international des Sciences Préhistoriques et Protohistoriques*, Tome 2, 1174–1179, Prague.
- Cichocki, O. 1998–1999: Xylotomische Untersuchungen an Holzresten aus den urnenfelderzeitlichen und frühmittelalterlichen Wallanlagen von Thunau am Kamp, MG Gars am Kamp, Niederösterreich, *Archaeologia Austriaca* 82–83, 47–56.
- Csallány, D. 1952: Vizantijskije monety v avarskich nachodkach, *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae* 2, 235–250.
- Curta, F. 2001: *The making of the Slavs. History and Archaeology of the Lower Danube Region, c. 500–700*, Cambridge. (Reprint 2002).
- Curta, F. 2006: *Southeastern Europe in the Middle Ages 500–1250*, Cambridge.
- Curta, F. 2008: Utváření Slovanů (se zvláštním zřetelem k Čechám a Moravě), *Archeologické rozhledy* 60, 643–694.
- Curta, F. 2009: The early Slavs in Bohemia and Moravia: a response to my critics, *Archeologické rozhledy* 61, 725–754.
- Čáp, P. – Dresler, P. – Macháček, J. – Přichystalová, R. 2010: Grossmährische Kirchen in Pohansko bei Břeclav. In: Poláček, L. – Maříková Kubková, J. (Hrsg.), *Frühmittelalterliche Kirchen als archäologische und historische Quelle, Internationale Tagungen in Mikulčice* 8, Brno, 187–204.
- Čáp, P. – Macháček, J. – Špaček, J. 2011: Tajemství výroby velkomoravského šperku. *Archeologický experiment*, Praha.
- Čapka, F. 1998, 1999 (3. vyd.): *Dějiny zemí Koruny české v datech*, Praha.
- Čaplovič, P. 1954: *Slovanské pohrebisko v Nitre pod Zoborom*, Slovenská Archeológia 2, 5–50.
- Čech, P. 1994: Archeologický průzkum při rekonstrukci plynovodu v Žatci. *Předběžná zpráva, Archeologické rozhledy* 46, 65–80.
- Čech, P. 1997: *Žatec v raném středověku*. Praha: Univerzita Karlova, neubl. bakalářská práce.
- Čech, P. 1999: *Žatec „Podměstí“ – podhradí raně středověkého hradu*. In: Čech, P. (ed.), *Archeologické výzkumy v severozápadních Čechách v letech 1993–1997*, Most, 137–150.
- Čech, P. 2000: *Hrady a výšinná sídliště raného středověku v Pobělí a středním Poohří, Archeologie ve středních Čechách* 4, 421–438.
- Čech, P. 2004: Založení Žatce a jeho podoba v 10. stol. In: Holodňák, P. – Ebelová, I. (ed.), *Žatec (Dějiny českých měst)*, Praha, 59–66.
- Čech, P. 2004a: *Žatec v raném středověku (6. – počátek 13. století)*. In: Holodňák, P. – Ebelová, I. (ed.), *Žatec*, Praha, 54–114.

Čech, P. 2006: Osídlení Žatce ve středohradištním období (Raně středověký hrad Žatec v 2. polovině 9. století podle archeologických pramenů), Praha: Univerzita Karlova, nepubl. diplom. práce.

Čech, P. 2008: Současný stav poznání Žatce v raném středověku, *Archeologické rozhledy* 60, 36–60.

Čech, P. – Kočár, P. – Kozáková, R. – Kočárová, R. 2013: Rekonstrukce životního prostředí a ekonomiky raně středověké aglomerace v Žatci – výsledky archeologického a paleobotanického bádání, Praha.

Černohorský, K. 1952: Keramika a feudalismus. Diskuse k studii akademika Jaroslava Böhma „K otázce o vzniku feudalismu v českých zemích“, *Český lid* 39, 223–230.

Černohorský, K. 1953: Keramika a feudalismus II. Diskuse k studii akademika Jaroslava Böhma „K otázce o vzniku feudalismu v českých zemích“, *Český lid* 40, 21–31.

Červinka, I. L. 1896: Pravěká hradiska na Moravě, Kroměříž.

Červinka, I. L. 1902: Morava za pravěku. Vlastivěda moravská I. Země a lid, sv. 2, Brno.

Červinka, I. L. 1908: O pokolení skrčených koster na Moravě. Podle stavu dosavadního bádání a vlastních výzkumů. Moravské starožitnosti. Díl II, Kojetín na Haně.

Červinka, I. L. 1925: Jaispitz (Jevišovice, bei Znaim, Mähren). In: Ebert, M. (Hrsg.), *Reallexikon der Vorgeschichte*, Band VI, Berlin, 148–150.

Červinka, I. L. 1926: Knovíz (Böhmen); Knowiser Kultur; Kosíř (Mähren); Lednice (dtsch. Eisgrub, bei Nikolsburg in Mähren); Lewohradetzer Typus (Böhmen); Lobositzter Typus. In: Ebert, M. (Hrsg.), *Reallexikon der Vorgeschichte*, Band VII, Berlin, 10–11, 53–54, 266–267, 289, 304.

Červinka, I. L. 1927: Poslední slovanská pohřebiště na Moravě. Výkopy Státního archeologického ústavu, Brno.

Červinka, I. L. 1927a: Pravěk zemí Českých. Úvod do archeologie pravěké, předvěké a historické, Brno.

Červinka, I. L. 1927b: Mistkogel-Leskoun (Mähren); Mönitzer Typus; Nemetitz (a.d. Haná, Bz. Prerau – Přerov, Mähren). In: Ebert, M. (Hrsg.), *Reallexikon der Vorgeschichte*, Band VIII, Berlin, 217, 284, 461–462.

Červinka, I. L. 1927c: Okluky (Mähren); Ostmährische Hügelgräber. In: Ebert, M. (Hrsg.), *Reallexikon der Vorgeschichte*, Band IX, Berlin, 167–168, 240–241.

Červinka, I. L. 1927–1928: Platenitz (Plátenice, Böhmen); Podmokl (bei Zbiroh, Böhmen); Podolí (Mähren). In: Ebert, M. (Hrsg.), *Reallexikon der Vorgeschichte*, Band X, Berlin, 169, 174–176.

Červinka, I. L. 1928: Stradonitz (Stradonice, Böhmen). In: Ebert, M. (Hrsg.), *Reallexikon der Vorgeschichte*, Band XII, Berlin, 450–452.

Červinka, I. L. 1928a: Slované na Moravě a říše Velkomoravská, Brno.

Červinka, I. L. 1939: Slované na Moravě – Moravané, Brno: Knihovna Archeologického ústavu AV ČR v Brně, R 12–13, 53.535–53.536, nepubl. rkp. vč. 93 provizorních tabulek a dalších doplňků, 197.

Červinka, I. L. 1942: Pusté vsi na Moravě – Moravané, Brno: Knihovna Archeologického ústavu AV ČR v Brně, R 14, 53.537, nepubl. rkp. vč. 93 provizorních tabulek a ojedinelých plánek, 346.

Červinka, I. L. 1942a: Zapomenuté hrady, hrádky a tvrze moravské, Brno: Knihovna Archeologického ústavu AV ČR v Brně, R 14, 53.537, nepubl. rkp. vč. 93 provizorních tabulek a ojedinelých plánek.

Červinka, I. L. 1948: Hradiště a Velehrady na Moravě, Uherské Hradiště.

Červinka, I. L. – Rzehak A. 1924: Ansa lunata-Gefäße („Mondhenkelrüge“); Aunjetitz (Únětice). In: Ebert, M. (Hrsg.), *Reallexikon der Vorgeschichte*, Band I, Berlin, 182, 260.

Červinka, I. L. – Rzehak A. 1925: Böhmen und Mähren (mit der Slowakei); Butte; Bylany; Danubisch-sudetische Hügelgräber Kultur; Doppelgefäß; Drevohostitzer Typus; Dux (Duchcov, Böhmen). In: Ebert, M. (Hrsg.), *Reallexikon der Vorgeschichte*, Band II, B–E, Berlin, 58–103, 245–246, 251, 348, 450, 465, 475–476.

Čilinská, Z. 1973: Frühmittelalterliches Gräberfeld in Želovce, Bratislava.

Čižmář, M. 1997: Langobardský sídlištní objekt z Podolí, okr. Brno-venkov. K problematice langobardských sídlišť na Moravě, *Archeologické rozhledy* 49, 634–642.

Čižmář, M. 2004: Encyklopedie hradišť na Moravě a ve Slezsku s leteckými záběry hradišť Miroslava Bálka, Praha.

Čižmář, M. 2011: Das Gräberfeld von Holubice. In: Tejral J. – Stuchlík, S. – Čižmář, M. – Klanica, Z. – Klanicová, S. (ed.), *Langobardische Gräberfelder in Mähren I, Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno* 39, 129–224, Taf. 8–28.

Čižmář Z. – Kohoutek J. 1999: Výzkum v historickém jádru města Přerova, *Archaeologia historica* 24, 151–160.

Čižmářová, J. 1994: Sídliště ze starší doby hradištní v Brně – Starém Lískovci, *Pravěk Nová řada* 4, 271–288.

Čtverák, V. – Lutovský, M. – Slabina, M. – Smejtek, L. 2003: Encyklopedie hradišť v Čechách, Praha, 135–143.

Čornej, P. (red.) 1992: Dějiny zemí Koruny české I. Od příchodu Slovanů do roku 1740, Praha.

Daim, F. 1998: Das awarische Gräberfeld von Zillingtal: Sechs Gräber mit „westlichen“ Gegenständen. „Zur Landeskunde des Burgenlandes“. In: *Festschrift Hanns Schmid. Eisentadt*, 97–136.

Dankanits, A. – Ferenczi, I. 1959: Săpăturile arheologice de la Cimbrud, *Materiale* 6, 600–614.

Deér, J. 1965: Karl der Grosse und der Untergang des Awarenreiches, in: Braunfels, W. (Hrsg.), *Karl der Große, Lebenswerk und Nachleben. Bd. I. Persönlichkeit und Geschichte*, Düsseldorf, 719–791.

Dekan, J. 1968: Zur archäologischen Problematik der awarisch-slawischen Beziehungen, *Študijné zvesti Archeologického ústavu SAV* 16, 71–95.

Dekan, J. 1976, 1979, 1985 (2. vyd.): Velká Morava. Doba a umenie, Bratislava 1976 (české vyd. Velká Morava. Doba a umění, Praha 1980).

- Dekan, J. 1979:* Wielkie Morawy. Epoka I sztuka, Bratislava – Wrocław.
- Denkstein, V. 1951:* O archeologický výzkum husitských lokalit, Časopis Národního muzea 120, 107–115.
- Denkstein, V. 1953:* O úkolech historické archeologie, Časopis Národního muzea 122, 219–223.
- Denkstein, V. 1961:* K ikonografii mikulčického nákončí, Památky archeologické 52, 206–214.
- Dittrich, Z. R. 1962:* Christianity in Great Moravia, Groningen.
- Döbler, H. 1992 (2. vyd.):* Die Germanen. Legende und Wirklichkeit von A–Z. Ein Lexikon zur europäischen Frühgeschichte, Bindlach (1. vyd. München 1975).
- Dohnal, V. 1985:* Raně středověké osídlení a počátky hradu v Olomouci, Časopis Slezského muzea 34, série B, 97–113.
- Dohnal, V. 1991:* Slovanská pohřebiště na Olomoucku, Časopis Slezského zemského muzea 49, série B, 220–246.
- Dohnal, V. 2001:* Olomoucký hrad v raném středověku. 10. až první polovina 13. století, Olomouc.
- Dohnal, V. 2005:* Olomoucký hrad v raném středověku II, Olomouc.
- Doležel, J. 2007:* Biskupice (k. ú. Biskupice u Jevíčka, okr. Svitavy), Přehled výzkumů 48, 405–410.
- Dorica, J. 2010:* Rotunda sv. Juraja vo výsledkoch reštaurátorského výskumu v roku 2009. In: Trstán, D. (ed.), Nitrianska Blatnica 1185–2010, Topoľčany, 168–179.
- Dorica, J. 2012:* Rotunda sv. Juraja pri Nitrianskej Blatnici, jej nové miesto medzi najstaršími sakrálnymi stavbami na Slovensku, Historická Revue Špeciál – Byzantskí vierozvestovia ich osudy a doba, 62–67.
- Dostál, A. 1965:* Origins of the Slavonic Liturgy, *Dumbarton Oaks Papers* 19, 67–87.
- Dostál, B. 1957:* Slovanský mohylník u Žlutavy, Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity E 2, 37–74.
- Dostál, B. 1961:* Velkomoravské Znojemsko ve světle archeologických nálezů, Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity E 6, 97–126.
- Dostál, B. 1965:* Slovanské prsteny zdobené dvěma vodorovnými rýhami. Příspěvek k datování pohřebiště v Břeclavi – Pohansku, Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity E 10, roč. 14, 231–252.
- Dostál, B. 1966:* Slovanská pohřebiště ze střední doby hradištní na Moravě, Praha.
- Dostál, B. 1968:* Spätburgwallzeitliche und neuzeitliche Grabstätten in Znojmo – Hradiště. Mladohradištní a novověké pohřebiště ve Znojmě – Hradišti, Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity E 13, 7–66.
- Dostál, B. 1975:* Břeclav – Pohansko IV. Velkomoravský velmožský dvorec, Brno.
- Dostál, B. 1978:* Nekotorye obščie problemy archeologii Drevnej Rusi i Velikoj Moravii. In: Krupnov, I. E. (red.), *Drevnjaja Rus' i slavjane*, Moskva, 83–86.
- Dostál, B. 1978a:* Dvacet let archeologického výzkumu Břeclavi – Pohanska, *Vlastivědný věstník moravský* 30, 129–157.
- Dostál, B. 1980:* Typy pohřebišť 9.–10. století na Moravě a jejich vztah k jednotlivým typům sídlišť, Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity E 25, Brno, 290–293.
- Dostál, B. 1981:* Duté trojčipé parohové schránky v raném středověku, Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity E 26, Brno, 43–58.
- Dostál, B. 1982:* K časně slovanskému osídlení Břeclavi – Pohanska, *Studie Archeologického ústavu AV ČR Brno 10/2*, Praha.
- Dostál, B. 1984:* Východní brána hradiska Pohanska, Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity E 29, 143–166.
- Dostál, B. 1985:* Břeclav – Pohansko III. Časně slovanské osídlení. Brno.
- Dostál, B. 1986:* Velké zahlobené stavby z Břeclavi – Pohanska, Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity E 31, 97–137.
- Dostál, B. 1987:* Stavební kultura 6.–9. století na území ČSSR, *Archaeologia historica* 12, 9–32.
- Dostál, B. 1988:* Třicet let archeologického výzkumu Břeclavi – Pohanska, *Vlastivědný věstník moravský* 40, 307–332.
- Dostál, B. 1992:* K rekonstrukci velkomoravského kostela na Pohansku, Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity E 37, 73–88.
- Dostál, B. 1993:* Velkomoravský řemeslnický areál v Břeclavi – Pohansku, *Jižní Morava* 29/32, Brno, 31–53.
- Dostál, B. 1993a:* Ein Handwerkliches Areal des 9. Jh. in Břeclav – Pohansko (Mähren). In: *Actes du XIIe Congrès ISPP 4*, Bratislava, 220–225.
- Dostál, B. 1994:* Die frühmittelalterliche Keramik aus Břeclav – Pohansko. In: Staňa, Č. (ed.), *Slawische Keramik in Mitteleuropa vom 8. bis 11. Jahrhundert*, Internationale Tagungen in Mikulčice 1, Brno, 219–232.
- Dostál, B. – Kalousek, F. – Macháček, J. 2008:* Die Kirche von Pohansko bei Břeclav (Mähren). In: Pippal, M. – Daim F. (ed.), *Die frühmittelalterlichen Wandmalereien Mährens und der Slowakei. Archäologischer Kontext und herstellunstechnologische Analyse. Monographien zur Frühgeschichte und Mittelalterarchäologie, Band 12*, Innsbruck, 63–77.
- Dostálová, R. 1990:* Byzantská vzdělanost, Praha.
- Dresler, P. 2001:* Recenze na Bohuslav Klíma: Nové významné objevy archeologické expedice Pedagogické fakulty MU ve Znojmě Hradišti, *Archeologické rozhledy*, 53/3, 661–662.
- Dresler, P. 2003–2004:* Opevnění velkomoravského hradiska ve Znojmě – Hradišti a jeho vztahy k okolním lokalitám, Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity M 8–9, 215–227.
- Dresler, P. 2011:* Opevnění Pohanska u Břeclavi. *Dissertationes archaeologicae Brunenses* 11, Brno.

- Dresler, P. – Macháček, J. 2008a: The hinterland of an Early Mediaeval centre at Pohansko near Břeclav. In: Poláček, L. (ed.), Das wirtschaftliche Hinterland der frühmittelalterlichen Zentren, Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 31, Brno, 313–325.
- Dresler, P. – Macháček, J. 2008b: Hospodářské zázemí raně středověkého centra na Pohansku u Břeclavi. In: Macháček, J. (ed.), Počítačová podpora v archeologii 2, Brno – Praha – Plzeň, 120–147.
- Dresler, P. – Humlová, B. – Macháček, J. – Rybníček, M. – Škojec, J. – Vrbová Dvorská, J. 2010: Dendrochronologické datování raně středověké aglomerace na Pohansku u Břeclavi. In: Ungerman, Š. – Přichystalová, R. (ed.), Zaměřeno na středověk. Zdeňkovi Měřínskému k 60. narozeninám, Praha, 112–138, 750–752.
- Dresler, P. – Vágner, M. 2013: Geofyzikální průzkum Masarykova náměstí a lokalizace kostela sv. Jiří, Slovácko 54/2012, 155–164.
- Drobílková, P. – Hašek, V. – Hlobil, I. – Zapletal, J. – Zatloukal, R. 2004: Výzkum na tzv. Malém dvorku u dómu sv. Václava v Olomouci a jeho výsledky, Ve službách archeologie V, 67–78.
- Drobná, Z. 1957: Problémy výzkumu středověké vesnice, Časopis Národního muzea 126, 93.
- Drobná, Z. (ed.) 1963: Středověká keramika v Československu. Průvodce výstavou v Národním muzeu v Praze, květen 1962 – červen 1963, Praha.
- Duczko, V. 2003: The ways things were moving: Staraja Ladoga – Birka – Staré Město – Graseňnica. In: Dulnicz, M. (ed.), Słowianie i ich sąsiedzi we wczesnym średniowieczu, Warszawa – Lublin, 127–131.
- Dudík, B. 1860–1878: Mährens allgemeine Geschichte I–XII, Brünn.
- Dudík, B. 1871–1884: Dějiny Moravy, Praha.
- Dujčev, I. 1968: Medioevo bizantino-slavo II: Saggi di storia letteraria, Roma.
- Dumézil, G. 2001: Mýtus a epos I. Trojfunkční ideologie v eposech indoevropských národů, Praha.
- Duthilleul, P. 1963: L'Évangélisation des Slaves. Cyrille et Méthode, Tournai.
- Dvorník, F. 1926: Les Slaves, Byzance et Rome au IXème siècle, Paris.
- Dvorník, F. 1933: Les légendes de Constantin et de Methode vues de Byzance, Praha.
- Dvorník, F. 1935: Byzancia a Velká Morava. In: Stanislav, J. (ed.), Říša Velkomoravská, Praha, 101–161.
- Dvorník, F. 1949: The Making of Central and Eastern Europe, London (český překlad: Zrod střední a východní Evropy, Praha 1999).
- Dvorník, F. 1970: Byzantine Missions among the Slavs. SS. Constantine-Cyril and Methodius, New Brunswick, N. J. (český překlad: Byzantské misie u Slovanů, Praha 1970).
- Dvořák, R. 1899–1900: Dějiny Moravy od nejstarších dob až po vyřízení Přemyslovců (1306), In: Dějiny Moravy od nejstarších dob až do r. 1848, I–V, Vlastivěda moravská I. Země a lid, sv. 3, Brno
- Dvořák, R. 1906, 2000 (2. vyd.): Dějiny Markrabství moravského I–II, Brno, Praha.
- Efimenco, P. P. – Tret'jakov, P. N. 1948: Drevnerusskie poselenija na Donu, Materialy i issledovanija po archeologii SSSR 8, Moskva – Leningrad.
- Eisner, J. 1933: Slovensko v pravěku, Bratislava.
- Eisner, J. 1952: Devínska Nová Ves, Bratislava.
- Eisner, J. 1966: Rukověť slovanské archeologie. Počátky Slovanů a jejich kultury, Praha.
- Eliade, M. 1997: Od Zalmoxida k Čingischánovi, Praha.
- Eliade, M. 1998: Mýty, sny a mystéria, Praha.
- d'Elvert, Ch. 1892: Zur Alterthumskunde Mährens und Oesterr.-Schlesiens, Notizblatte der His.-statist. Section der K. k. mährischen Gesellschaft zur Beförderung der Landwirtschaft, Natur- und Landeskunde, 1–36.
- Eniosova, N. V. 1998: Chimičeskij sostav i tehnika izgotovlenija visočnych kolec iz Gnězdova. In: Sedov, V. V. (red.), Trudy VI meždunarodnogo kongressa slavjanskoj archeologii 4, Moskva, 258–267.
- Eniosova, N. V. 1998a: Litejnye formy Gnězdova, Istoričeskaja archeologija, Tradicii i perspektivy. K 80-letiju so dnja roždenija D. A. Avdusina, Moskva, 66–81.
- Eniosova, N. V. – Mitojan, R. A. – Saračeva, T. G. 2004: Srebro v metallobrabotke Južnoj Rusi v IX–XI vv. In: Mocja, O. P. (red.), Starodavnij Iskorosten' i slov'janski gradi VIII–X st., Zbirka naukovich prac', Kiev, 26–33.
- Esders, S. 2009: Rechtliche Grundlagen frühmittelalterlicher Staatlichkeit: der allgemeine Treueid. In: Pohl, W. – Wieser, W. (ed.), Der frühmittelalterliche Staat – europäische Perspektiven, Wien: Forschungen zur Geschichte des Mittelalters 16, 423–432.
- Ferrugia, G. et al. (ed.) 1988: Christianity among the Slavs. The Heritage of Saints Cyril and Methodius, Orientalia Christiana Analecta 231, Roma.
- Filip, J. 1946: Počátky slovanského osídlení v Československu, Praha.
- Filip, J. 1948: Pravěk Československo. Úvod do studia dějin pravěku, Praha.
- Fišer, Z. – Podborský, V. 2004: Inocenc Ladislav Červinka (1. 2. 1869 – 3. 10. 1952). Archeolog, numismatik, muzejník a vlastivědný pracovník, Pravěk Nová řada 1, Brno.
- Florja, B. N. 1981: Skazanija o načale slavjanskoj pismennosti, Moskva.
- Florja, B. N. 1988: Prinjatje christianstva v Velikoj Moravii, Čechii i Pol'se. In: Litavrin, G. G. (red.), Prinjatje christianstva narodami Central'noj i Jugo-Vostočnoj Evropy i kreščenie Rusi, Moskva, 122–158.
- Fojtík, P. – Šmíd, M. 2008: Slovanské hroby a pohřebiště na Prostějovsku, Pravěk, Supplementum 18, Brno.
- Foltýn, D. a kol. 2005: Encyklopedie moravských a slezských klášterů, Praha.

- Foltýn, D. a kol. (ed.) 2014: Otevři zahradu rajskou. Benediktini v srdci Evropy 800–1300, Praha.
- Frank, C. 2004: Mollusca (Gastropoda et Bivalvia) aus den Kamptalgrabungen, Niederösterreich: ein Beitrag zur Kenntnis der Faunenentwicklung in besiedelten Gebieten mit besonderer Berücksichtigung der mittelneolithischen Kreisgrabenanlagen, Mitteilungen der Prähistorischen Kommission der Österreichischen Akademie der Wissenschaften 56, Wien.
- Freising, F. 1977: Die Bernsteinstraße aus der Sicht der Straßentrasierung, Bonn – Bad Godesberg.
- Frenkel', J. V. 2007: Opyt datirovanija pojmennoj časti Gnězdovskogo poselenija na osnovanii analiza kolekcii stekljannych i kamennych bus (po materialam raskopok 1999–2003 gg.). In: Muraševa V. V. (red.), Gnězdovo. Rezul'taty kompleksnyh issledovanij pamjatnika, Moskva, 78–117.
- Friesinger, H. – Friesinger, I. 1991: Ein Vierteljahrhundert Grabungen in Thunau / Gars am Kamp, Archäologie Österreichs 2/1, 6–22.
- Fritze, W. H. 1960: Probleme der abodritischen Stammes- und Reichsverfassung und ihrer Entwicklung vom Stammesstaat zum Herrschaftsstaat. In: Ludat, H. (ed.), Siedlung und Verfassung der Slawen zwischen Elbe, Saale und Oder, Gießen, 142–219.
- Frolík, J. 2002: Prag und die Prager burg im 10. Jahrhundert. In: Henning, J. (ed.), Europa im 10. Jahrhundert. Archäologie einer Aufbruchszeit, Mainz am Rhein, 161–169.
- Frolík, J. 2005: Hroby přemyslovských knížat na Pražském hradě. In: Tomková, K. (ed.), Raně středověká pohřebiště na severní a západním předpolí Pražského hradu, Castrum Pragense 7, I/1, Praha, 25–46.
- Frolík, J. 2006: Pražský hrad v 9. a 10. století. In: Sommer, P. (ed.), České země v raném středověku, Praha, 175–192.
- Frolík, J. 2013: Pohřebiště na II. nádvoří Pražského hradu, Archaeologia Historica 38.
- Frolík, J. – Maříková Kubková, J. – Růžičková, E. – Zeman, A. 2000: Nejstarší sakrální architektura Pražského hradu. Výpověď archeologických pramenů, Castrum Pragense 3, Praha.
- Frolík, J. – Smetánka, Z. 1997: Archeologie na Pražském hradě, Praha – Litomyšl.
- Frolík, J. – Smetánka, Z. 2014: Pohřebiště v Lumbeho zahradě na Pražském hradě. Díl I. Katalog, Castrum Pragense 12, Praha.
- Frolík, J. – Tomková, K. – Žegklitz, J. 1988: Výzkum slovanského pohřebiště v jižním křídle Jízdárny Pražského hradu, Památky archeologické 79, 424–455.
- Frolíková Kaliszová, D. 2000: Keramika z Uherského Hradiště – technologický vývoj v 9. století, Archaeologia mediaevalis Moravia et Silesiana 1, 207–216.
- Frolíková Kaliszová, D. 2001: Výzkum na Otakarově ulici v Uherském Hradišti – některé otázky vývoje velkomoravského hradiska. In: Galuška, L. – Kouřil, P. – Měřinský, Z. (ed.), Velká Morava mezi Východem a Západem, Brno, 115–121.
- Frolíková Kaliszová, D. 2003: Olovený křížek z Uherského Hradiště, Otakarovy ulice, Archaeologia historica 28, 553–260.
- Frolíková Kaliszová, D. 2004: Zvířecí kosti z 8.–10. století v Uherském Hradišti a jejich zpracování. Předběžná zpráva. In: Fusek, G. (red.), Zborník na počesť Dariny Bialekovej, Nitra, 75–80.
- Frolíková Kaliszová, D. 2009: Bronzový křížek z Uherského Hradiště, Archaeologia historica 34, 563–574.
- Frolíková, D. – Matíáček, J. 2012: Archeologie v budově kaple sv. Kříže na Pražském hradě, Archaeologia Historica 37, 513–527.
- Funiaková, N. 1999: Sto let Vlastivědy moravské, Časopis Matice moravské 118, 111–127.
- Fusek, G. 1991: Včasnoslávanské sídlisko v Nitre na Mikovom dvore, Slovenská archeológia 39, 1991, 289–330.
- Fusek, G. 1994: Slovensko vo včasnoslávanskom období, Nitra.
- Fusek, G. 1998: Najstaršie slovanské osídlenie. In: Fusek, G. – Zemene, M. R. (ed.), Dejiny Nitry. Od najstarších čias po súčasnosť, Nitra, 81–86.
- Fusek, G. 1998a: Avarský kaganát v susedstve Nitry. In: Fusek, G. – Zemene, M. R. (ed.), Dejiny Nitry. Od najstarších čias po súčasnosť, Nitra, 87–90.
- Fusek, G. 2001: Pôvodné alebo prisťahované obyvateľstvo? Príspevok o vypovedacích možnostiach archeologických prameňov o počiatkoch slovanského osídlenia Slovenska. In: Historická Olomouc 11. Olomouc, 71–89.
- Fusek, G. 2004: Slawen oder Slawen? Eine polemische Auseinandersetzung über eine wertvolle Monographie, Slovenská archeológia 52, 161–186.
- Fusek, G. 2007: Okov korica knjige iz groba u Nitri – Šindolky, Prilozy Instituta za arheologiju u Zagrebu, Zagreb, 440–441.
- Fusek, G. 2008: Frühe Slawen im Mitteldonauebiet. In: Bemmann, J. – Schmauder, M. (Hrsg.), Kulturwandel in Mitteleuropa. Langobarden – Awaren – Slawen, Akten der Internationalen Tagung in Bonn vom 25. bis 28. Februar 2008. Kolloquien zur Vor- und Frühgeschichte 11, Bonn, 645–656.
- Fusek, G. 2008a: Die Nebenareale in der Struktur der grossmährischen Burgstadt von Nitra. In: Boháčová, I. – Poláček, L. (Hrsg.), Burg – Vorburg – Suburbium. Zur Problematik der Nebenareale fruhmittelalterlicher Zentren, Internationale Tagungen in Mikulčice 7, Brno, 271–290.
- Fusek, G. 2008b: Osídlenie Nitry v 10. storočí. Kontinuita, alebo diskontinuita. In: Štefanovičová, T. – Hulínek, D. (ed.), Bitka pri Bratislave v r. 907 a jej význam pre vývoj stredného Podunajska, Bratislava, 295–304.
- Fusek, G. – Bednár, P. 2008: Die (vermutete) Kirche am Burgberg von Nitra (Slowakei). In: Pippal, M. – Daim, F. (Hrsg.), Frühmittelalterliche Wandmalereien aus Mähren und der Slowakei. Archäologischer Kontext und herstellungstechnische Analyse, Innsbruck, 39–44.
- Fusek, G. – Olexa, L. – Zábajník, J. 2010: Nové sídliskové nálezy z Nižnej Myšle. K problematike včasnoslávanského osídlenia horného Potisia, Slovenská archeológia 58, 337–364.
- Fusek, G. – Zábajník, J. 2005: Ausklang der Spätantike und Anfang des Frühmittelalters in der nördlichen Peripherie Karpatenbeckens.

In: Kaczanowski, P. – Paarczewski, M. (red.), *Archeologia o początkach Slowian. Materiały z konferencji, Kraków 19.–21. listopada 2001*, Kraków, 541–566.

Fusek, G. – Zábajník, J. 2010: Frühslawisches Siedlungsobjekt aus Suchohrad. Zur Problematik der langobardisch-slawischen Beziehungen. In: Beljak, J. – Březinová, G. – Varsik, V. (ed.), *Archeológia barbarov 2009. Hospodárstvo Germánov. Sídliškové a ekonomické štruktúry od neskorej doby laténskej po včasný stredovek*, Nitra, 155–180.

Galuška, L. 1989: Výrobní areál velkomoravských klenotníků ze Starého Města – Uherského Hradiště, *Památky archeologické* 80, 405–454.

Galuška, L. 1991: *Velká Morava*, Brno.

Galuška, L. 1992: Dvě velkomoravské kovárny s depoty ze Starého Města, *Časopis Moravského muzea – vědy společenské* 77, 123–161.

Galuška, L. 1993: Slovanská keramika v oblasti staroměstské aglomerace od konce 8. do poloviny 10. století, *Slovácko* 35, 101–113.

Galuška, L. 1993a: Staré Město, the Great Moravian centre of the 2nd half of the 9th century. In: Pavúk, J. (red.), *Actes du XIIe Congrès International des Science Préhistoriques et Protohistoriques*, Bratislava, 1–7 Septembre 1991, 96–101, Bratislava.

Galuška, L. 1994: The Development of Slavonic Pottery in the Staré Město Region from the End of the 8th up to the Middle of the 10th Centuries. In: Staňa, Č. (ed.), *Slawische Keramik in Mitteleuropa vom 8. bis 11. Jahrhundert*, Internationale Tagungen in Mikulčice 1, Brno, 233–242.

Galuška, L. 1995: Keramik des Marchtyps. In: Poláček L. (ed.), *Slawische Keramik in Mitteleuropa vom 8. bis 11. Jahrhundert. Terminologie und Beschreibung*, Internationale Tagungen in Mikulčice 2, Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno, 97–106.

Galuška, L. 1996: Uherské Hradiště – Sady. Křesťanské centrum říše Velkomoravské, Brno.

Galuška, L. 1996a: The Question of Evaluating and the Present Level of Knowledge of Staré Město – Uherské Hradiště. In: Poláček, L. – Staňa, Č. (ed.), *Frühmittelalterliche Machtzentren in Mitteleuropa – mehrjährige Grabungen und ihre Auswertung*, Internationale Tagungen in Mikulčice 3, Brno, 189–197.

Galuška, L. 1997: K otázce hrobu velkomoravského knížete Svatopluka. In: Marsina, R. – Ruttkay, A. (ed.), *Svätopluk 894–1994*, Nitra, 53–64.

Galuška, L. 1998: Souprava velmože z hrobu 266/49 ze Starého Města. In: Kouřil, P. – Nekuda, R. – Unger, J. (ed.), *Ve službách archeologie I. Sborník k 60. narozeninám RNDr. Vladimíra Haška, DrSc.*, Brno, 95–107.

Galuška, L. 1999: Jezdecká souprava z hrobu 224/51 ze Starého Města. K otázce raně středověkých ostruh s ploténkami se svislými paralelními řadami nýtů. In: Avenarius, A. – Ševčíková, Z. (ed.), *Slovensko a európsky juhovýchod. Medzikultúrne vzťahy a kontexty*, Bratislava, 84–108.

Galuška, L. 2000: K problematice nejstaršího osídlení východní Moravy, *Pravěk Nová řada* 10, 119–132.

Galuška, L. 2000a: Nejstarší dějiny Starého Města. In: Bezděčka, P. et al., *Staré Město v proměnách staletí*, Staré Město, 29–117.

Galuška, L. 2000b: Neznámé slovanské pohřebiště u Vranovic (okr. Břeclav) a jediné nálezy z něj pocházející, *Archaeologia mediaevalis Moravia et Silesiana I*, 185–197.

Galuška, L. 2001: Staroměstsko-uherskohradištská aglomerace – vývoj osídlení a přírodní podmínky v 6.–10. století. In: Galuška, L. – Kouřil, P. – Měřínský, Z. (ed.), *Velká Morava mezi Východem a Západem*, Brno, 123–137.

Galuška, L. 2003: O otrocích na Moravě a okovech ze Starého Města. In: Klápště, J. – Plešková, E. – Žemlička, J. (ed.), *Dějiny ve věku nejistot. Sborník k příležitosti 70. narozenin Dušana Třeštíka*, Praha, 75–86.

Galuška, L. 2005: K otázce otevřených sídlišť a zázemí staroměstsko-uherskohradištské mocenské aglomerace doby velkomoravské, *Slovácko* 47, 153–181.

Galuška, L. 2005a: Staré Město. In: Beck, H. – Geuenich, D. – Steuer, H. (Hrsg.), *Reallexikon der Germanischen Altertumskunde* 29, Berlin – New York, 525–530.

Galuška, L. 2006: Velkomoravská hradba v Uherském Hradišti – Rybárnách, *Archeologické rozhledy*, 58, 486–510.

Galuška, L. 2007: Slované. In: Čoupek, J. et al., *Uherské Hradiště. Královské město na řece Moravě, Uherské Hradiště*, 41–58.

Galuška, L. 2007a: Bylo povědomí o Svatoplukově Moravě, Veligradu a Metodějově arcibiskupství na Moravě 10.–12. století skutečně věcí neznámou? In: Doležalová, J. – Šimůnek, R. (ed.), *Od knížat ke králům. Sborník u příležitosti 60. narozenin Josefa Žemličky*, Praha 2007, 50–62.

Galuška, L. 2007b: Velkomoravští Mojmírovci – první vládcí Moravy. In: Mitáček, J. (ed.), *Vládcové Moravy*, Brno, 5–20.

Galuška, L. 2008: Staroměstsko-uherskohradištská aglomerace – Veligrad v době zániku Velké Moravy. In: Štefanovičová, T. – Hulíněk, D. (ed.), *Bitka pri Bratislave v roku 907 a jej význam pre vývoj stredného Podunajska*, Bratislava, 253–263.

Galuška, L. 2008a: Staré Město – Veligrad v období mezi zánikem Velké Moravy a založením Nového Velehradu – Uherského Hradiště. In: Galuška, L. – Kouřil, P. – Mitáček J., *Východní Morava v 10. až 14. století*, Brno, 95–116.

Galuška, L. 2008b: Die Großmährische agglomeration Staré Město – Uherské Hradiště. Das Problem ihrer Einzelteile anhand der Befestigung. In: Boháčková, I. – Poláček, L. (Hrsg.), *Burg – Vorburg – Suburbium. Zur Problematik der Nebenareale frühmittelalterlicher Zentren*, Internationale Tagungen in Mikulčice 7, Brno, 169–178.

Galuška, L. 2011: Staré Město und Uherské Hradiště – von der frühslawischen Siedlung zur zentralen grossmährischen Machttagglomeration Veligrad. In: Macháček, J. – Unger, Š. (Hrsg.), *Frühgeschichtliche Zentralorte in Mitteleuropa. Studien zur Archäologie Europas* 14, Bonn, 245–257.

Galuška, L. 2011a: Architektura doby velkomoravské v severní části středního Pomoraví / Architecture of the Great Moravian period in the northern part of the central Morava region. In: Mitáček, J. – Galuška, L. (ed.), *Stopy minulosti / Vestiges of the Past*, Brno, 97–127.

Galuška, L. 2012: Hrob 1/2003 z Modré u Velehradu. Pohřeb „pohanského“ velmože z éry raného křesťanství na Moravě? In: Doležal, J. – Wi-

hoda, M. (ed.), Mezi raným a vrcholným středověkem. Pavlu Kouřilovi k 60. narozeninám přátelé, kolegové a žáci, Brno, 91–110.

Galuška, L. 2013: Hledání původu. Od avarských bronzů ke zlatu Velké Moravy / Search for the origin. From Avar bronze items to Great Moravian gold, Brno.

Galuška, L. 2013a: Pendant with depiction of human face from Early Medieval barrow cemetery near Hluk in Moravia. In: Kolenda, J. – Mierzwiński, A. – Mózdziuch, S. – *Żygdło*, L. (ed.), *Z badań nad kulturą społeczeństw pradziejowych i wczesnośredniowiecznych*, Wrocław, 591–598.

Galuška, L. 2013b: Cyril a Metoděj – doba, život, dílo / Cyril and Methodius – Their Era, Lives, and Work, Brno.

Galuška, L. 2014: „Sokolník“ ze Starého Města – Moravany 9. století nepochopená cizí termatika a nebo domácí „fotografie“ své doby?, *Byzantinoslovaca* 5.

Galuška, L. et al. 2012: The Glas of Great Moravia. Wessel and Window glass, and Small Objects. *Journal of Glass Studies* 54, 61–92.

Galuška, L. – Poláček, L. 2006: Církevní architektura v centrální oblasti velkomoravského státu. In: Sommer, P. (ed.), *České země v raném středověku*, Praha, 92–153.

Gavrituchin, I. O. 2005: Komplexy pražskoj kultury s datirujuščimi veščami. In: Kaczanowski, P. – Paarczewski, M. (red.), *Archeologia o początkach Słowian. Materiały z konferencji, Kraków 19.–21. listopada 2001*, Kraków, 403–461.

Geringer, S. – Haar F. – Halle, U. – Maharski, D. – Walter, K. 2013: Graben für Germanien. Archäologie unterm Hakenkreuz, Stuttgart – Bremen.

Ginalski, J. 1997: Wczesnośredniowieczne depozyty przedmiotów żelaznych z grodziska „Fajka“ w Trepczy koło Sanoka, *Sprawozdania Archeologiczne* 49, 221–241.

Ginalski, J. – Glinianowicz, M. – Kotowicz P. N. 2013: Elementy „południowe“ w kulturze materialnej mieszkańców Kotliny Sanockiej w IX – X w. In: Gancarski J. (red.), *Transkarpackie kontakty kulturowe w okresie lateńskim, rzymskim i wczesnym średniowieczu*, Krosno, 381–432.

Gliški, W. – Koj, J. Z. 1996: Z nowszych badań nad wczesnośredniowieczną Wiślicą, *Slavia Antiqua* 40, 119–150.

Goez, W. 1983: Imperator advocatus Romanae ecclesiae. In: Mordek, H. (ed.), *Aus Kirche und Reich. Studien zu Theologie, Politik und Recht im Mittelalter*, Festschrift für F. Kempf, Sigmaringen, 315–328.

Goš, V. – Kapl, V. 1986: Slovanská osada u Palonína, *Archeologické rozhledy* 38, 176–204.

Grabner, M. 2009: Ergebnisse der dendrochronologischen Altersbestimmung sowie der anthrakologischen Untersuchungen der Hölzer aus den Grabungen in Gars Thunau, nepublikovaná projektová zpráva, Vídeň.

Grafenauer, B. 1952: Ustoličevanje koroških vojvod in država karantanskih Slovencev, Ljubljana.

Graus, F. 1952: Lenní právo v Čechách, *Český lid* 39, 67–73.

Graus, F. 1953: K otázce vzniku feudalismu na území ČSR. Diskuse k studii akademika Jaroslava Böhma „K otázce o vzniku feudalismu v českých zemích“, *Český lid* 40, 83–93.

Graus, F. 1953a: Velkomoravská říše. Diskuse k studii akademika Jaroslava Böhma „K otázce o vzniku feudalismu v českých zemích“, *Český lid* 40, 146–151.

Graus, F. 1965: Raně středověké družiny a jejich význam při vzniku státu ve střední Evropě, *Československý časopis historický* 1, 1–18.

Graus, F. 1966: L'Empire de Grande-Moravie, sa situation dans l'Europe de l'époque et sa structure intérieure. In: *Das Grossmährische Reich. Tagung der wissenschaftlichen Konferenz des Archeologischen Instituts der Tschechoslowakischen Akademie der Wissenschaften*, Brno – Nitra 1.–4. 10. 1963, Praha, 133–219.

Graus, F. 1980: Die Nationenbildung der Westslawen im Mittelalter, Sigmaringen.

Grigor'ev A. V. 2000: Severjanskaja zemlja v VIII – načale XI vv. po archeologičeskim dannym, Tula.

Grivec, F. 1950: Konstantin und Method, Lehrer der Slaven, Wiesbaden.

Guth, K. 1934: Praha, Budeč, Boleslav. In: *Svatováclavský sborník I*, Praha, 686–818.

Hachulska-Ledwos, R. 1971: Wczesnośredniowieczna osada w Nowej Hucie – Mogile, *Materiały Archeologiczne Nowej Huty* 3, 1–209.

Halle, U. – Maharski, D. 2013: Archäologie in der besetzten Tschechoslowakei. In: *Geringer, S. – Haar F. – Halle, U. – Maharski, D. – Walter, K. 2013:* Graben für Germanien. Archäologie unterm Hakenkreuz, Stuttgart – Bremen, 134–139.

Hanáková, H. – Staňa, Č. – Stloukal, M. 1986: Velkomoravské pohřebiště v Rajhradě, Praha.

Hanáková, H. – Stloukal, M. 1966: Staroslovanské pohřebiště v Josefově. Antropologický rozbor, *Rozpravy ČSAV, Řada společenských věd* 76/9, Praha.

Hanáková, H. – Stloukal, M. – Dobisíková, M. 1999: Kosterní materiál z pohřebiště střední a mladší doby hradištní v Mušově. In: *Jelínková, D. (red.), Slovanské pohřebiště z 9. až 12. století v Mušově. Katalog*, Brno, 237–262.

Hannick, Ch. 1978: Die byzantinischen Missionen. In: *Die Kirchengeschichte als Missionsgeschichte, Band II, Die Kirche des früheren Mittelalters*, München, 279–359.

Hanuliak, M. 1990: Aussagefähigkeiten archäologischer Quellen aus Flachgräberfeldern des 9.–12. Jahrhunderts, *Slovenská archeológia* 38, 147–191.

Hanuliak, M. 1998: Reálne faktory a ich účasť pri vystrojovaní hrobov v 9. až 10. storočí, *Slovenská archeológia* 46, 55–69.

Hanuliak, M. 2001: K problematike včasnostredovekého mohylového rítu na území Slovenska, *Slovenská archeológia* 49, 279–295.

Hanuliak, M. 2004: Velkomoravské pohrebiská, *Pochovávanie v 9.–10. storočí na území Slovenska*, Nitra.

- Hanuliak, M. 2004a:* Charakter a význam hraníc v časopriestorovej dimenzii pohrebneho rítu z mladšieho úseku včasného stredoveku, *Archaeologia historica* 29, 37–51.
- Hanuliak, M. 2005:* Skizze der Struktur der großmährischen Gesellschaft auf Grund des Gräberfeldmaterials auf dem Gebiet der Slowakei. In: Kouřil, P. (ed.), *Die frühmittelalterliche Elite bei den Völkern des östlichen Mitteleuropas*, Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 25, Brno, 271–282.
- Hanuliak, M. 2006:* Detskí jedinci vo veľkomoravskom prostredí na základe pohrebiskových prameňov z územia Slovenska, *Slovenská archeológia* 54, 259–284.
- Hanuliak, M. – Pieta, K. 2014:* Odras christianizácie v hutebných prameňoch z 9. storočia vo východných častiach Veľkej Moravy. In: *Veľká Morava – 1150 let křesťanství ve středeuropě*.
- Harna, J. – Fišer, Z. 1995:* Dějiny českých zemí I. Od pravěku do poloviny 18. století, Praha.
- Hårdh, B. 2002:* Silber im 10. Jahrhundert. Ökonomie, Politik und Fernbeziehungen. In: Henning, J. (ed.), *Europa im 10. Jahrhundert. Archäologie einer Aufbruchzeit. Internationale Tagung in Vorbereitung der Ausstellung „Otto der Große, Magdeburg und Europa“*, Mainz, 181–193.
- Hardt, M. 2004:* Gold und Herrschaft. Die Schätze europäischer Könige und Fürsten im ersten Jahrtausend, Berlin.
- Hardt, M. 2007:* Die Donau als Verkehrs- und Kommunikationsweg zwischen der ostfränkischen Residenz Regensburg und den Zentren an der mittleren Donau im 9. Jahrhundert. In: Freund, S. – Hardt, M. – Weigel, P. (ed.), *Flüsse und Flusstäler als Wirtschafts- und Kommunikationswege, Siedlungsforschung, Bonn: Archäologie – Geschichte – Geographie* 25, 103–120.
- Harmadyová, K. 2010:* Príspevok k osídleniu Devína vo včasnom stredoveku, *Zborník Bratislava XXII*, 17–30.
- Haruštiak, J. 2010:* Olovené predmety zo slovanského hradiska Bojná – Valy, *Študijné zvesti* 47, Nitra, 25–39.
- Hásková, J. – Staňa, Č. 1993:* Půldenár Boleslava II. z hradiště „Staré Zámky“ v Brně Líšni, *Acta Universitatis Carolinae, Philosophica et historica* 1, 107–108.
- Hattenhauer, H. 1998:* *Evropské dějiny práva*, Praha.
- Havlík, L. E. 1955–1956:* Znojenské hradiště sv. Hypolita. Příspěvek k nejstarším dějinám církevní organizace na Moravě, *Vlastivědný věstník moravský* 10, 133–138; 11, 3–9, 59–61, 107–109.
- Havlík, L. 1963:* Velká Morava a Franská říše, *Historické štúdie* 8, 129–180.
- Havlík, L. E. 1967:* Velká Morava a středoevropští Slované, Praha.
- Havlík, L. 1968:* „Iohannes presbyter de Ventis“, *Časopis Matice moravské* 87, 80–88.
- Havlík, L. E. 1978:* Morava v 9.–10. století. K problematice politického postavení, sociální a vládní struktury a organizace, *Studie Československé akademie věd* 7, Praha.
- Havlík, L. E. 1978a:* Velké pozemkové vlastnictví na Moravě v IX. století, *Slovácko* 20, 15–20.
- Havlík, L. E. 1980:* Moravská společnost a stát v 9. století, *Slavia Antiqua* 27, 1–39.
- Havlík, L. E. 1981–1982:* Moravská společnost a stát v 9. století. II. Moravský stát a jeho vládní organizace v 9. století, *Slavia Antiqua* 28, 71–112.
- Havlík, L. 1983:* The Roman Privilege „Industriae tuae“ for Moravia, *Cyrrillomethodianum* 7, 23–37.
- Havlík, L. E. 1990:* Velegrad. In: Galuška, L. (ed.), *Staroměstská výročí*, Brno, 81–97.
- Havlík, L. E. 1998:* Toto sole oriente. K identifikaci patrocinií zaniklých raně středověkých kostelů, *Slavia Antiqua* 39, 9–42.
- Hečková, J. 1993:* Prvé historické etniká na území Nitry. In: Nitra. Příspěvky k najstarším dejinám mesta, Nitra, 64–74.
- Hečková, J. 1998:* Doba rímska a sťahovania národov. In: Fusek, G. – Zemene, M. R. (ed.), *Dejiny Nitry. Od najstarších čias po súčasnosť*, Nitra, 67–78.
- Hellmann, M. et al. (ed.) 1964:* *Cyrrillo-Methodiana. Zur Frugeschichte des Christentums bei den Slaven 863–1963*, Köln – Graz.
- Henning, J. 1992:* Gefangenenfesseln im slawischen Siedlungsraum und der europäische Sklavenhandel im 6. bis 12. Jahrhundert. *Archäologisches zum Bedeutungswandel von „sklābos-sakāliba-sclavus, Germania* 70, 403–426.
- Henning, J. – Ruttkay, M. 2011:* Frühmittelalterliche Burgwälle an der mittleren Donau im ostmitteleuropäischen Kontext: ein deutsch-slowakisches Forschungsprojekt. In: Macháček, J. – Ungerman, Š. (Hrsg.), *Frühgeschichtliche Zentralorte in Mitteleuropa. Studien zur Archäologie Europas* 14, Bonn, 259–288.
- Herold, H. 2011:* The Fortified Hilltop Site of Gars-Thunau and the Settlements of the 9th and 10th Centuries AD in Lower Austria. In: Macháček, J. – Ungerman, Š. (Hrsg.), *Frühgeschichtliche Zentralorte in Mitteleuropa. Studien zur Archäologie Europas* 14, Bonn, 519–528.
- Herold, H. 2012:* Fortified Settlements of the 9th and 10th Centuries AD in Central Europe. Structure, Function and Symbolism, *Medieval Archaeology* 56, 60–84.
- Herold, H. v tisku:* Centres of Power? Fortified Settlements of the 9th and 10th Centuries AD in Central Europe: Origins, Forms, Functions and Symbolic Meanings, „Habilitation“-Thesis.
- Himmelová, Z. 1993:* Nález nákončí v anglokarolínském zvěrném stylu z Brna – Líšně, *Přehled výzkumů 1990, Brno*, 55–64.
- Himmelová, Z. 1995:* Glasfunde aus Mikulčice. In: Daim, F. – Poláček, L. (ed.), *Studien zum Burgwall von Mikulčice I, Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno* 2, Brno, 83–112.
- Hladík, M. 2012:* Sídlný vývoj na slovensko-moravskom pohraničí vo včasnom stredoveku. Južná časť „Dolnomoravského úvalu“ vo včasnom stredoveku, Bratislava: Univerzita Komenského, nepubl. disert. práce.

- Hladík, M. 2013: Severozápadná brána a opevnenie na predhradí hradiska Mikulčice – Valy, *Přehled výzkumů* 53/2, 36–67.
- Hladík, M. – Kalčík, L. – Mazuch, M. – Poláček, L. – Škojec, J. v tisku: Mikulčice (okr. Hodonín), *Přehled výzkumů* 55/2.
- Hollá, J. – Furmánek, V. 1970: Metalografický rozbor slovanských železných předmětů z Vršateckého Podhradí, *Študijné Zvesti AU SAV* 18, Nitra, 75–82.
- Hoops, J. (Hrsg.) 1977: *Reallexikon der germanischen Altertumskunde*, Band 2, Lief. 4/5, Berlin – New York, 361–482 (Bewaffnung).
- Hrubý, V. 1955: Staré Město. Velkomoravské pohřebiště „Na valách“, Praha.
- Hrubý, V. 1957: Slovanské kostěné předměty a jejich výroba na Moravě, *Památky archeologické* 48, Praha, 118–217.
- Hrubý, V. 1959: Velkomoravské hradisko sv. Klimenta u Osvětiman, *Časopis Moravského zemského muzea* 44 – vědy společenské, 19–70; s exkurzy J. Chochola, 60–62 a J. Sejbala, 63–64.
- Hrubý, V. 1962: Zlatá náušnice z doby velkomoravské z Brna-Líšně, *Almanach Moravského muzea* 2, Brno, 95.
- Hrubý, V. 1965: Keramika antických tvarů v době velkomoravské, *Časopis Moravského zemského muzea* 50 – vědy společenské, 37–62.
- Hrubý, V. 1965a: Staré Město. Velkomoravský Velehrad, Praha.
- Hrubý, V. 1970: Střešní krytina velkomoravského kostela v Uherském Hradišti – Sadech. In: Klíma, B. (red.), *Sborník Josefu Poulíkovi k šedesátinám*, Brno, 95–102.
- Hrubý, V. 1970a: Hrob sv. Metoděje v Uherském Hradišti – Sadech?, *Slovenská archeológia* 18, 87–96.
- Hrubý, V. – Hochmanová, V. – Pavelčík, J. 1955: Kostel a pohřebiště z doby velkomoravské na Modré u Velehradu, *Časopis Moravského muzea* 40, 42–126.
- Husa, V. 1953: K otázce vzniku feudalismu na území ČSR. Diskuse k studii akademika Jaroslava Böhma „K otázce o vzniku feudalismu v českých zemích“, *Český lid* 40, 83–93.
- Husár, M. 2014: *Žrdovo-bodné zbraně včasného stredoveku v Karpatskej kotline*, 1. diel. Typológia a jej vyhodnotenie, Nitra.
- Chadraba, R. (red.) 1984: *Dějiny českého výtvarného umění I/1–2. Od počátků do konce středověku*, Praha.
- Chanenko, B. I. 1902: *Drevnosti Pridneprov'ja*, Kiev.
- Chamajka, N. V. 2010: Drevnerusskaja bronzovaja juvelirnaja forma iz raskopok na Kievskom Podole. In: Peskova, A. A. – Ščeglova, O. A. – Musin, A. E. (red.), *Slavjano-russkoe juvelirnoe delo i ego istoki, Materialy Meždunarodnoj naučnoj konferencii, posvjaščennoj 100-letiju so dnja roždenija Gali Fedorovny Korzuchinoj, Sankt Peterburg*, 10–16 aprílja 2006, Sankt Peterburg, 420–429.
- Charvát, P. 2002: Franský kupec Sámo a sásánovský zábor Arábie, *Archeologické rozhledy* 59, 903–907.
- Charvát, P. 2010: Drogo, arcibiskup z Met (801–855) a české země. In: Studničková, M. (ed.), *Čechy jsou plné kostelů / Bohemia plena est ecclesiis*. Kniha k počtě dr. A. Merhautové, DrSc., Praha, 165–175.
- Choc, P. 1967: *S mečem i štítem. České raně feudální vojenství*, Praha.
- Chorvátová, H. 1998: K významu lunicovitých přívěsků z včasnostredovekých pohrebisk střednej Európy, *Praehistorica* 22, 135–140.
- Chorvátová, H. 2002: Príspevok k pôvodu a datovaniu strieborných lunicovitých přívěsků z pokladů zlomkového striebra v 10. až 11. storočí, *Acta Historica Neosoliensia* 4, 95–100.
- Chorvátová, H. 2004: K relativnej chronológii pohrebiska Staré Město v polohe „Na valách“, *Acta Historica Neosoliensia* 7, 199–236.
- Chorvátová, H. 2007: Horizonty byzantsko-orientálneho šperku na tzv. velkomoravských pohrebiskách, *Zborník Slovenského národného múzea. Archeológia Supplementum* 2, 83–101.
- Chropovský, B. 1962: Slovanské pohrebisko v Nitre na Lupke, *Slovenská archeológia* 10/1, 177–240.
- Chropovský, B. 1971: Nálezy keramiky pražského typu v Nitre, *Sborník prací filosofické fakulty brněnské university* 20 – E16, 1971, 147–149.
- Chropovský, B. 1972: Príspevok k problematike cirkevnej architektúry a počiatkom kresťanstva na Slovensku, *Monumentorum Tutela – Ochrana pamiatok* 8, Bratislava, 173–208.
- Chropovský, B. 1985: Včasnoslavanský a predvelkomoravský vývoj na území Československa. In: *Velká Morava a počátky československé státnosti*, Praha – Bratislava.
- Chropovský, B. 2002: Bola v Nitre na Mikovom dvore pochovaná slovenská princezná?, *Almanach Nitra* 2002, Nitra, 49–53.
- Chropovský, B. – Fusek, G. 1990: Obnovený výskum Nitrianskeho hradu, *Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1988*, Nitra, 66–67.
- Chrzanowska, W. – Krupska, A. 2003: Archäozoologische Analyse der Pferdebestattungen aus Mikulčice und Břeclav – Pohansko. In: Kempke, T. – Kouřil P. – Poláček, L. (Hrsg.), *Studien zum Burgwall von Mikulčice* 5, Spisy Archeologického ústavu AV ČR 21, Brno, 209–214.
- Chrzanowska, W. – Krupska, A. 2003a: Pferdeknochen aus dem frühmittelalterlichen Burgwall von Mikulčice. In: Kempke, T. – Kouřil P. – Poláček, L. (Hrsg.), *Studien zum Burgwall von Mikulčice* 5, Spisy Archeologického ústavu AV ČR 21, Brno, 151–208.
- Chvojka, O. 1998: Předmincovní platidla u Slovanů v českých zemích a na Slovensku, *Pravěk Nová řada* 8, 183–226.
- Chybová, H. 1992: Archeologický výskum slovanského pohřebiště v Litenčicích, *Zpravodaj Muzea Kroměřížska* 1992/1, 24–28.
- Chybová, H. 1992a: Archeologický výskum slovanského pohřebiště v Litenčicích, *Sborník velehradský, řada* 3., 1992, 63–67.
- Chybová, H. 1998: Pravěké a slovanské osídlení Kroměřížska (Průvodce archeologickou expozicí a sbírkami Muzea Kroměřížska), *Muzeum Kroměřížska, Kroměříž*, 112–121.

Illáš, M. 2012: Zvon z Bojneji – poznanie jeho pôvodu a datovania, Múzeum 2, 43–44.

Isačenko, A. V. 1948: Začiatky vzdelanosti vo veľkomoravskej ríši, Turčiansky sv. Martin.

Ivanov, S. 2003: Vizantijskoje missionerstvo. Možno-li sdělat iz varvara christianina?, Moskva (český překlad: Byzantské misie, aneb je možné udělat z barbara křesťana?, Červený Kostelec, 2012).

Ivanov, V. V. – Toporov, V. N. 1974: Issledovanija v oblasti slavjanskich drevnostej. Leksičeskije i frazeologičeskije voprosy rekonstrukcii tekstov, Moskva.

Ivanov, V. V. – Toporov, V. N. 1984: K rekonstrukcii Mokoši kak ženskogo personaža v slavjanskoj versii osnovnogo mifa. In: Baltoslavjanskije issledovanija 1984, Moskva, 175–197.

Jágerová, M. 2001: Slovenský pohreb. In: Botík, J. (ed.), Obyčajové tradície pri úmrtí a pochovávaní na Slovensku s osobitným zreteľom na etnickú a konfesijnú mnohotvárnosť, Bratislava, 13–31.

Jakobson, R. 1954: Minor Native Sources for the Early History of the Slavic Church, Harvard Slavic Studies II, 39–73.

Jakubčinová, M. 2008: Ojedinelé nálezy z vrchu Marhát, Študijné Zvesti AU SAV 44, 51–63.

Jakubčinová, M. 2012: Kovanie z hradiska Bojná I – Valy. In: Březinová, G. – Varsík, V. (ed.), Archeológia na prahu histórie. K životnému jubileu Karola Pietu. Archaeologica Slovaca Monographiae, Communicationes Tomus XIV, Nitra, 299–302.

Jakubčinová, M. v tisku: Funde der Reiterausrüstung aus der Slowakei aufgrund des Materials aus Bojná. In: Bewaffnung und Reiterausstattung des 8. bis 10. Jahrhunderts in Mitteleuropa, Internationale Tagungen in Mikulčice 9, Brno.

James, E. 1997: Frankové, Praha.

Jan, L. 1997: Několik poznámek k nejstarší církevní organizaci na Znojemsku, Časopis Matice moravské 116, 39–51.

Jan, L. 1999: Vznik moravských provincií. In: Nový Mars Moravicus aneb Sborník příspěvků, jež věnovali Prof. Dr. Josefu Válkovi jeho žáci a přátelé k sedmdesátinám, Brno, 227–241.

Jan, L. 2000: K některým problémům středověkých církevních dějin na Moravě. In: Jan, L. (ed.), České církevní dějiny ve druhé polovině 20. století. Sborník příspěvků ze sekce církevních dějin na VIII. sjezdu českých historiků v Hradci Králové ve dnech 10.–12. září 1999, Brno, 39–48.

Jan, L. 2000a: Vznik zemského soudu a správa středověké Moravy, Brno.

Jan, L. 2001: Institucionalizace zemského soudu a formování šlechtické zemské obce. In: Malíř, J. – Vlček, R. (ed.), Morava a české národní vědomí od středověku po dnešek. Sborník příspěvků z konference Češi nebo Moravané? K vývoji národního vědomí na Moravě, konané dne 28. 2. 2001 v Brně, Brno, 33–40.

Jan, L. 2005: Strukturelle Veränderungen zwischen Altmähren und dem frühpřemyslidischen Staat. In: Kouřil, P. (ed.), Die frühmittelal-

terliche Elite bei den Völkern des östlichen Mitteleuropas (mit einem speziellen Blick auf die großmährische Problematik), Materialien der internationalen Fachkonferenz Mikulčice 25.–26. 5. 2004, Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 25, Brno, 19–23.

Jan, L. 2006: Přemyslovská Morava. In: Fífková, R. (ed.), Sága moravských Přemyslovců. Život na Moravě od XI. do počátku XIV. století. Sborník a katalog výstavy pořádané Vlastivědným muzeem v Olomouci a Muzeem města Brna k 700. výročí tragické smrti Václava III., posledního českého krále z dynastie Přemyslovců, Olomouc – Brno, 7–32.

Jan, L. 2011: O smyslu příběhu bratří Konstantina a Metoděje, in: Hanuš, J. a kol. (ed.), Christianizace českých zemí ve středoevropské perspektivě, Brno, 100–115.

Janák, J. 2000: Matice moravská v dějinách Moravy. In: Jan, L. (ed.), Dějiny Moravy a Matice moravská. Problémy a perspektivy. Sborník příspěvků z vědecké konference konané ve dnech 24.–25. listopadu 1999 v Brně, Brno, 11–19.

Janošík, J. – Pieta, K. 2007: Nález zvona na hradisku z 9. století v Bojneji. Náčrt historie včasnostředověkých zvonov. In: Pieta, K. – Ruttkay, A. – Ruttkay, M. (ed.), Bojná. Hospodárske a politické centrum Nitrianskeho kniežatstva, Nitra, 121–158.

Jarošová, J. 2000: Svatí kacíři aneb reportáž nejen z Velké Moravy, Praha.

Jaworski, K. 1997: Znaleziska wielkomorawskie w Gilowie, Niemczy i Starym Książu na Dolnym Śląsku. In: Wachowski K. (ed.), Śląsk i Czecha a kultura wielkomorawska, Wrocław, 113–125.

Jaworski, K. 2000: Niemczański zespół grodowy na przełomie pierwszego i drugiego tysiąclecia. In: Młynarska-Kaletynowa, M. – Małachowicz, E. (ed.), Śląsk około roku 1000, Wrocław, 149–162.

Jaworski, K. 2001: Elemente der großmährischen Kultur in den Burgwällen Südniederschlesiens. In: Galuška L. – Kouřil P. – Měřinský Z. (ed.), Velká Morava mezi východem a západem, Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 17, Brno, 185–207.

Jaworski, K. 2005: Grody w Sudetach (VIII–X w.), Wrocław.

Jaworski, K. 2011: Czy aby tylko pogański książę silny wielce, siedzący na Wiślech. In: Brzostowicz, M. – Przybył, M. – Wrzesiński J. (ed.), Swoi i obcy w kulturze średniowiecza, Poznań – Łąd, 31–60.

Jaworski, K. 2012: Nowe wielkomorawiana z grodziska z końca IX i początków X wieku w Gilowie na Dolnym Śląsku. In: Doležel, J. – Wihoda, M. (ed.), Mezi raným a vrcholným středověkem. Pavlu Kouřilovi k 60. narozeninám přátelé, kolegové a žáci, Brno, 209–234.

Jaworski, K. 2013: O Wielkomorawianach pochowanych na Śląsku. In: Dzieduszycki W. – Wrzesiński J. (ed.), Funeraria Lednickie. Spotkanie 15. Migracje, Poznań, 147–169.

Jelínková, D. 1985: Doplnky k mapě nálezů s keramikou pražského typu na Moravě, Památky archeologické 76, 456–473.

Jelínková, D. 1990: K chronologii sídlištních nálezů s keramikou pražského typu na Moravě. In: Nekuda, V. – Unger, J. – Čižmář, M. (ed.), Pravěké a slovanské osídlení Moravy. Sborník příspěvků k 80. narozeninám Josefa Poulika, Brno, 251–281.

- Jelínková, D. 1990a: Rettungsgrabung der Siedlung aus dem frühslawischen Zeitabschnitt in Pavlov (Bez. Břeclav), *Přehled výzkumů 1987*, 87–8, Taf. 8.
- Jelínková, D. 1991: Beendigung der Rettungsgrabung einer Siedlung aus der frühslawischen Periode in Pavlov (Bez. Břeclav), *Přehled výzkumů 1988*, 38.
- Jelínková, D. 1993: Pavlov – slavjanskoje poselenie 6–8 vv. In: Actes du XIIe Congrès International des Sciences Préhistoriques et Protohistoriques 4, Bratislava 1.–7. septembre 1991, Bratislava, 74–83.
- Jelínková, D. 1999: Slovanské pohřebiště z 9. až 12. století v Mušově. Katalog, Brno.
- Jelínková, D. 2012: K otázce datování počátků kultury s keramikou pražského typu na Moravě, *Přehled výzkumů 53*, 7–21.
- Jelínková, D. – Šrein, V. – Štastný, M. 2012: Doklady slévačství neželezných kovů v kultuře s keramikou pražského typu na Moravě. In: Doležel, J. – Wihoda, M. (ed.), *Mezi raným a vrcholným středověkem. Pavlu Kouřilovi k 60. narozeninám přátelé, kolegové a žáci*, Brno, 69–89.
- Johaneck, P. 1982: Die Raffelstettener Zollordnung und das Urkundenwesen der Karolingerzeit. In: Maurer, H. – Patze, H. (Hrsg.), *Festschrift für Berendt Schweineköper zum 70. Geburtstag*, Sigmaringen.
- Judák, V. 2007: Ustanovenie Nitrianskeho biskupstva. Bula pápeža Jána VIII. Industriae Tuae z roku 880. In: Vontorčík, E. (ed.), *Nitra v najstarších dokumentoch a písomnostiach (do konca 13. storočia)*, Nitra, 20–28.
- Justová, J. 1990: Archeologický výzkum na předhradí slovanského hradu v Libici nad Cidlinou a v jeho zázemí v letech 1985–1989, *Archeologické rozhledy 42*, 661–673, 723–731.
- Kadlec, J. 1946: *Byzantské křesťanství u slovanských národů*, Praha.
- Kalábková, P. – Kalábek, M. 2009: Slovanské osídlení a archeologie raného středověku. In: Schulz, J. (ed.): *Dějiny Olomouce*, 1. svazek, Olomouc, 73–86.
- Kalhous, D. 2005: Christian und Großmähren. In: Kouřil, P. (ed.), *Die frühmittelalterliche Elite bei den Völkern des östlichen Mitteleuropas (mit einem speziellen Blick auf die großmährische Problematik)*, Materialien der internationalen Fachkonferenz Mikulčice 25.–26. 5. 2004, Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 25, Brno, 25–33.
- Kalhous, D. 2007: Granum catalogi praesulum Moraviae jako pramen k dějinám Moravy v 10. století?, *Mediaevalia historica Bohemica 11*, 23–37.
- Kalhous, D. 2014: Náčelnictví nebo stát? Několik poznámek k článku Jiřího Macháčka o charakteru Velké Moravy, *Archeologické rozhledy 66*, 177–180.
- Kalousek, F. 1955: Velkomoravské hradisko ve Znojmě – Hradišti na Moravě, *Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity C 2*, 9–30.
- Kalousek, F. 1961: Některé nové poznatky k stavební technice velkomoravské architektury, *Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity F5*, 135–150.
- Kalousek, F. 1971: Břeclav – Pohansko I. Velkomoravské pohřebiště u kostela, Brno.
- Kanelutti, E. 1990: Slawen- und urnenfelderzeitliche Säugetiere von Thunau bei Gars am Kamp (Niederösterreich), nepublikovaná disertační práce, Vídeňská univerzita.
- Karger, M. K. 1958: *Drevnij Kiev, Moskva – Leningrad*.
- Karwowski, M. 2006: Thunau am Kamp – Eine befestigte Höhensiedlung. Die latènezeitlichen Siedlungsfunde, *Mitteilungen der Prähistorischen Kommission der Österreichischen Akademie der Wissenschaften 61*, Wien.
- Kasperek, M. U. 1956: Fränkische Gräber aus Neutra, Slowakei, *Karpaten Jahrbuch 7*, nepaginovaný separát.
- Katz, V. 1939: Nález mincí a sekaného stříbra ze začátku 11. století u Kelče na Moravě, *Numismatický časopis 15*, 10–22.
- Kaván, J. 1975: Hrací kámen z Libice nad Cidlinou, *Památky archeologické 66*, 438–449.
- Kaván, J. 1993: Pokus o rekonstrukci malířské výzdoby jednoho z velkomoravských kostelů v Mikulčicích, *Pravěk Nová řada 3*, 193–209.
- Kavánová, B. 1976: Slovanské ostruhy na území Československa, *Studie Archeologického ústavu AV ČR Brno 4/3*, Praha.
- Kavánová, B. 1993: Slavjanskíe mogilniki južnoj Moravii. In: Actes du XIIe Congrès International des Sciences Préhistoriques et Protohistoriques, Bratislava 1–7 septembre 1991, Tom 4, Bratislava, 43–48.
- Kavánová, B. 1995: Knochen- und Geweihindustrie in Mikulčice. In: Daim, F. – Poláček, L. – Staňa, Č. – Tejral, J. (Hrsg.), *Studien zum Burgwall von Mikulčice 1*, Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 2, Brno, 113–378.
- Kavánová, B. 1996: K relativní chronologii keramiky v Mikulčicích, *Časopis Moravského zemského muzea 81 – vědy společenské*, 125–154.
- Kavánová, B. 2000: Specifika pozdně velkomoravské keramiky v Mikulčicích, *Archaeologia mediaevalis Moravia et Silesiana 1*, 199–205.
- Kavánová, B. 2003: Mikulčice – pohřebiště v okolí 12. kostela / Mikulčice – das Gräberfeld bei der 12. Kirche. In: Profantová, N. – Kavánová, B., *Mikulčice – pohřebiště u 6. a 12. kostela*, Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 22, Brno, 211–414.
- Kavánová, B. 2009: Zlaté gombíky z Mikulčic – spektrometrická analýza, In: Dresler, P. – Měřinský, Z. (ed.), *Archeologie doby hradištní v České a Slovenské republice*, *Archaeologia mediaevalis Moravia et Silesiana, Supplementum 2*, Brno, 127–135.
- Kavánová, B. 2011: Spektrometrická analýza zlatých náušnic z pohřebiště u baziliky v Mikulčicích. In: *Šestnáct příspěvků k dějinám (Velké) Moravy. Sborník k narozeninám Bohuslava F. Klímy*, Masarykova univerzita, Brno, 23–29, 180, 181.
- Kavánová, B. 2012: Poznámka k relativní chronologii ostruh s páskovými rameny. In: Doležel, J. – Wihoda, M. (ed.), *Mezi raným a vrcholným středověkem. Pavlu Kouřilovi k 60. narozeninám přátelé, kolegové a žáci*, Brno, 169–184.
- Kavánová, B. 2013: Velkomoravské relikvie z Mikulčic, *Jižní Morava, Vlastivědný sborník 49/52*, 19–30.

Kavánová, B. 2013a: Zvláštní tvary nožů – skalpelů z Mikulčic, Jižní Morava 49/52, 351–355.

Kavánová, B. – Galletti, E. 2011: Významné hroby v Mikulčicích a některé aspekty jejich výbavy; sekundárně použité antické gemy na velkomoravských ozdobných předmětech / Special burials in Mikulčice: some aspects of their grave goods and the reused Roman engraved gems on their ornamenta. In: Národní kulturní památka světové hodnoty na seznam světového kulturního dědictví UNESCO. Mezinárodní odborné sympozium, Hodonín 30. 11. – 1. 12. 2010, Sborník příspěvků a výběrová bibliografie SHM/NKP, Hodonín 2011, 95–101.

Kavánová, B. – Šmerda, J. 2010: Zlatý solidus Michala III. z hrobu č. 480 u baziliky v Mikulčicích. In: Ungerman, Š. – Přichystalová, R. (ed.), Zaměřeno na středověk. Zdeňkovi Měřinskému k 60. narozeninám, Praha, 151–162, 770–772.

Kavka, F. 1963: Příručka k dějinám Československa do r. 1648, Praha.

Kavka, F. 1964: Dějiny Československa do roku 1437. Prozatímní učebnice pro posluchače dálkového studia na pedagogických fakultách – I. díl, Praha.

Kaźmierczyk, J. 1978: Podkowy na Śląsku w X–XIV wieku. Studia z dziejów kultury materialnej, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk.

Kaźmierczyk, J. 1983: Grodzisko w Dobromierzu koło Bolkowa. Studium do badań pogranicza Państwa Wielkomorawskiego na Śląsku, Studia Archeologiczne 13, 159–241.

Kern, D. 2001: Thunau am Kamp – Eine befestigte Höhensiedlung (Grabung 1965–1990). Urnenfelderzeitliche Siedlungsfunde der unteren Holzweise, Mitteilungen der Prähistorischen Kommission der Österreichischen Akademie der Wissenschaften 41, Wien.

Kilievič, R. S. – Orlov, R. S. 1985: Novoe o juvelirnom remesle Kieva X. v. In: Toločko, P. P. (red.), Archeologičeskie issledovanija Kieva 1978–1983, Kiev, 62–65.

Kiss, A. 1996: Das awarenzeitlich gepidische Gräberfeld von Kölked – Feketekapu A, Innsbruck.

Klanica, Z. 1970: Pokus o třídění keramiky z Mikulčic. In: Klíma, B. (red.), Sborník Josefu Poulíkovi k šedesátinám, Brno, 103–114. Brno.

Klanica, Z. 1970a: Velkomoravský gombík, Archeologické rozhledy 22, 421–446.

Klanica, Z. 1972: Předvelkomoravské pohřebiště v Dolních Dunajovicích. Příspěvek k otázce vzájemných vztahů Slovanů a Avarů v Podunají, Studie Archeologického ústavu AV ČR Brno 1/1, Praha.

Klanica, Z. 1974: Práce klenotníků na slovanských hradištích, Studie Archeologického ústavu AV ČR Brno 2/6, Praha.

Klanica, Z. 1984: Die südmährischen Slawen und anderen Ethnika im archäologischen Material des 6.–8. Jahrhunderts. In: Interaktionen der mitteleuropäischen Slawen und anderen Ethnika im 6.–10. Jahrhundert, Nitra, 139–150.

Klanica, Z. 1985: Náboženství a kult, jejich odraz v archeologických pramenech. In: J. Poulík – B. Chropovský a kol., Velká Morava a počátky československé státnosti, Praha – Bratislava, 107–140.

Klanica, Z. 1985a: Mikulčice – Klášteřísko, Památky archeologické 76, 474–539.

Klanica, Z. 1986: Počátky slovanského osídlení našich zemí, Praha.

Klanica, Z. 1993: Hlavní hrobka v moravské bazilice, Mediaevalia Historica Bohemica 3, 97–109.

Klanica, Z. 1993a: Křížky z 8.–9. století v Mikulčicích, Pravěk Nová řada 3, 211–225.

Klanica, Z. 1995: Zur Periodisierung vorgroßmährischer Funde aus Mikulčice. In: Daim, F. – Poláček, L. (Hrsg.), Studien zum Burgwall von Mikulčice 1, Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 2, Brno, 379–469.

Klanica, Z. 1997: Křesťanství a pohanství staré Moravy. In: Marsina, R. – Ruttkay, A. (ed.), Svätopluk 894–1994, Nitra, 93–137.

Klanica, Z. 1997a: Žďánicko v 6.–9. století. In: Stuchlík, S. – Klanica, Z. – Měřinský, Z., Pravěk a středověk Žďánicka, Brno, 39–58.

Klanica, Z. 2002: Tajemství hrobu moravského arcibiskupa Metoděje, Praha.

Klanica, Z. 2005: Eliten auf Gräberfeldern altmährischer Zentren. In: Kouřil, P. (ed.), Die frühmittelalterliche Elite bei den Völkern des östlichen Mitteleuropas (mit einem speziellen Blick auf die großmährische Problematik). Materialien der internationalen Fachkonferenz Mikulčice 25.–26. 5. 2004, Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 25, Brno, 35–47.

Klanica, Z. 2006: Nechvalín, Prušánky. In: Pavel Kouřil (ed.), Čtyři slovanská pohřebiště, Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 28, Brno.

Klanica, Z. 2008: Mutěnice – Zbrod. Zaniklá slovanská osada ze 7.–10. století, Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 36, Brno.

Klanica, Z. 2009: Počátky Slovanů, Praha.

Klanica, Z. 2010: Nález ozdob tvaru knižní vazby. In: Ungerman, Š. – Přichystalová, R. (ed.), Zaměřeno na středověk, Zdeňkovi Měřinskému k 60. narozeninám, Brno, 184–193.

Klápště, J. 2002: Hospodářský a sídelní vývoj západních Slovanů mezi Krušnými horami a Dunajem. In: Wiczorek, A. (ed.), Střed Evropy okolo roku 1000. Historické, umeleckohistorické a archeologické štúdie a katalóg k výstave, Praha, 42–45.

Klápště, J. 2002a: V kruhu hypotéz, či v zajetí pochyb? Archeologické rozhledy 54, 907–909.

Klápště, J. 2005: Proměna českých zemí ve středověku, Praha.

Klápště, J. 2009: Die Archäologie Böhmens im geschichtspolitischen Diskurs zwischen 1918 und 1989. In: Schachtmann, J. – Strobel, M. – Wiedera, T. (Hrsg.), Politik und Wissenschaft in der prähistorischen Archäologie. Perspektiven aus Sachsen, Böhmen und Schlesien, Göttingen, 109–123.

Klazarová, P. (ed.) 2003: Příběh Pražského hradu – Story of Prague Castle, Praha.

Klejn, L. S. 2004: Voskřešenje Peruna. K rekonstrukcii vostočnoslavjanskogo jazyčestva, Sankt-Peterburg.

- Klíma, B. 1985:* Hradištní osada u Dolních Věstonic, okr. Břeclav, Archeologické rozhledy 37, 27–48.
- Klíma, B. 1989:* Nová etapa archeologických výzkumů Znojma – Hradiště, Jižní Morava 25, sv. 28, 125–144.
- Klíma, B. 1989a:* Nový výzkum na hradišti ve Znojmě, Přehled výzkumů Archeologického ústavu AV ČR, Brno, 53–54, tab. 4–5.
- Klíma, B. 1999:* Hradiště sv. Hypolita ve Znojmě. Deset let archeologických výzkumů velkomoravského centra (1986–1995), Sborník prací Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity, řada společenských věd 17, 3–65.
- Klíma, B. 2001:* Archeologický výzkum MU na velkomoravském výšinném hradišti sv. Hypolita ve Znojmě. In: Galuška, L. – Kouřil, P. – Měřínský, Z. (ed.), Velká Morava mezi východem a západem. Großmähren zwischen West und Ost, Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 17, Brno, 229–240.
- Klíma, B. 2001a:* Nové významné objevy archeologické expedice Pedagogické fakulty MU ve Znojmě Hradišti, Univerzitní noviny MU 8, 1/2001, 27–31.
- Klíma, B. 2001b:* Objev prvního velkomoravského kostela na hradišti sv. Hypolita ve Znojmě, Sborník prací Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, řada společenských věd 18, 3–24.
- Klíma, B. 2001c:* Od počátků archeologických výzkumů MU na velkomoravském výšinném hradišti sv. Hypolita ve Znojmě k posledním objevům. In: Podborský, V. (ed.), 50 let archeologických výzkumů Masarykovy univerzity na Znojemsku, Brno, 37–51.
- Klíma, B. 2004:* Objev části velkomoravského pohřebiště pod středověkým až novověkým hřbitovem u kostela sv. Hypolita ve Znojmě – Hradišti. In: Fusek, G. (red.), Zborník na počesť Dariny Bialekovej, Nitra, 179–190.
- Klíma, B. 2007:* Znojmo (okr. Znojmo). Hradiště sv. Hypolita. Doba středohradištní, mladohradištní, středověk. Hradiště. Záchranný výzkum, Přehled výzkumů Archeologického ústavu AV ČR Brno 48, 528–529.
- Klíma, B. 2008:* Znojmo (okr. Znojmo). Hradiště sv. Hypolita. Středohradištní a mladohradištní období, středověk. Hradiště, pohřebiště, Přehled výzkumů Archeologického ústavu AV ČR Brno 49, 461–463.
- Klíma, B. 2009:* Jedinečný archeologický objev na Hradišti sv. Hypolita ve Znojmě, Sborník prací Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity, řada společenských věd 23/3–14.
- Klíma, B. 2010:* Using the results of the archaeological excavations of the department in Znojmo – Hradiště to the knowledge of early christianity in Moravia, Sborník prací Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity, řada společenských věd 24/2, 3–12.
- Klíma, B. 2010a:* Zdroje pitné vody ve vývoji osídlení Hradiště sv. Hypolita, Sborník prací Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity, řada společenských věd 24/1, 3–18.
- Klíma, B. 2010b:* Zhodnocení práce archeologického týmu na výzkumu r. 2009 ve Znojmě – Hradišti, Sborník prací Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity, řada společenských věd 24/1, 175–186.
- Klíma, B. 2010c:* Znojmo (okr. Znojmo). Hradiště sv. Hypolita. Doba středohradištní. Hradiště, vnitřní fortifikace, sídliště, pohřebiště. Záchranný a předstihový výzkum, Přehled výzkumů Archeologického ústavu AV ČR Brno 51, 484–488.
- Klíma, B. 2011:* Znojmo (okr. Znojmo). Hradiště sv. Hypolita. Středohradištní, mladohradištní období. Pohřebiště. Záchranný a předstihový výzkum, Přehled výzkumů Archeologického ústavu AV ČR Brno 52/2, 212–213.
- Klíma, B. – Kratochvíl, L. 2009:* Znojmo (okr. Znojmo). Hradiště sv. Hypolita. Doba středohradištní. Pohřebiště, hradiště, vnitřní. Záchranný a předstihový výzkum, Přehled výzkumů Archeologického ústavu AV ČR Brno 50, 450–455.
- Klíma, B. – Šašínska, Z. – Čermáková, P. 2001:* Znojmo, hradiště sv. Hypolita, Přehled výzkumů Archeologického ústavu AV ČR Brno 42, 263–264.
- Knies, J. 1891:* Předhistorické hradiště líšeňské, Časopis Vlasteneckého muzejního spolku v Olomouci 8, 49–58.
- Kočár, P. – Kočárová, R. 2006:* Nálezová zpráva o archeobotanické analýze, Západočeský institut pro ochranu a dokumentaci památek, č. j. 23/06
- Kohoutek J. 1995:* Počátky města Přerova, Archaeologia historica 20, 187–200.
- Kohoutek J. 2001:* Problematika lokalizace královského hradu a vývoje středověkého města Přerova, Archaeologia historica 26, 155–170.
- Koch, U. 2001:* Das alamannisch-fränkische Gräberfeld bei Pleidelsheim, Forschungen und Berichte zur Vor- und Frühgeschichte in Baden-Württemberg 60, Stuttgart.
- Kolejka, J. 1963:* Cyrilometodějská tradice v druhé polovině 19. století. In: Böhm, J. – Havránek, B. – Kolejka, J. – Poulík, J. – Vaněček, V. (ed.), Velká Morava. Tisíciletá tradice státu a kultury, Praha, 91–112.
- Kolejka, J. – Štastný, V. 1965:* Die cyrilometodějsche und großmährische Tradition im tschechischen politischen Geschehen im 19. und 20. Jahrhundert. In: Macůrek, J. (red.), Magna Moravia. Sborník k 1100. výročí příchodu byzantské mise na Moravu, Brno, 587–610.
- Kollautz, A. – Miyakawa, H. 1970:* Geschichte und Kultur eines völkerwanderungszeitlichen Nomadenvolkes. Die Jou-Jan der Mongolei und die Awaren in Mitteleuropa, I. Teil: Die Geschichte; II. Teil: Die Kultur, Klagenfurt – Bonn.
- Koller, H. 1970:* Zur Eingliederung der Slaven in das karolingische Imperium. In: Zagiba, F. (ed.), Das heidnische und christliche Slaventum. Acta II Congressus internationalis historiae Slavicæ Salisburgo-Ratisbonensis anno 1967 celebrati. Das christliche Slaventum. Beiträge zur literarischen Bildung der Slaven zur Zeit ihrer Christianisierung, Wiesbaden: Annales Instituti Slavici II/2, 33–45.
- Koller, H. 1995:* Die Raffelstetter Zollordnung und die mährischen Zentren. In: Brachmann, H. (ed.), Burg – Burgstadt – Stadt. Zur Genese mittelalterlicher nichtagrarischer Zentren in Ostmitteleuropa, Berlin: Forschungen zur Geschichte und Kultur des östlichen Mitteleuropa, 283–295.
- Kolník, T. 1993:* Bola v Nitre rímska stanica? (diskusný príspevok). In: Nitra. Príspevky k najstarším dejinám mesta, Nitra, 94–95.

- Kolník, T. 1994: Ikonografia, datovanie a kultúrno-historický význam enkolpiónu z Veľkej Mače, Slovenská archeológia 42, 126–139.
- Kolník, T. – Veliačik, L. 1983: Neskoroantická pyxida z Čiernych Kľačan, Slovenská archeológia 31, 37–58.
- Kolníková, E. 1967: Obolus mŕtvych vo včasnostredovekých hrobch na Slovensku, Slovenská archeológia 15, 189–254.
- Konečný, L. J. 2005: Románska rotunda ve Znojme. Ikonologie maleb a architektury, Brno.
- Konstantinou, E. (ed.) 1991: Leben und Werk der Slavenapostel Kyrillos und Methodios, Münsterschwarzach.
- Konstantinou, E. (ed.) 2005: Methodios und Kyrillos in ihrer europäischen Dimension, Frankfurt am Main.
- Korzuchina, G. F. 1946: O technike tisnenija i peregorodčatoj ěmali v Drevnej Rusi X–XII vv., Kratkie soobščeniija Instituta istorii material'noj kul'tury AN SSSR 13, 45–52.
- Korzuchina, G. F. 1954: Russkie klady IX–XIII vv., Moskva – Leningrad.
- Kostelníková, M. 1970: Výzkum staroslovanského sídlíště v Přitlukách, Přehled výzkumů 1968, 39.
- Kostelníková, M. 1971: Výzkum staroslovanského sídlíště v Přitlukách, Přehled výzkumů 1969, 21.
- Kostelníková, M. 1972: Velkomoravský textil v archeologických nálezech na Moravě, Studie Archeologického ústavu AV ČR Brno 5.
- Kostelníková, M. 2006: Zbytky textilu v Nechvalíně. In: Klanica, Z., Nechvalín, Prušánky. Čtyři slovanská pohřebiště. Díl I, Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 28, Brno, 283–293.
- Košta, J. 2005: Kollektion frühmittelalterlicher Schwerter aus dem Großmährischen Zentrum in Mikulčice. In: Kouřil, P. (ed.), Die frühmittelalterliche Elite bei den Völkern des östlichen Mitteleuropas (mit einem speziellen Blick auf die großmährische Problematik). Materialien der internationalen Fachkonferenz Mikulčice 25.–26. 5. 2004, Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 25, Brno, 157–191.
- Kotowicz, P. 2009: Dwie wczesnośredniowieczne bradatice z południowej Lubelszczyzny. In: Taras, H. – Zakościelna, A. (ed.), Hereditas praeteriti. Additamenta archaeologica et historia dedicata Joanni Gurba Octogesimo Anno Nascendi, Lublin, 383–396.
- Kouřil, P. 1994: Slovanské osídlení českého Slezska, Brno – Český Těšín.
- Kouřil, P. 1996: Slovanské hradisko a středověký hrad. In: Vokřínek, P. (ed.), Landek – svědek dávné minulosti, Ostrava, 46–55.
- Kouřil, P. 1997: Severní předpolí Moravské brány a zásah velkomoravský. In: Wachowski, K. (ed.), Śląsk i Czecha a kultura wielkomorawska, Wrocław, 65–75.
- Kouřil, P. 1998: Frühmittelalterlichen Befestigungen in Schlesien und Nordmähren. In: Henning, J. – Ruttkay, A. T. (Hrsg.), Frühmittelalterlicher Burgenbau in Mittel- und Osteuropa, Bonn, 349–358.
- Kouřil, P. 1998a: Archeologický výzkum na hradisku v Chotěbuzi – Podoboře, okres Karviná (předběžná zpráva), Badania archeologiczne na Górnym Śląsku i ziemiach pogranicznych w 1995 roku, 87–91.
- Kouřil, P. 1998b: Schlesien in der Geschichte des böhmischen Staates des 9. bis 12. Jahrhunderts (Archäologische Abhandlung-zusammenfassende Übersicht). In: Borák, M. (ed.), Slezsko v dějinách českého státu, Opava, 57–67.
- Kouřil, P. 2000: Archeologický výzkum na hradisku v Chotěbuzi – Podoboře, okres Karviná, Badania archeologiczne na Górnym Śląsku i ziemiach pogranicznych w 1996 roku, 97–100.
- Kouřil, P. 2000a: Archeologický výzkum na hradisku v Chotěbuzi – Podoboře, okres Karviná, Badania archeologiczne na Górnym Śląsku i ziemiach pogranicznych w 1997 roku, 124–128.
- Kouřil, P. 2001: Archeologický výzkum na hradisku v Chotěbuzi – Podoboře, okres Karviná, Badania archeologiczne na Górnym Śląsku i ziemiach pogranicznych w 1998 roku, Katowice, 152–157.
- Kouřil, P. 2001a: Archeologický výzkum hradiska v Chotěbuzi – Podoboře, Těšínsko 44/1, 1–5.
- Kouřil, P. 2001b: Záchranný archeologický výzkum na Landeku (Ostrava-Koblov), Badania archeologiczne na Górnym Śląsku i ziemiach pogranicznych w 1998 roku, Katowice, 158–163.
- Kouřil, P. 2001c: Zur chronologischen Stellung von Sporen, deren Arme mit rechteckigem Rahmen mit fester Schnalle beendet sind. In: Galuška, L. – Kouřil, P. – Měřinský, Z. (ed.), Velká Morava mezi východem a západem, Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 17, Brno, 209–227.
- Kouřil, P. 2003: Staří Maďaři a Morava z pohledu archeologie. In: Klápště, J. – Plešková, E. – Žemlička, J. (ed.), Dějiny ve věku nejistot. Sborník k příležitosti 70. narozenin Dušana Třeštíka, Praha, 110–146.
- Kouřil, P. 2004: Raně středověký bojovnícký hrob z Hradce nad Moravicí, Slovenská Archeológia 52/1, 55–76.
- Kouřil, P. 2005: Frühmittelalterliche Kriegergräber mit Flügellanzens und Sporen des Typs Biskupija-Crkvina auf mährischen Nekropolen. In: Kouřil, P. (ed.), Die frühmittelalterliche Elite bei den Völkern des östlichen Mitteleuropas (mit einem speziellen Blick auf die großmährische Problematik). Materialien der internationalen Fachkonferenz Mikulčice 25.–26. 5. 2004, Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 25, 67–99, Brno.
- Kouřil, P. 2006: Zu einigen Äußerungen der materiellen Nomadenkultur auf dem Mikulčicer Burgwall. K některým projevům nomádké hmotné kultury na mikulčickém hradě, Přehled výzkumů Archeologického ústavu AV ČR v Brně 47, Brno, 69–76.
- Kouřil, P. 2007: Jezdecká elita na hradisku v Chotěbuzi – Podoboře, Těšínsko 50/1, 5–8.
- Kouřil, P. 2007a: Archeopark v Chotěbuzi – Podoboře u Českého Těšína, Cieszyńskie Studia Muzealne 3 / Těšínský muzejní sborník 3, 295–300.
- Kouřil, P. 2008: Archeologické doklady nomádké vlivu a zásahu na území Moravy v závěru 9. a v 10. století. In: Štefanovičová, T. – Hulínek, D. (ed.), Bitka pri Bratislave v roku 907 a jej význam pre vývoj stredného Podunajska, Bratislava, 113–135.

- Kouřil, P. 2008a:* Kostel č. VIII. v Mikulčicích a jeho archeologický výzkum. In: Galuška, L. – Kouřil, P. – Mitáček, J. (ed.), *Východní Morava v 10.–14. století*, Brno, 53–79.
- Kouřil, P. 2009:* Vom Burgwall zur Curtis bei den oberdonauländischen Slawen. Zur Problematik der Entwicklung, Datierung und Struktur der Herrenhöfe während der großmährischen Periode. In: von Freeden, U. – Wolfram, H. – Wamers, H. (ed.), *Glaube, Kult und Herrschaft. Phänomene des Religiösen im 1. Jahrtausend n. Chr. in Mittel- und Nordeuropa*, Bonn: Kolloquien zur Vor- und Frühgeschichte 12, 359–376.
- Kouřil, P. 2010:* Kirche Nr. 7 in Mikulčice. In: Poláček, L. – Maříková Kubková, J. (Hrsg.), *Frühmittelalterliche Kirchen als archäologische und historische Quelle*, Internationale Tagungen in Mikulčice 8, Brno, 57–69.
- Kouřil, P. 2010a:* Raně středověké nálezy z Malé Hané a blízkého okolí na severozápadní Moravě. In: Ungerman, Š. – Přichystalová, R. (ed.), *Zaměřeno na středověk. Zdeňkovi Měřínskému k 60. narozeninám*, Brno, 245–250.
- Kouřil, P. 2013:* Der dritte Hortfund von Eisengegenständen aus dem Slawischen Burgwall Staré Zámky in Brno-Líšeň. In: Kolenda, J. – Mierzwiński, A. – Moździoch, S. – Żygadło, L., *Z badań nad kulturą społeczeństw pradziejowych i wczesnośredniowiecznych*, Wrocław, 599–615.
- Kouřil, P. 2013a:* Soubor šperků – stříbrné náušnice a pozlacené gombíky. In: Jemelková, S. (ed.), *Mezi východem a západem. Svatí Cyril a Metoděj v kultuře českých zemí*, Olomouc, 215–216.
- Kouřil, P. – Gryc, J. 2011:* Der Burgwall in Chotěbuz – Podobora und seine Stellung in der Siedlungsstruktur des oberen Odergebietes vom 8. bis zum 9. / 10. Jahrhundert. In: Macháček, J. – Ungerman, Š. (Hrsg.), *Frühgeschichtliche Zentralorte in Mitteleuropa*, Bonn, 217–243.
- Kouřil, P. – Gryc, J. 2014:* Hradiska 10.– 12. století na severní Moravě a v českém Slezsku. In: Chrtán, K. – Moździoch, S. (ed.), *Funkce grodów w państwach wczesnośredniowiecznej Europy środkowo-wschodniej. Społeczeństwo, gospodarka, ideologia*, Wrocław – Głogów, 99–172.
- Kouřil, P. – Poláček, L. 2013:* Goldfunde von Mikulčice – Probleme und Perspektiven. In: Hardt, M. – Heinrich-Tamáska, O. (Hrsg.), *Macht des Goldes, Gold der Macht. Herrschafts und Jenseitsrepresentation zwischen Antike und Frühmittelalter im mittleren Donaauraum*, Weinstadt, 407–422.
- Kouřil, P. – Tymonová, M. 2013:* Slovanský kostrový mohylník ve Stěbořicích, *Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 34*, Brno.
- Kratochvíl, Z. 1969:* Tiere des Burgwalles Pohansko, *Přírodovědecké práce ústavů ČSAV v Brně 3/1*, Praha.
- Kratochvíl, Z. 1969a:* Wildlebende Tiere und einige Haustiere der Burgstätte Pohansko, *Přírodovědecké práce ústavů ČSAV v Brně 3/3*, Praha.
- Kratochvíl, Z. 1981:* Tierknochen aus der grossmährischen Siedlung Mikulčice I. Das Hausschwein, *Studie Archeologického ústavu AV ČR Brno 9/3*, Praha.
- Kratochvíl, Z. 1982:* Archeozoologie velkomoravských Mikulčic, *Vesmír 61/8*, 243–248.
- Kratochvíl, Z. 1988:* Dva nejvýznamnější druhy domácích zvířat Velké Moravy: prase domácí a tur domácí. Autoreferát disertace k získání vědecké hodnosti doktora biologických věd, Brno 1988.
- Kratochvíl, Z. 1988a:* K historii sokolnictví, *Věda a život 33 (48)*, 118–119.
- Kristó, G. 1996:* Konstantinos Porphyrogennetos über die Landnahme der Ungarn. In: Prinzing, G. – Salamon, M. (ed.): *Byzanz und Ostmitteleuropa 950–1453. Beiträge zu einer table-ronde des XIX International Congress of Byzantine Studies*, Copenhagen, 13–21.
- Krzemieńská, B. 1980:* Wann erfolgte der Anschluß Mährens an den böhmischen Staat? *Historica 19*, 195–243
- Krzemieńská, B. 1985:* Moravští Přemyslovci ve znojenské rotundě, Ostrava.
- Krzemieńská, B. 1987:* Die Rotunde in Znojmo und die Stellung Mährens im böhmischen Přemyslidenstaat, *Historica 27*, 5–59.
- Krzemieńská, B. – Merhautová, A. – Třeštík, D. 2000:* Moravští Přemyslovci ve znojenské rotundě, Praha.
- Křivánek, R. 2003:* Přistoupim, okr. Kolín. Výzkumy v Čechách 2000, Praha, 228.
- Křivánek, R. – Mařík, J. 2012:* Nedestruktivní výzkum akropole libického hradiště, *Sborník Národního muzea v Praze, řada A Historie 66*, 1–2, 67–70.
- Kříž, M. – Koudelka, F. 1900:* Průvodce do moravských jeskyň, Ždánice – Vyškov.
- Kubíček, J. 1988:* Ediční činnost Muzejního spolku a Muzejní a vlastivědné společnosti 1888–1987. In: Frolec, V. (ed.), *Rodná země. Sborník k 100. výročí Muzejní a vlastivědné společnosti v Brně a k 60. narozeninám PhDr. Vladimíra Nekudy CSc.*, Brno, 52–71.
- Kubíček, J. 1992:* Vychází nová řada *Vlastivědy moravské – Země a lid*, *Vlastivědný věstník moravský 44*, 232–233.
- Kubíček, J. 1999:* Nová řada *Vlastivědy moravské*. In: Kordiovský, E. (ed.), *100 let Vlastivědy moravské a vlastivědné práce na Moravě: 25. mikulovské sympozium 14.–15. října 1998*, Břeclav, 29–32.
- Kubíček, J. 2008:* 1888–2008: 120 let Muzejní a vlastivědné společnosti v Brně, *Vlastivědný věstník moravský 60*, 233–235.
- Kučera, M. 1974:* Slovensko po páde Veľkej Moravy. Štúdie o hospodárskom a sociálnom vývine v 9.–13. storočí, Bratislava.
- Kučera, M. 1985:* Postavy veľkomoravskej histórie, Martin.
- Kučerovská, T. 1973:* Nález severoitalských mincí na velkomoravském hradišti „Valy“ u Mikulčic, *Moravské numismatické zprávy 13*, 10–15.
- Kučerovská, T. 1977:* Soupis nálezů mincí ze systematického výzkumu velkomoravského hradiště v Mikulčicích 1960–1969 (okr. Hodonín), *Přehled výzkumů Archeologického ústavu AV ČR, Brno*, 49–52.
- Kučerovská, T. 1980:* Die Zahlungsmittel in Mähren im 9. und 10. Jahrhundert, *Rapports du IIIe Congrès International d' Archéologie Slave II*, 211–223, 229, Bratislava.

- Kučerovská, T. 1989:* Archeologické nálezy k vývoji peněžní směny ve Velkomoravské říši, Numismatický sborník 18, 19–54.
- Kučerovská, T. 1992:* Ekonomicko-peněžní vztahy raně feudální společnosti a první fáze uplatňování mincovního hospodářství na Moravě, rkp. disertační práce na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity, Brno.
- Kučerovská, T. 1993–1994:* Kelčský nález, Folia numismatica 8–9, 63–187.
- Kučerovská, T. 1998:* Münzfunde aus Mikulčice. In: Poláček, L. (ed.), Studien zum Burgwall von Mikulčice 3, Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 11, Brno, 151–170.
- Kudrnáč, J. 1963:* Archeologické objevy o staroslovanském vojenství, Věstník Československé akademie věd 72/4, 439–443.
- Kühtreiber, K. 2006:* Die hochmittelalterliche Keramik im südöstlichen Niederösterreich – Ihre Entwicklung, ihre Formen und die Beziehungen zu den benachbarten Keramikregionen, Beiträge zur Mittelalterarchäologie in Österreich 22, 93–148.
- Kuna, M. – Profantová, N. a kol. 2005:* Počátky raného středověku v Čechách. Archeologický výzkum sídelní aglomerace kultury pražského typu v Rostokách, Praha.
- Kurnatowska, Z. 1980:* Pola strefy Naddunajskiej w formowaniu się kultury słowiańskiej VIII–IX wieku. In: Vignatiová, J. (ed.), Slované VI–X. století, Brno, 155–163.
- Kurnatowska, Z. 2002:* Początki Polski, Poznań.
- Kutnar, F. – Marek, J. 1973:* Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví 1. Od počátku národní kultury až po vyznění obrodného úkolu dějepisectví v druhé polovině 19. století, Praha.
- Kutnar, F. – Marek, J. 1977:* Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví 2. Od počátků dějepisectví po práh historiografie marxistické, Praha.
- Kutnar, F. – Marek, J. 1997 (2. vyd.), 2009 (3. vyd.):* Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví 1–2. Od počátku národní kultury až do sklonku třicátých let 20. století, Praha.
- Kuz'min, A. G. 1988:* Padenie Peruna. Stanovlenie christianstva na Rusi.
- Labuda, G. 1988:* O obrzędku słowiańskim w Polsce południowej, czyli Kraków biskupi przed r. 1000. In: Studia nad początkami państwa polskiego II, 83–166.
- Labuda, G. 1994:* Czeskie chrześcijaństwo na Śląsku i w Małopolsce w X i XI wieku. In: Małecki, J. M. (red.), Chrystianizacja Polski południowej, Kraków, 73–98.
- Laiou, A. E. 2005:* The Byzantine Village (5th–14th century). In: Jacques Lefort, Cécile Morrisson and Jean-Pierre Sodini (ed.), Les Villages dans l'Empire byzantin (IVe–XVe siècle), Paris, 31–54.
- Last, M. 1972:* Die Bewaffnung der Karolingerzeit, Nachrichten aus Niedersachsens Urgeschichte 41, 77–93.
- Lášek, J. B. 1997:* Počátky křesťanství u východních Slovanů, Praha.
- Le Goff, J. – Smitt, J. C. 1993:* Encyklopedie středověku, Praha.
- Leciewicz, L. 2001:* Torcello – the Venetian „Great Trading Station” in the Light of Archeology. In: Galuška, L. – Kouřil, P. – Měřínský, Z. (ed.), Velká Morava mezi Východem a Západem. Sborník příspěvků z mezinárodní konference Uherské Hradiště, Staré Město 28. 9.–1. 10. 1999, Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 17, 257–266, Brno.
- Legoux, R. – Périn, P. – Vallet, F. 2006:* Chronologie normalisée du mobilier funéraire mérovingien entre Manche et Lorraine, Bulletin de liaison de l' Association française d' Archéologie mérovingienne, Hors-série, 2e édition revue et corrigée.
- Leube, A. (Hrsg.) 2002:* Prähistorie und Nationalsozialismus. Die Mittel- und osteuropäische Ur- und Frühgeschichtsforschung in den Jahren 1933–1945, Heidelberg.
- Levašova, V. P. 1967:* Visočnye kol'ca, Trudy Gosudarstvennogo istoričeskogo muzeja Moskva 43, 7–54.
- Libal, D. – Havlík, L. a kol. 1961:* Znojmo, Praha.
- Lichačov, D. S. 1952:* Voznikovenie Ruskoj literatury, Moskva.
- Lichačov, D. S. – Romanov, B. A. (ed.) 1950:* Povest' vremennyh let. Po Lavrentevskoj letopisi 1377 g., Moskva–Leningrad.
- Litavrin G. G. (red.) 1982:* Razvitie etničeskogo samosoznanija slavjanskich narodov v epochu rannego srednevekov'ja, Moskva.
- Litavrin, G. G. (ed.) 1988:* Prinjatije christianstva narodami Central'noj i Jugo-Vostočnoj Evropy i kreščenije Rusi, Moskva.
- Ljapuškin, I. I. 1958:* Gorodišče Novotrojickoje, Materialy i issledovanija po archeologii SSSR 74, Moskva.
- Lochner, M. 1998–1999:* Ein Schmuckdepot der Urnenfelderzeit aus Thunau am Kamp, Niederösterreich, Archaeologia Austriaca 82–83, 181–186.
- Lochner, M. 2004:* Gussformen für Ringe aus urnenfelderzeitlichen Fundstellen Niederösterreichs, Archaeologia Austriaca 88, 103–120.
- Losert, H. 2003:* Das frühmittelalterliche Gräberfeld von Altenerding in Oberbayern und die „Ethnogenese“ der Bajuwaren. In: Losert, H. – Pleterski, A., Altenerding in Oberbayern Struktur des frühmittelalterlichen Gräberfeldes und „Ethnogenese“ der Bajuwaren, Teil I, Berlin – Bamberg – Ljubljana.
- Losert, H. 2007–2008:* Slaven in der Oberpfalz – eine Bestandsaufnahme, Acta archaeologica Carpathica 42–43, 301–370.
- Losert, H. 2011:* Das Brandgräberfeld von Regensburg – Großprüfung und die frühen Slaven in Pannonien. In: Heinrich-Tamáska, O. (Hrsg.), Kesthely – Fenékpuszta im Kontext spätantiker Kontinuitätsforschung zwischen Noricum und Moesia, Castellum Panonicum Pelsonense 2, Budapest – Leipzig – Keszthly – Rahden/Westf., 475–489.
- Loskotová, Z. 2013:* Lombard burial grounds and graves of social elites north of the Middle Danube in the light of recent research. In: Hardt, M. – Heinrich-Tamáska, O. (Hrsg.), Macht des Goldes, Gold der Macht. Herrschafts und Jenseitsrepräsentation zwischen Antike und Frühmittelalter im mittleren Donauraum, Weinstadt, 321–337.
- Lübke, Chr. 1996:* Herrschaftsrepräsentation und -imitation im Wechselspiel zwischen Karolingern und Slaven in der Zeit Karls des Großen

- und Ludwigs des Frommen. In: Kurnatowska, Z. (ed.), *Słowiańszczyzna w Europie Średniowiecznej*, Bd. 1, Wrocław, 105–112.
- Ludvíkovský, J. (ed.) 1978: Kristiánova legenda. Život a umučení svatého Václava a jeho báby svaté Ludmily*, Praha.
- Lukačka, J. 2010: Nitrianska Blatnica 1185–2010*. In: Monografia obce. N. Blatnica, 28–35.
- Lutovský, M. 1996: Kolínský knížecí hrob: ad fontes*, Sborník Národního muzea v Praze. Řada A 48/1994, 37–76.
- Lutovský, M. 1996a: Hroby předků. Sonda do života a smrti dávných Slovanů*, Praha.
- Lutovský, M. 1997: Hroby knížat. Kapitoly z českých dějin a hrobové archeologie*, Praha.
- Lutovský, M. 2001: Encyklopedie slovanské archeologie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, Praha.
- Lutovský, M. 2005: Knižecí hroby českého raného středověku. Margiální úvahy nad velkým tématem hrobové archeologie*, Študijné zvesti Archeologického ústavu SAV 17, 57–62.
- Lutovský, M. – Petráň, Z. 2005: Slavníkovci. Mýtus českého dějepisectví*, Praha.
- Lutovský, M. – Profantová, N. 1995: Sámova říše*, Praha.
- L'vova, Z. A. 1968: Stekljannye busy Staroj Ladogi*, Archeologičeskij sbornik Gosudarstvennogo Ėrmitaža 10, 64–94.
- L'vova, Z. A. 1970: Stekljannye busy Staroj Ladogi*, Archeologičeskij sbornik Gosudarstvennogo Ėrmitaža 12, 89–111.
- Macek, J. 1984: Histoire de la Bohême*, Paris.
- Macůrek, J. – Večerka, R. (ed.) 1965: Magna Moravia. Sborník k 1100. výročí příchodu byzantské mise na Moravu*, Praha.
- Mačinskaja, A. D. – Mačinskij, D. A. 1988: Severnaja Rus', Russkij Sever i Staraja Ladoga v VIII–XI vv.* In: Čistov K. V. (red.), *Kul'tura Russkogo Severa*, Leningrad, 17–19.
- Macháček, J. 1995: Keramika středodunajské kulturní tradice. Příspěvek k diskusi o terminologii raného středověku*, Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity E 40, 61–67.
- Macháček, J. 1997: Studie zur Keramik der mitteldanubischen Kulturtradition*, Slovenská archeológia 45, 353–418.
- Macháček, J. 2000: K absolutní a relativní chronologii keramiky středodunajské kulturní tradice na jižní Moravě*, Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity 49, řada M5, Brno 2001, 25–56.
- Macháček, J. 2001: Studie k velkomoravské keramice. Metody, analýzy a syntézy, modely*, Brno.
- Macháček, J. 2001a: Pohansko bei Břeclav – ein bedeutendes Zentrum Großmährens*. In: Galuška, L. – Kouřil, P. – Měřínský, Z. (ed.), *Velká Morava mezi východem a západem. Großmähren zwischen West und Ost*, Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 17, Brno, 275–290.
- Macháček, J. 2002: Břeclav – Pohansko V. Sídlištní aglomerace v Lesní školce*, Digitální katalog archeologických pramenů, Brno.
- Macháček, J. 2005: Raně středověké Pohansko u Břeclavi: munitio, palatium, nebo emporium moravských panovníků?*, Archeologické rozhledy 57, 100–138.
- Macháček, J. 2007: Pohansko bei Břeclav. Ein frühmittelalterliches Zentrum als sozialwirtschaftliches System*, Studien zur Archäologie Europas 5, Bonn.
- Macháček, J. 2010: The Rise of Medieval Towns and States in East Central Europe: Early Medieval Centres as Social and Economic Systems*, East Central and Eastern Europe in the Middle Ages 450–1450, 10, Leiden – Boston.
- Macháček, J. 2011: Fünfzig Jahre archäologische Ausgrabungen in Pohansko bei Břeclav*. In: Macháček, J. – Ungerman, Š. (Hrsg.), *Frühgeschichtliche Zentralorte in Mitteleuropa*. Studien zur Archäologie Europas 14, Bonn, 15–33.
- Macháček, J. 2012: „Velkomoravský stát“ – kontroverze středoevropské mediévistiky*, Archeologické rozhledy 64, 775–787.
- Macháček, J. – Balcárková, A. – Čáp, P. – Dresler, P. – Přichystal, A. – Přichystalová, R. – Schuplerová, E. – Sládek, V. 2014: Velkomoravská rotunda z Pohanska u Břeclavi*, Památky archeologické 105.
- Macháček, J. – Doláková, N. – Dresler, P. – Havlíček, P. – Hladilová, Š. – Přichystal, A. – Roszková, A. – Smolíková, L. 2007: Raně středověké centrum na Pohansku u Břeclavi a jeho přírodní prostředí*, Archeologické rozhledy 59, 278–314.
- Macháček, J. – Gregorová, M. – Hložek, M. – Hošek, J. 2007: Raně středověká kovodělná výroba na Pohansku u Břeclavi*, Památky archeologické 98, 129–184.
- Maksimov, E. V. – Petrašenko, V. A. 1988: Slavjanskije pamjatniki u s. Monastyrek na Srednem Dnestre*, Kiev.
- Marek, J. (red.) 1991: České a československé dějiny I. Od počátků do roku 1790*, Praha.
- Marek, O. – Kostelníková, M. 1998: Die Spinnwirtel aus Mikulčice*. In: Poláček, L. (ed.), *Studien zum Burgwall von Mikulčice 3*, Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 11, Brno, 171–326.
- Marešová, K. 1976: Nález předmincovního platidla na slovanském pohřebišti v Uherském Hradišti – Sadech*, Časopis Moravského zemského muzea 41 – vědy společenské, 31–37.
- Marešová, K. 1983: Uherské Hradiště – Sady. Staroslovanské pohřebišťe na Horních Kotvicích*, Brno – Uherské Hradiště.
- Marešová, K. 1985: Uherské Hradiště – Sady. Staroslovanské sídlišťe na Dolních Kotvicích*, Brno – Uherské Hradiště.
- Marešová, B. 2008: Příspěvek k poznání raně středověkých pohřebišť (zvyk vkládání mincí do hrobů)*, Studia mediaevalia Pragensia 8, 7–44.
- Marsina, R. 1985, 2013 (2. vyd.): Metodov boj*, Bratislava.
- Marsina, R. 1996: Svätopluk, legenda a skutočnosť*. In: Marsina, R. – Ruttkay, A. (ed.), *Svätopluk 894–1994*, Nitra.

- Mařík, J. 2009: Libická sídelní aglomerace a její zázemí v raném středověku. Early Medieval Agglomeration of Libice and its Hinterland. *Dissertationes Archaeologicae Brunenses / Pragensesque* 7, Praha.
- Mařík, J. 2010: Die Sakralbauten in der frühmittelalterlichen Burg Libice nad Cidlinou. In: Poláček, L. – Maříková Kubková, J. (ed.), Frühmittelalterliche Kirchen als archäologische und historische Quelle, Internationale Tagungen in Mikulčice 8, Brno, 263–273.
- Mařík, J. 2011: Ecclesia lignea, memoria nebo něco úplně jiného? In: Doležalová, E. – Meduna, P. (ed.), Co můj kostel dnes má, nemůže kníže odnít. Věnováno Petru Sommerovi k životnímu jubileu, Praha, 40–45.
- Mařík, J. – Maříková Vlčková, P. – Maříková Kubková, J. 2013: Revizní výzkum raně středověkého kostela v Libici nad Cidlinou, Archeologické výzkumy v Čechách 2012, 23.
- Mařík, J. – Zavřel, J. 2012: Nové doklady zpracování drahých kovů v raném středověku (předběžné sdělení), *Acta rerum naturalium* 12, 101–107.
- Maříková Kubková, J. 2001: Základové zdivo levohradecké rotundy. In: Tomková, K., Levý Hradec v zrcadle archeologických výzkumů I, *Casturum Pragense* 4, 273–276.
- Maříková Kubková, J. 2011: Nové směry ve výzkumu raně středověké architektury. In: Doležalová, E. – Meduna, P. (ed.), Co můj kostel dnes má, nemůže kníže odnít. Věnováno Petru Sommerovi k životnímu jubileu, Praha, 85–97.
- Mašek, N. 1970: Nové poznatky z výzkumu na hradišti v Praze-Butovicích, *Archeologické rozhledy* 22, 272–285.
- Matla-Kozłowska, M. 2008: Pierwszi Przemysłidzi i ich państwo (od X do połowy XI wieku). Ekspansja terytorialna i jej polityczne uwarunkowania, Poznań.
- Mattuš, J. – Procházka, R. 2009: Ověření statiky vybraných příkladů dřevozemních opevnění. In: Procházka, R., Vývoj opevňovací techniky na Moravě a v českém Slezsku v raném středověku, Brno.
- Mazuch, M. 2003: Fischereigerät aus Mikulčice und die Frage des Fischanteils an der Ernährung der Bewohner des Burgwalls. In: Kempke, T. – Kouřil P. – Poláček, L. (Hrsg.), Studien zum Burgwall von Mikulčice 5, *Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno* 21, Brno, 355–399.
- Mazuch, M. 2012: Výzkumy severního podhradí hradiště Mikulčice – Valy: K otázce násilného zániku velkomoravských mocenských center na počátku 10. věku. In: Doležal, J. – Wihoda, M. (ed.), Mezi raným a vrcholným středověkem. Pavlu Kouřilovi k šedesátým narozeninám přátelé, kolegové, žáci, Brno, 137–160.
- Mazuch, M. 2013: Předběžné výsledky záchranného výzkumu SZ úseku opevnění akropole raně středověkého mocenského centra Mikulčice – Valy, *Přehled výzkumů* 54/2, 25–44.
- Mazuch, M. 2013a: Velkomoravské keramické okruhy a tzv. mladší velkomoravský horizont v Mikulčicích, *Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno* 45, Brno.
- McCormick, M. 1986: Eternal victory. Triumphal rulership in late antiquity, Byzantium, and the early medieval West, Cambridge.
- McCormick, M. 2002: Verkehrswege, Handel und Sklaven zwischen Europa und dem Nahen Osten um 900: Von der Geschichtsschreibung zur Archäologie? In: Henning, J. (ed.), Europa im 10. Jahrhundert. Archäologie einer Aufbruchzeit. Internationale Tagung in Vorbereitung des Ausstellung „Otto der Große, Magdeburg und Europa“, Mainz, 171–180.
- Medunová Benešová, A. 1964: Eneolitické výšinné sídliště Staré Zámky v Brně-Líšni, *Památky archeologické* 55, 91–155.
- Medynceva, A. A. 1983: Načalo pis'mennosti na Rusi v IX – X vv. Istorija, kul'tura, etnografija i fol'klor slavjanskich narodov. In: IX Meždunarodnyj s'ezd slavistov, Kiev, sentjabr' 1983 g., *Doklady sovsťskoj delegacii, Moskva*, 86–94.
- Medynceva, A. A. 1993: Kirillo-mefodievskaia tradicija v Drevnej Rusi (predmety christianskogo kul'ta X–XII vv.). In: Litavrin G. G. (red.), Istorija, kul'tura, etnografija i fol'klor slavjanskich narodov. XI Meždunarodnyj s'ezd slavistov, Bratislava, sentjabr' 1993 g., *Doklady rossijskoj delegacii, Moskva*, 135–145.
- Mencej, M. 2001: Gospodar volkov v slovanski mitologiji, Ljubljana.
- Menghin, O. 1926: Einführung in die Urgeschichte Böhmens und Mährens, Reichenberg.
- Menoušková, D. 2013: Kostel a kaple sv. Jiří v Uherském Hradišti, *Slovácko* 54/2012, 141–154.
- Merhautová, A. 2000: Znojemská rotunda a její nástěnné malby. In: Krzemieńska, B. – Merhautová, A. – Třeščík, D., Moravští Přemyslovci ve Znojemské rotundě, 51–66, 122–124. Praha.
- Merhautová Livorová, A. 1983: Ikonografie znojemského přemyslovského cyklu, *Umění* 31, 18–26.
- Mezihorák, F. 1997: Hry o Moravu. Separatisté, irendisté a kolaboranti 1938–1945, Praha.
- Mezník, J. 1995: Přehled dějin středověké Západní Evropy I. Vznik středověké Evropy (5.–11. století), Brno.
- Mezník, J. – Měřínský, Z. 1998: The making of the Czech state: Bohemia and Moravia from the tenth to the fourteenth centuries. In: Teich, M. (ed.), *Bohemia in History*, Cambridge, 39–58.
- Měřínský, Z. 1977–1978: První archeologické výzkumy zaniklých středověkých osad na Moravě, *Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity E* 22–3, 177–192.
- Měřínský, Z. 1981: Přehled dosavadního stavu výzkumu fortifikací 11. až počátku 16. století na Moravě a ve Slezsku (hradiska a hrady), *Archaeologia historica* 6, 147–197.
- Měřínský, Z. 1985: Velkomoravské kostrové pohřebiště ve Velkých Bílovicích. K problematice venkovských pohřebišť 9.–10. stol. na Moravě, *Studie Archeologického ústavu AV ČR Brno* 12/1, Praha.
- Měřínský, Z. 1986: Morava v 10. století ve světle archeologických nálezů, *Památky archeologické* 77, 18–80.
- Měřínský, Z. 1988: Kosočtverečné olovené křížky a jejich chronologické postavení v rámci hmotné kultury střední doby hradištní. In: V. Frolec (ed.), *Rodná země. Sborník k 100. výročí Muzejní a vlastivědné společnosti v Brně a k 60. narozeninám PhDr. Vladimíra Nekudy, CSc.*, Brno, 122–145.

- Měřínský, Z. 1989: K problematice osídlení Znojemska a Bítovska v předvelkomoravském a velkomoravském období, Časopis Moravského zemského muzea, vědy společenské 74, 111–120.
- Měřínský, Z. 1991: Keramika 6. až 1. poloviny 13. století na Moravě a její vztahy ke slezské oblasti, Štátskie práce prahistoryczcne 2, 163–184.
- Měřínský, Z. 1992: 20 let od úmrtí Vlasty Fialové, Pravěk Nová řada 2/1992, 379–380.
- Měřínský, Z. 1997: K problematice nekropolí druhé poloviny 10. až počátku 13. století na Moravě. In: Michna, P. – Nekuda, R. – Unger, J. (ed.), Z pravěku do středověku. Sborník k 70. narozeninám Vladimíra Nekudy, Brno, 87–94.
- Měřínský, Z. 1999: Středověké cesty na Moravě a ve Slezsku. In: Měřínský, Z. (ed.), Morava ve středověku, Brno, 125–13.
- Měřínský, Z. 1999a: Několik poznámek k výzkumům znojemské rotundy a hradu, Časopis Matice moravské 118, 453–463.
- Měřínský, Z. 2000: Hradisko Břeclav – Pohansko a počátky Břeclavského hradu, Archaeologia mediaevalis Moravica et Silesiana 1, Brno, 71–90.
- Měřínský, Z. 2000a: Podíl archeologie na poznání moravských středověkých dějin. In: Jan, L. (ed.), Dějiny Moravy a Matice moravská. Problémy a perspektivy. Sborník příspěvků z vědecké konference konané ve dnech 24.–25. listopadu 1999 v Brně, Brno, 81–92.
- Měřínský, Z. 2001: Počátky břeclavského hradu. In: Kordiovský, E. – Klancová, E. (ed.), Město Břeclav, Břeclav – Brno, 118–130.
- Měřínský, Z. 2002: České země od příchodu Slovanů po Velkou Moravu I, Praha.
- Měřínský, Z. 2002a: Rakousko před Rakouskem (do roku 907). In: Veber, V. – Hlavačka, M. – Vorel, P. et al., Dějiny Rakouska, Praha, 9–64.
- Měřínský, Z. 2002b: Přínos archeologie pro poznání středověkých dějin Moravy a Slezska. In: Hlobil, I. – Perůtka, M., Od gotiky k renesanci. Výtvorná kultura Moravy a Slezska 1400–1550, sv. I., Olomouc, 122–128.
- Měřínský, Z. 2005: Mikulčice – das Gräberfeld bei der IX. Kirche. Verlauf der Forschung und Fundsachlage. In: Kouřil, P. (ed.), Die frühmittelalterliche Elite bei den Völkern des östlichen Mitteleuropas (mit einem speziellen Blick auf die großmährische Problematik), Materialien der internationalen Fachkonferenz Mikulčice 25.–26. 5. 2004, Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 25, Brno, 115–136.
- Měřínský, Z. 2006: České země od příchodu Slovanů po Velkou Moravu II, Praha.
- Měřínský, Z. 2008: Antropologie a historické vědy. In: Dvořák, J. – Knoz, T. (ed.), Historie v kontextu ostatních vědních disciplín, sv. II, IX. sjezd českých historiků, Pardubice 6.–8. září 2006, Brno – Pardubice – Ústí nad Labem, 345–353.
- Měřínský, Z. 2008a: Morava v 10. a na počátku 11. století. In: Štefanovičová, T. – Hulínek, D. (ed.), Bitka pri Bratislave v roku 907 a jej význam pre vývoj stredného Podunajska, Bratislava, 79–112.
- Měřínský, Z. 2008b: Historický vývoj východní Moravy v 10. až 14. století a přínos archeologie k poznání jejích dějin. In: Galuška, L. – Kouřil, P. – Mitáček, J. (ed.), Východní Morava v 10. až 14. století, Brno, 7–39.
- Měřínský, Z. 2009: Das Studium der Sachkultur des Mittelalters – Ziel oder Mittel, Archaeologia historica 34, 9–42.
- Měřínský, Z. 2009a: Morava součástí přemyslovského státu. In: Sommer, P. – Třeštík, D. – Zemlička, J. (ed.), Přemyslovci. Budování českého státu, Praha, 219–227, 230–239, 607–609.
- Měřínský, Z. 2011: Slovanská sídelní aglomerace Mikulčice – Kopčany jako vynikající příklad rozvoje nejstarších prvotních městských formací ve slovanském světě. In: Kordiovský, E. – Synek, F. (ed.), Národní kulturní památka slovanské hradiště v Mikulčicích a kostel sv. Markéty Antiochijské v Kopčanech: Památka světové hodnoty na Seznam světového kulturního dědictví UNESCO. Mezinárodní odborné sympozium Hodonín 30. 11. – 1. 12. 2010. Sborník příspěvků a výběrová bibliografie SHM/NKP, Hodonín, 17–61.
- Měřínský, Z. 2012: Arabský pramen o starých Maďarech z roku 942 zmiňující Moravu. In: Doležel, J. – Wihoda, M. (ed.), Mezi raným a vrcholným středověkem. Pavlu Kouřilovi k šedesátým narozeninám přátel, kolegové a žáci, Brno, 161–168.
- Měřínský, Z. 2013: Morava na úsvitě dějin, Vlastivěda moravská. Země a lid. Nová řada, svazek 4, Brno.
- Měřínský, Z. 2013a: Hmotná kultura mladší doby hradištní na Moravě a ve Slezsku, Archaeologia historica 38/1, 45–90.
- Měřínský, Z. – Unger, J. 1990: Velkomoravské pohřebiště u Morkůvek (okr. Břeclav). In: Nekuda, V. – Unger, J. – Čížmář, M. (ed.), Pravěké a slovanské osídlení Moravy. Sborník příspěvků k osmdesátým narozeninám Josefa Poulíka, Brno, 360–401.
- Měřínský, Z. – Vignatiová, J. 1984: 100 let časopisu Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci, Vlastivědný věstník moravský 36, 329–331.
- Měřínský, Z. – Zumpfe, E. 1998: Obchodní cesty na jižní Moravě a v Dolním Rakousku do doby vrcholného středověku, Archaeologia historica 23, 173–181.
- Michálek, J. – Lutovský, M. 2000: Hradec u Němčic. Sídlo halštatské a raně středověké nobility v česko-bavorském kontaktním prostoru, Strakonice – Praha.
- Michna, P. 1982: K utváření raně středověké Moravy (Olomouc a historické Olomoucko v 9. až počátku 13. století), Československý časopis historický 30, 716–744.
- Michna, P. – Pojsl, M. 1988: Románský palác na Olomouckém hradě, Archeologie a památková obnova, Brno.
- Militký, J. 2004: Import zlatých římských a raně byzantských mincí do českých zemí v době římské a raném středověku, Archeologie ve středních Čechách 8, 505–536.
- Militký, J. 2005: Nálezy mincí ze 6.–7. století v Čechách a na Moravě. In: Kuna, M. – Profantová, N. et al., Počátky raného středověku v Čechách, Praha, 275–286.
- Misar, M. 1998: Wandmalereireste aus Mikulčice. In: Poláček, L. (Hrsg.), Studien zum Burgwall von Mikulčice, Band 3, Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 11, 151–170.
- Mitterauer, M. 1980: Wirtschaft und Verfassung in der Zollordnung von Rafflestetten. In: M. Mitterauer, Markt und Stadt im Mittelalter.

Beiträge zur historischen Zentralitätforschung, Stuttgart: Monographien zur Geschichte des Mittelalters 21, 235–263.

Mlíkovský, J. 2003: Die Vögel aus der frühmittelalterlichen Burg Mikulčice, Mähren. In: Kempke, T. – Kouřil P. – Poláček, L. (Hrsg.), Studien zum Burgwall von Mikulčice 5, Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 21, Brno, 215–338.

Morava v českém státě, 1948: Cyklus přednášek, který uspořádala filosofická fakulta Masarykovy university a Matice moravská v Brně v říjnu 1947.

Mrázek, I. 2000: *Drahé kameny ve středověku Moravy a Slezska*, Brno.

Müller, R. 1995: Ein karolingerzeitlicher Herrenhof in Zalaszabar (Ungarn, Komitat Zala), Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity E40, 91–100.

Müller, R. 1999–2000: Ein germanisches Grab der Frühawarenzeit aus Keszthely – Fenékpuszta, Acta archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae 51, 341–357.

Musin, A. E. 1999: Meč i krest. In: Nosov, E. N. (red.), Rannesrednevekovye drevnosti Severnoj Rusi i ee sosedej, Sankt Peterburg, 134–150.

Musin, A. E. 1999a: Drevnjaja Rus' i antičnyj mir: stanovlenie Cerkvi. In: Beljaev, L. A. – Černecov, A. V. (red.), Drevnerusskaja kul'tura v mirovom kontekste: archeologija i meždisciplinarnye issledovanija, Materialy konferencii, Moskva 19–21 nojabrja 1997g., Moskva, 48–63.

Musin, A. E. 2000: O rasprostranении Christianstva v Drevnej Rusi IX–XIV vv. na osnove dannych archeologii i pis'mennych istočnikov, Istoričeskij vestnik 6, Moskva – Voronež, 176–188.

Musin, A. E. 2001: Stanovlenie Cerkvi na Rusi v IX–XIV veke. Srednevekovaja rucckaja christianskaja kul'tura. Istoriko-archeologičeskoe issledovanie, Rossijskie issledovanija v gumanitarnych naukach 17, Lewiston – Queenston – Lampeter.

Musin, A. E. 2002: Christianizacija Novgorodskoj zemli v IX–XIV vekach. Pogrebal'nyj obrjad i christianskie drevnosti, Sankt Peterburg.

Musin, A. E. 2003: Drevnejšie Svidetel'stva christianskoj kul'tury na Rusi. In: Kirpičnikov, A. N. (red.), Kul'turnoe nasledie Rossijskogo gosudarstva vyp. IV, Sankt Peterburg, 384–400.

Nadolski, A. 1954: Studia nad uzbrojeniem polskim w X, XI i XII wieku, Łódź.

Navrátilová, A. 1992: Revenantenglaube und -schutz in tschechischen und slovakischen Überlieferung, Ethnographie und Folklor 7/8, 227–243.

Navrátilová, A. 1993: K některým kultovním a sociálním aspektům pohřebního obřadu v české a slovenské lidové tradici. In: Krekovič, E. (ed.), Kultové a sociálne aspekty pohrebného rítu od najstarších čias po súčasnosť, Bratislava, 69–75.

Nazarenko, A. V. 2012: Rus' IX veka: obzor pis'mennych istočnikov. In: Makarov, A. N. (red.), Rus' v IX–X vekach archeologičeskaja panorama, Moskva – Vologda, 13–35.

Nedošivina, N. G. 1983: Srednevekovye krestovidnye podveski iz listovogo srebra. Sovetskaja archeologija 4, 220–225.

Nekuda, V. 1997: Sto let Vlastivědy moravské, Vlastivědný věstník moravský 49, 345–346.

Nekuda, V. 2003: K dokončení topografické řady Vlastivědy moravské, Vlastivědný věstník moravský 55, 3–10.

Neugebauer, J. W. 2005: Langobarden im 6. Jahrhundert im unteren Traisental. Die Gräberfelder von Pottenbrunn (Landeshauptstadt St. Pölten) und Oberndorf in der Ebene (Stadtgemeinde Herzogenburg). In: Pohl, W. – Erhart, P. (Hrsg.), Die Langobarden. Herrschaft und Identität, Forschungen zur Geschichte des Mittelalters, Wien, 321–331.

Neustupný, E. – Neustupný, J. 1960: Nástin pravěkých dějin Československa, Sborník Národního muzea v Praze, řada A – Historie, 14/3–4, 95–221.

Neustupný, J. a kol. 1960: *Pravěk Československa*, Praha.

Niederle, L. 1902–1925: *Slovanské starožitnosti 1–11*, Praha.

Niederle, L. 1931: *Rukověť slovanské archeologie, svazek 1*, Praha.

Niederle, L. 1953: *Rukověť slovanských starožitností*, Praha.

Nosov, E. N. – Chvoščinskaja, N. V. – Medvedeva, M. V. 2012: Rus' Novgorodskaja. Roždenie deržavy. Svidetel'stva iz glubiny stoletij, Sankt Peterburg.

Nováček, K. 2007: Starobylá a ještě starobylejší. Vytváření historického významu rotundy sv. Petra ve Starém Plzenci během 20. století, Archaeologica Pragensia 18, 123–141.

Novák, V. 1996: Evidence of the Islamic Coins in Early Medieval Middle and North Eastern Europe. In: Ibrahim ibn Yaquub at-Turtushi: Christianity, Islam and Judaism Meet in East-Central Europe, Proceedings of the International Colloquy, 25–29 April 1994, Praha, 74–77.

Novák, V. 2008: Revize islámského zlomkového stříbra z nálezů ve Kelči (okr. Valašské Meziříčí), Numismatický sborník 23, 45–108.

Novák, V. 2010: The Kelč Hoard revised: Fragments of Islamic Silver Coins, with excursus by Milena Bravermanová, Monumenta numismatica I, Prague.

Novák, V. – Bravermanová, M. 2010: *The Kelč Hoard revised: Fragments of Islamic Silver Coins*, Praha.

Novák, V. – Miličský, J. 2000: Numismata Orientalia Regni Bohemiae – Corpus Sasanicus, Prague.

Novotný, B. 1959: Hromadný nález ze 16. století v Brně, Fontes Archaeologicae Moraviae – Prameny moravské archeologie I, Brno.

Novotný, B. 1966: Hromadný nález votivních hliněných symbolů ze slovanského knížecího hradu u Mikulčic, Památky archeologické 57, 649–688.

Novotný, B. 1970: Časně slovanské moldavské obdoby k hromadnému nálezů hliněných votivních symbolů z Mikulčic, Archeologické rozhledy 22, 412–420.

Novotný, V. 1912: *České dějiny I*, Praha.

Novotný, V. 1912–1937: *České dějiny I/1–4*, Praha.

- Nový, R. 1996: Český stát v 10.–12. století. In: Ilustrované České dějiny I/2, Praha – Bělehrad.
- Nový, R. – Sláma, J. – Zachová, J. 1987: Slavníkovci ve středověkém písémnictví, Praha.
- Nowotny, E. 2011: Das frühmittelalterliche Gräberfeld von Thunau, Obere Holzweise. Untersuchungen zur Archäologie eines Grenzraumes in der späten Karolingerzeit, nepublikovaná disertační práce, Vídeňská univerzita.
- Obenaus, M. 2011: Die neuen Forschungen in der frühmittelalterlichen Talsiedlung von Thunau am Kamp (Ein Zwischenbericht). In: Macháček, J. – Ungerman, Š. (Hrsg.), Frühgeschichtliche Zentralorte in Mitteleuropa, Studien zur Archäologie Europas 14, Bonn, 529–549.
- Obolensky, D. 1971: The Byzantine Commonwealth. Eastern Europe 500–1453, London.
- Obolensky, D. 1971a: Byzantium and the Slavs, London.
- Opravil, E. 1972: Rostliny z velkomoravského hradiště v Mikulčicích. Výzkum z let 1954–1965, Studie Archeologického ústavu AV ČR Brno 1/2, Praha.
- Opravil, E. 1974: Moravskoslezský pomezí les do začátku kolonizace, Archeologický sborník Ostravského muzea, 113–133.
- Opravil, E. 1990: Die Vegetation in der jüngeren Burgwallzeit in Přerov, Časopis Slezského muzea A, 39, 1–22.
- Opravil, E. 2000: Zur Umwelt des Burgwalls von Mikulčice und zur pflanzlichen Ernährung seiner Bewohner (mit einem Exkurs zum Burgwall Pohansko bei Břeclav). In: Poláček, L. (Hrsg.), Studien zum Burgwall von Mikulčice 4, Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 18, Brno, 9–169.
- Opravil, E. 2003: Vegetation des Burgwalls von Mikulčice und ihre wirtschaftliche Bedeutung. In: Kempke, T. – Kouřil P. – Poláček, L. (Hrsg.), Studien zum Burgwall von Mikulčice 5, Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 21, Brno, 75–81.
- Oslanský, F. 2002: Zoborský benediktínský klášter a jeho zánik. In: Marsina, R. (ed.), Nitra v slovenských dejinách, Martin – Bratislava, 212–219.
- Ostrogorsky, G. 1964: The Byzantine Background of the Moravian Mission, *Dumbarton Oaks Papers* 19, 1–19.
- Pajer, J. 1982: Hromadný nálezy ze začátku 17. století ve Strážnici, Strážnice.
- Pajer, J. 1983: Počátky novověké keramiky ve Strážnici, Strážnice.
- Pánek, J. 2000: Historiografie mezi Brnem a Prahou. Tři úvahy o spolupráci na místě pozdravu Sdružení historiků České republiky jubilující Matici moravské. In: Jan, L. (ed.), Dějiny Moravy a Matic moravská. Problémy a perspektivy. Sborník příspěvků z vědecké konference konané ve dnech 24.–25. listopadu 1999 v Brně, Brno, 21–30.
- Pánek, J. – Tůma, O. a kol. 2008: Dějiny českých zemí, Praha.
- Pankiewicz, A. 2012: Relacja kulturowe południowego Śląska i północnych Moraw i Czech w IX–X wieku w świetle źródeł ceramicznych, *Acta Universitatis Wratislaviensis No 3372, Studia Archeologiczne* 43, Wrocław.
- Papastathis, Ch. 1978: To nomothetikon ergon tes Kyrillomethodianes hierapostoles en Megale Morabia, Thessaloniki.
- Parczewski, M. 1982: Płaskowyż Głubczycki we wczesnym średniowieczu, *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego* 615, *Prace Archeologiczne* 31, Kraków.
- Parczewski, M. 1993: Die Anfänge der frühslawischen Kultur in Polen, Wien.
- Parczewski, M. 2005: Uwagi o przejawach wczesnośredniowiecznej aktywności militarnej w północnych Karpatach. In: Machnik, J. – Banach, W. – Kotowicz, P. N. (red.), *Acta Militaria Mediaevalia* 1, Sztuka wojenna na pograniczu polsko-rusko-słowackim w średniowieczu, Kraków – Sanok, 27–36.
- Pauliny, J. 1999: Arabské správy o Slovanoch (9.–12. storočie), Bratislava 1999.
- Pessina, T. 1677: Mars Moravicus. Sive Bella horrida et cruenta, seditioes, tumultus, praelia, turbae: et ex iis enatae crebrae et funestae rerum mutationes, dirae calamitates incendia clades, agrorum depopulationes, urbium vastitates, aedium sacrarum et prophanarum ruinae, arcium et oppidorum eversiones, pagorum cineres, populorum excidia, et alia id genus mala, quae Moravia hactenus passa fuit: *Descripta a Thoma Joanne Pessina de Czechorod, Pragae*.
- Perchavko, V. B. 1983: Opyt kompleksnogo ispol'zovanija pis'mennykh i material'nykh istočnikov dlja rekonstrukcii istorii Pripjatsko-Bugskogo puti v IX–XIII vv. Problemy istoričeskoj geografii Rossii IV, *Materialy vtoroj vsesojuznoj konferencii po istoričeskoj geografii Rossii*, Moskva 25–26 nojabrja 1980 g., Moskva, 4–27.
- Peskova, A. A. 2007: Pamjatniki kul'tovogo lit'ja provincial'no-vizantijskoj tradicii v drevnem Novgorode. In: Nosov, E. N. – Musin, A. E. (red.), U istokov russkoj gosudarstvennosti: *Istoriko-archeologičeskij sbornik. Materialy meždunarodnoj naučnoj konferencii 4–7 oktjabrja 2005 g. Velikij Novgorod – Sankt Peterburg*, 268–279.
- Petráň, J. (red.) 1985: Dějiny hmotné kultury I/1–2, Praha.
- Petráň, J. (red.) 1990: Dějiny Československa I (do roku 1648), Praha.
- Petrašenko, V. O. – Cindrovs'ka, L. O. 1999: Slov'jans'ki materialy z Kanivs'kogo Podnipro'ja, *Archeologija* 4, 161–165.
- Petruchin, V. J. 1995: Načalo etnokul'turnoj istorii Rusi 9–11 vekov, Smolensk.
- Petruchin, V. J. 2001: Gnězdovo meždú Kievom, Birkoj i Moraviej. In: Muraševa, V. V. (red.), Gnězdovo: 125 let issledovanija pamjatnika. *Trudy Gosudarstvennogo istoričeskogo muzeja Moskva* 124, *Archeologičeskij sbornik*, Moskva, 116–119.
- Pieta, K. 1993: Osídlenie z doby rímskej a sťahovania národov v Nitre. In: Nitra. Príspevky k najstarším dejinám mesta, Nitra, 74–93.
- Pieta, K. 2002: Slovensko v dobe sťahovania národov. In: Ruttkay, A. T. – Ruttkay, M. – Šalkovský P. (ed.), Slovensko vo včasnom stredoveku, Nitra, 7–18.
- Pieta, K. 2007: Hradiská Bojná II a Bojná III. Významné sídlo z doby sťahovania národov a opevnenia z 9. storočia. In: Pieta, K. – Ruttkay,

- A. – Ruttkay, M. (ed.), Bojná. Hospodárske a politické centrum Nitrianskeho kniežatstva, Nitra, 173–179.
- Pieta, K. 2013: Bojná – ein frühmittelalterliches Machtzentrum in Reichweite von Gold- und Eisenrevieren. In: Hardt, M. – Heinrich-Tamáska, O. (Hrsg.), Macht des Goldes, Gold der Macht: Herrschaft- und Jenseitsrepräsentation zwischen Antike und Frühmittelalter im mittleren Donauraum, Weinstadt, 423–438.
- Pieta, K. – Robak, Z. v tisku: A military finds from Bojná III and Klátova Nová Ves, near Topoľčany, Slovakia. In: Poláček, L. (Hrsg.), Bewaffnung und Reiterausstattung des 8. bis 10. Jahrhunderts in Mitteleuropa. Internationale Tagungen in Mikulčice 9, Brno.
- Pieta, K. – Ruttkay, A. 2006: Bojná – mocenské a christianizačné centrum Nitrianskeho kniežatstva. Predbežná správa. In: K. Pieta – A. Ruttkay – M. Ruttkay (ed.), Bojná. Hospodárske a politické centrum Nitrianskeho kniežatstva, Nitra, 21–69.
- Pipal, M. – Daim, F. (Hrsg.) 2008: Die frühmittelalterlichen Wandmalereien Mährens und der Slowakei. Archäologischer Kontext und herstellungstechnologische Analyse. Monographien zur Frühgeschichte und Mittelalterarchäologie 12, Innsbruck.
- Písková, M. 1983: Dějiny Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci. In: Písková, M. – Stratil, V. (ed.), Živé tradice. K 100. výročí založení prvního českého muzea v Olomouci, Olomouc, 5–62.
- Pivko, D. 2007: Stavebné kamene kostola sv. Emeráma na Nitrianskom hrade, *Archaeologia historica* 32, Brno, 389–403.
- Plachá, V. – Hlavicová, J. 2011: Ranostredoveký Devín, Bratislava.
- Pleiner, R. 1954: Slovanská soustava železářských pecí v Želechovicích u Uničova, *Archeologické rozhledy* 6, 196–200, 209.
- Pleiner, R. 1955: Výroba železa v slovanské huti u Želechovic na Uničovsku, *Rozpravy Československé akademie věd, řada společenských věd* 65/6, Praha.
- Pleiner, R. 1958: Základy slovanského železářského hutnictví v českých zemích. Vývoj přímé výroby železa z rud od doby od doby halštatské do 12. věku, Praha.
- Pleiner, R. 1961: Slovanské sekerovité hřivny, *Slovenská archeológia* 9, 405–450.
- Pleiner, R. 1965: Die Technologie des Schmiedes in der Grossmährischen Kultur, *Slovenská archeológia* 15, 77–95.
- Pleinerová, I. 2000: Die altslawischen Dörfer von Březno bei Louny, Praha – Louny.
- Pleinerová, I. 2007: Březno und germanische Siedlungen. Der jüngeren Völkerwanderungszeit in Böhmen, Praha.
- Pleterski, A. 2010: Frühmittelalterliche Identitäten und Aussagemöglichkeiten der archäologischen Quellen, *Antæus* 31–32. *Communicationes ex Instituto Archaeologico Academiae Scientiarum Hungaricae*, 143–154.
- Pleterski, A. 2013: Slované a Vlaši u bran Itálie v souvislosti s etnogenezí Slovanů, *Archeologické rozhledy* 65, 618–641.
- Podborský, V. 2001: Poválečné archeologické výzkumy Ústavu archeologie a muzeologie Filozofické fakulty MU na Znojemsku a Břeclavsku. In: Podborský, V. (ed.), 50 let archeologických výzkumů Masarykovy univerzity na Znojemsku, Brno, 13–36.
- Pohl, W. 1988: Die Awaren. Ein Steppenvolk in Mitteleuropa 567–822 n. Chr., München.
- Pohl, W. 1988a: Die Awarenkriege Karls des Grossen 788–803, *Militärhistorische Schriftenreihe Heft* 61, Wien.
- Pohl, W. 2002 (2. vyd.): Die Awaren. Ein Steppenvolk in Mitteleuropa 567–822 n. Chr., München.
- Pokorná, L. 2007: *Středohradištní keramika na střední Moravě. Závěrečná magisterská práce, Ústav archeologie a muzeologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity.*
- Poláček, L. 1994: Zum Stand der Erkenntnis der frühmittelalterlichen Keramik aus dem Burgwall „Valy“ bei Mikulčice. In: Staňa, Č. (ed.), Slawische Keramik in Mitteleuropa vom 8. bis 11. Jahrhundert, *Internationale Tagungen in Mikulčice* 1, Brno, 207–217.
- Poláček, L. 1994a: Zum Stand der Erkenntnis der frühmittelalterlichen Keramik aus dem 8. bis zur Mitte des 11. Jahrhunderts in Südwestmähren. In: Staňa, Č. (ed.), Slawische Keramik in Mitteleuropa vom 8. bis 11. Jahrhundert, *Internationale Tagungen in Mikulčice* 1, Brno, 242–263.
- Poláček, L. 1995: Altes Gliederungssystem der Mikulčicer Keramik (mit Exkurs von J. Dvorská und L. Poláček). In: Poláček, L. (ed.), Slawische Keramik in Mitteleuropa vom 8. bis 11. Jahrhundert. Terminologie und Beschreibung, *Internationale Tagungen in Mikulčice* 2, Brno, 131–202.
- Poláček, L. 1996: Zum Stand der siedlungsarchäologischen Forschung in Mikulčice. In: Staňa, Č. – Poláček, L. (Hrsg.), Frühmittelalterliche Machtzentren in Mitteleuropa – Mehrjährige Grabungen und ihre Auswertung, *Internationale Tagungen in Mikulčice* 3, *Spisy Archeologického Ústavu AV ČR Brno* 6, Brno, 213–260.
- Poláček, L. 1998: Die Graphittonkeramik aus Mikulčice. In: Poláček, L. (ed.), Frühmittelalterliche Graphittonkeramik in Mitteleuropa – Naturwissenschaftliche Keramikuntersuchungen, *Internationale Tagungen in Mikulčice* 4, Brno, 127–197.
- Poláček, L. 1999: Raná grafitová keramika a otázka osídlení Mikulčic v 10. století, *Archeologické rozhledy* 51, 740–759.
- Poláček, L. 2000: Holzbearbeitungswerkzeug aus Mikulčice. In: Poláček, L. (Hrsg.), Studien zum Burgwall von Mikulčice 4, *Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno* 18, Brno, 303–361.
- Poláček, L. 2001: K poznání přírodního prostředí velkomoravských nížinných hradišť. In: Galuška, L. – Kouřil, P. – Měřinský, Z. (ed.), *Velká Morava mezi východem a západem*, Brno, 315–325.
- Poláček, L. 2002: Mikulčice. In: *Hoops Reallexikon der Germanischen Altertumskunde* 20, Berlin – New York, 12–17.
- Poláček, L. 2006 (2. doplněné vyd.): Terénní výzkum v Mikulčicích. Mikulčice – průvodce I, Brno.
- Poláček, L. 2007: Ninth-century Mikulčice: the „market of Moravians“? The archeological evidence of trade in great Moravia. In: Hen-

ning, J. (ed.), *Post-Roman Towns, Trade and Settlement in Europe and Byzantium*, Vol. 1, Berlin – New York, 499–524.

Poláček, L. 2007a: Die Rolle der südmährischen Flüsse in der Geschichte Großmährens. In: F. Biermann – T. Kersting (Hrsg.), *Siedlung, Kommunikation und Wirtschaft im westslawischen Raum*, Beiträge der Sektion zur slawischen Frühgeschichte des 5. Langenweissbach, 67–78.

Poláček, L. 2008: Das Hinterland des frühmittelalterlichen Zentrums in Mikulčice. Stand und Perspektiven der Forschung. In: Poláček, L. (Hrsg.), *Das Wirtschaftliche Hinterland der frühmittelalterlichen Zentren*, Internationale Tagungen in Mikulčice 6, Spisy Archeologického Ústavu AV ČR Brno 31, Brno 2008, 257–297.

Poláček, L. 2008a: Altmährische Kirchen als archäologische Quelle. In: Pippal, M. – Daim, F. (Hrsg.), *Die frühmittelalterlichen Wandmalereien Mährens und der Slowakei: archäologischer Kontext und herstellungstechnische Analyse*, Innsbruck, 11–30.

Poláček, L. 2009: Die Kirchen von Mikulčice als Spiegel von Glaube und Herrschaft. In: Freeden, U. von – Friesinger H. – Wamers, E. (Hrsg.), *Glaube, Kult und Herrschaft. Phänomene des Religiösen im 1. Jahrtausend n. Chr. in Mittel- und Nordeuropa*, Bonn, 417–436.

Poláček, L. 2010: Die Kirchen von Mikulčice aus siedlungsarchäologischer Sicht. In: Poláček, L. – Maříková Kubková, J. (Hrsg.), *Frühmittelalterliche Kirchen als archäologische und historische Quelle*, Internationale tagungen in Mikulčice 8, Brno, 31–55.

Poláček, L. 2011: Ninth Century Bridges of Mikulčice (Czech Republic). In: *Archaeology of Bridges*, Regensburg, 178–184.

Poláček, L. – Marek, O. 1995: Die Grabungen in Mikulčice 1954–1992. Geschichte, Grabungsmethoden und Dokumentation. In: Daim, F. – Poláček, L. (Hrsg.), *Studien zum Burgwall von Mikulčice 1*, Spisy Archeologického Ústavu AV ČR Brno 2, Brno, 13–82.

Poláček, L. – Marek, O. 2005: Grundlagen der Topographie des Burgwalls von Mikulčice. Die Grabungsflächen 1954–1992. In: L. Poláček (Hrsg.), *Studien zum Burgwall von Mikulčice 7*, Spisy Archeologického Ústavu AV ČR Brno 24, Brno, 9–358.

Poláček, L. – Marek, O. – Skopal, R. 2000: Holzfunde aus Mikulčice. In: Poláček, L. (Hrsg.), *Studien zum Burgwall von Mikulčice 4*, Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 18, Brno, 177–302.

Poláček, L. – Maříková Kubková, J. (Hrsg.) 2010: Frühmittelalterliche Kirchen als archäologische und historische Quelle. Internationale Tagungen in Mikulčice 8, Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 41, Brno, 135–147, Taf. 15.

Poláček, L. – Mazuch, M. – Baxa, P. 2006: Mikulčice – Kopčany. Stav a perspektivy výzkumu, *Archeologické rozhledy* 58, 623–642.

Poláček, L. – Mazuch, M. – Hladík, M. – Bartořková, A. 2007: Stav a perspektivy výzkumu podhradí mikulčického hradiště, *Přehled výzkumů* 48, 119–142.

Poláček, L. – Mazuch, M. – Hladík, M. – Škojec, J. – Kalčík, L. 2013: Mikulčice (okr. Hodonín), *Přehled výzkumů* 54/2, 226–233.

Poláček, L. – Škojec, J. 2009: Mikulčice (okr. Hodonín). Hradiště Mikulčice – Valy, II. kostel 2007–2008, *Přehled výzkumů* 50, 402–403.

Poláček, L. – Škojec, J. 2011: Mikulčice (okr. Hodonín). Hradiště Mikulčice – Valy, akropole, plocha „Palác 2010“ (č. 86), *Přehled výzkumů* 52/2, 167–168.

Poláček, L. – Škojec, J. 2012: Mikulčice (okr. Hodonín), *Přehled výzkumů* 53/2, 149–153.

Poleski, J. 1988: Wyniki dotychczasowych badań ratowniczych na grodzisku w Naszacowicach, województwo nowosądeckie, *Acta Archaeologica Carpathica* 27, 153–184.

Poleski, J. 1989: Stratygrafia w rejonie zachodniego odcinka wału głównego cztonu grodziska w Naszacowicach, województwo nowosądeckie, *Acta Archaeologica Carpathica* 28, 145–164.

Poleski, J. 1991: Grodziska w Lubomi i Naszacowicach. Przyczynek do problemu kontaktów mieszkańców południowej Polski z Wielkimi Morawami, *Śląskie Prace Prahistoryczne* 2, Katowice, 193–206.

Poleski, J. 1992: Podstawy i metody datowania okresu wczesnośredniowiecznego w Małopolsce, *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego, Prace Archeologiczne* 52, Kraków.

Poleski, J. 1993–1994: O sposobach uprawiania archeologii – w odpowiedzi K. Wachowskiemu, *Acta Archaeologica Carpathica* 32, 235–250.

Poleski, J. 1996: Stratygrafia i chronologia osadnictwa na grodzisku w Zawadzie Lanckorońskiej, *Acta Archaeologica Carpathica* 33, 85–130.

Poleski, J. 1997: Kleinpolen im 8.–10. Jahrhundert. Bemerkungen zu den Beziehungen zwischen Kleinpolen und Böhmen, Mähren, Slowakei und Ungarn. In: Čaplovič, D. – Doruľa, J. (ed.), *Central Europe in 8th–10th Centuries. Mitteleuropa im 8.–10. Jahrhundert*, Bratislava, 15–26.

Poleski, J. 2003: Kolejne zabytki awarskie i wielkomorawskie z grodziska w Naszacowicach. In: Dulnicz M. (ed.), *Słowianie i ich sąsiedzi we wczesnym średniowieczu*, Lublin – Warszawa, 215–222.

Poleski, J. 2004: Wczesnośredniowieczne grody w dorzeczu Dunajca, Kraków.

Poleski, J. 2009: Awarische Funde in Polen. Zur Frage der Gestaltung von Kulturzonen bei den Westslawen in der zweiten Hälfte des 7. Jhs. – Anfang des 10. Jhs., *Acta Archaeologica Carpathica* 44, 97–136.

Poleski, J. 2011: Naszacowice. Ein frühmittelalterlicher Burgwall am Dunajec, II. Fundstoff, Funktion, interregional Beziehungen. Burgenbau in Kleinpolen. In: Parczewski, M. (red.), *Moravia Magna, Seria Polona III*, Kraków.

Poleski, J. 2013: Małopolska w VI–X wieku. Studium archeologiczne, Kraków.

Polišenský, J. 1991: *History of Czechoslovakia in Outline*, Praha.

Popovtschak, M. – Zwiauer, K. 2003: Thunau am Kamp – eine befestigte Höhensiedlung. Archäobotanische Untersuchungen urnenfelderzeitlicher bis frühmittelalterlicher Befunde, *Mitteilungen der Prähistorischen Kommission der Österreichischen Akademie der Wissenschaften* 52, Wien.

Porcher, J. 1969: Die Bilderhandschriften. In: Hubert, J. – Porcher, J. – Volfbach, W. F., *Die Kunst der Karolinger. Von Karl dem Grossen bis zum Ausgang des 9. Jahrhunderts*, München, 69–208.

- Pošmourný, J. 1971:* Památky velkomoravské architektury v oblasti Starého Města u Uherského Hradiště. In: Snášil, R. (ed.), *Z dějin Slovanů na území ČSSR, Uherské Hradiště*.
- Pošmourný, J. 1971a:* Provenience stavebního umění velkomoravských Slovanů, *Musaica* 11, 41–60.
- Pošvář, J. 1959:* Měnové poměry v St. Gallen v 8. a 9. století, *Numismatické listy* 14, 134–136.
- Pošvář, J. 1962:* O grzywnach na ziemiach czeskich i polskich, *Wiadomości numizmatyczne*, Warszawa, 456–459.
- Pošvář, J. 1962a:* Plátno jako platidlo u Slovanů, *Slavia* 31, 456–459.
- Pošvář, J. 1963:* Velkomoravské železné hřivny jako platidlo, *Numismatické listy* 18, 134–143.
- Pošvář, J. 1965:* Die byzantinische Währung und das Großmährische Reich, *Byzantinoslavica* 26, 308–317.
- Pošvář, J. 1965a:* Plótno i želazo jako placidla na ziemiach czeskich, *Kwartalnik Historii Kultury Materialnej* 13/4, 747–754.
- Pošvář, J. 1966:* Platební prostředky ve Velkomoravské říši. In: Sejbal, J. (red.), *Sborník I. numismatického sympozia 1964*, *Numismatica Moravica* 2, Brno, 40–48.
- Poulík, J. 1948:* Staroslovanská Morava, Praha.
- Poulík, J. 1948–1950:* Jižní Morava – země dávných Slovanů, Brno.
- Poulík, J. 1949:* Průvodce po výzkumech na staroslovanském hradisku Staré Zámky u Líšně, Brno.
- Poulík, J. 1949a:* Velkomoravské středisko Staré Zámky u Brna, *Archeologické rozhledy* 1, 40, 45, 49–51, 94, 101.
- Poulík, J. 1955:* Nález kostela z doby říše Velkomoravské v trati „Špitálky“ ve Starém Městě, *Památky archeologické* 46, 307–351.
- Poulík, J. 1956:* Nové slovanské výzkumy na Moravě, *Vznik a počátky Slovanů I*, 239–258.
- Poulík, J. 1957:* Výsledky výzkumu na velkomoravském hradišti „Valy“ u Mikulčic I. Zpráva za r. 1954–1956, *Památky archeologické* 48, 241–388.
- Poulík, J. 1960:* Staří Moravané budují svůj stát, *Gottwaldov*.
- Poulík, J. 1963:* Dvě velkomoravské rotundy v Mikulčicích, Praha.
- Poulík, J. 1967:* Pevnost v lužním lese, Praha.
- Poulík, J. 1975:* Mikulčice. Sídlo a pevnost knížat velkomoravských, Praha.
- Poulík, J. 1985:* Svědectví výzkumů a pramenů archeologických o Velké Moravě. In: Poulík, J. – Chropovský, B. a kol., *Velká Morava a počátky československé státnosti*, Praha – Bratislava, 9–80.
- Poulík, J. 1988:* *K otázce vzniku předvelkomoravských hradišť*, *Slovenská archeológia* 36, 189–216.
- Poulík, J. 1989–1990:* Po létech opět o blučinském typu, *Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity E* 34–35, 27–39.
- Poulík, J. 1995:* Žuráň in der Geschichte Mitteleuropas, *Slovenská archeológia* 43, 27–109.
- Preidel, H. 1953:* Die vor- und frühgeschichtlichen Siedlungsräume in Böhmen und Mährens, München.
- Preidel, H. 1959:* Die karolingische Schwerter bei den Westslawen. In: Müller, A. von – Nagel, W. (ed.), *Festschrift zum sechzigsten Geburtstag von Otto-Friedrich Gandert am 8. August 1958*, Berlin, 128–142.
- Princová, J. 1995:* Knížecí prostředí na Slavníkovské Libici ve světle archeologických objevů, *Archeologické rozhledy* 47, 252–266.
- Princová, J. 2000:* Libice n/C. Fragments eines Mühlspielbrettes (07.05.03), *Spielstein* (07.05.04). In: Wieczorek, A. – Hinz, H. M. (ed.), *Europas Mitte um 1000*, Katalog, Stuttgart, 176–177.
- Princová, J. – Mařík, J. 2006:* Libice nad Cidlinou – stav a perspektivy výzkumu, *Archeologické rozhledy* 58, 643–664.
- Pringleová, H. 2008:* Velký plán. Himmlerovi vědci a holocaust, Praha.
- Prinz, F. (Hrsg.) 1993, 2002 (2. vyd.):* Böhmen und Mähren. Deutsche Geschichte im Osten Europas, Berlin.
- Profantová, N. 1992:* Awarische Funde aus den Gebieten nördlich der awarischen Siedlungsgrenzen. In: Daim, F. (Hrsg.), *Awarenforschungen 2*, *Archaeologia Austriaca Monographien* 1, *Studien zur Archäologie Awaren* 4, Wien, 605–801.
- Profantová, N. 1994:* K nálezům ostruh z konce 7.–9. stol. v Čechách, *Mediaevalia archaeologica Bohemica*, Praha, 60–85.
- Profantová, N. 1997:* On the Archaeological Evidence for Bohemian Elites of the 8–9th Century. In: Čaplovič, D. – Doruľa, J. (ed.), *Central Europe in 8–10th Centuries*, Bratislava, 105–114.
- Profantová, N. 1998:* Doubravčice: zu den Anfängen der frühmittelalterlichen Burgwallanlage aufgrund der Ausgrabungen von J. Kudrnáč, *Památky archeologické* 89, 303–364.
- Profantová, N. 1999:* Zum gegenwärtigen Erkenntnisstand der Frühmittelalterlichen Besiedlung des Burgwalls Šárka (Prag 6), *Památky archeologické* 90, 65–106.
- Profantová, N. 2001:* K průniku prvků franského životního stylu do Čech 9. století (na základě poznatků archeologie). In: Galuška, L. – Kouřil, P. – Měřinský, Z. (ed.), *Velká Morava mezi východem a západem*. *Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno* 17, Brno, 327–338.
- Profantová, N. 2003:* Mikulčice – pohřebiště u 6. kostela: pokus o chronologické a sociální zhodnocení. In: Profantová, N. – Kavanová, B., *Mikulčice – pohřebiště u 6. a 12. kostela*, Brno, 7–210.
- Profantová, N. 2003a:* Kulturní diskontinuita a možnosti její interpretace jako etnické změny (problém tzv. Slovanské expanze), *Archaeologia historica* 28/03, 19–31.
- Profantová, N. 2005:* Elity v zrcadle dětských pohřbů 9. a 10. století v Čechách, *Študijné zvesti Archeologického ústavu SAV* 17, 63–79.
- Profantová, N. 2005a:* Die Elite im Spiegel der Kindergräber aus dem 9. und 10. Jahrhundert in Böhmen. In: Kouřil, P. (ed.), *Die frühmittel-*

terliche Elite bei den Völkern des östlichen Mitteleuropas / Raně středověké elity ve střední Evropě, Brno, 313–334.

Profantová, N. 2008: Problém interpretace staromaďarských nálezů v Čechách. In: Štefanovičová, T. – Hulínek, D. (ed.), *Bitka pri Bratislave v roku 907 a jej význam pre vývoj stredného Podunajska*, Bratislava, 149–168.

Profantová, N. 2008a: Die frühslawische Besiedlung Böhmens und archäologische Spuren der Kontakte zum Früh- und mittelawarischen sowie merowingischen Kulturkreis. In: Bemmann, J. – Schmauder, M. (Hrsg.), *Kulturwandel in Mitteleuropa: Langobarden – Awaren – Slawen*, Akten der Internationalen Tagung in Bonn vom 25. bis 28. Februar 2008, Bonn, 619–644.

Profantová, N. 2008b: Byzantské nálezy v 6.–11. stol. v Čechách a na Moravě. In: Charvát, P. – Maříková Vlčková, P. (ed.), *Země koruny české a východní středomoří ve středověku a novověku*, Praha, 73–120.

Profantová, N. 2009: Kultura s keramikou pražského typu a problém šíření slavnosti do střední Evropy. K článku Florina Curty, *Archeologické rozhledy* 61, 303–330.

Profantová, N. 2009a: Knížecí družina. In: Sommer, P. – Třeštík, D. – Žemlička, J. (ed.), *Přemyslovci. Budování českého státu*, Praha, 142–143.

Profantová, N. 2009b: Archeology and written sources on eight-to tenth-century Bohemia, *Early Medieval Europe* 17, 286–310.

Profantová, N. 2009c: Dvorce – sídla knížat a velmožů. In: Sommer, P. – Třeštík, D. – Žemlička, J. (ed.), *Přemyslovci. Budování českého státu*, Praha, 97–99.

Profantová, N. 2010: Klecany. Raně středověká pohřebiště II, Praha.

Profantová, N. 2010a: Awarische Funde in der Tschechischen Republik. Forschungsstand und neue Erkenntnisse, *Acta Archaeologica Carpathica* 45, Kraków, 203–270.

Profantová, N. 2010b: Lunicovité přívěsky z Levého Hradce. In: Ungerman, Š. – Přichystalová, R. (ed.), *Zaměřeno na středověk. Zdeňkovi Měřínskému k 60. narozeninám*, Praha, 194–202.

Profantová, N. 2011: Karolínské importy a jejich napodobování v Čechách, případně na Moravě (konec 8.–10. století). In: Turčan, V. (ed.), *Karolínská doba a Slovensko, Zborník Slovenského národného múzea, Archeológia supplementum 4*, Bratislava, 71–104.

Profantová, N. 2011a: New Evidence Concerning the Dating, Importance and Hinterland of the Early Medieval Hillfort of Klecany (District Prague-East). In: Macháček, J. – Ungerman, Š. (Hrsg.), *Frühgeschichtliche Zentralorte in Mitteleuropa. Studien zur Archäologie Europas* 14, Bonn, 355–370.

Profantová, N. 2012: Pohanský idol z Kouřimi, Česká republika, *Studia mythologica Slavica* 15, 79–89.

Profantová, N. 2012a: Nově získané kovové předměty z hradiště Češov a jeho okolí, *Archeologie ve středních Čechách* 16, 315–320.

Profantová, N. 2013: Ke změnám ve vývoji hmotné kultury 10. století v Čechách, *Archaeologia historica* 38, 27–44.

Profantová, N. 2013a: Nové nálezy zbraní a kování z hradiště Dolánky – Rubín a okolí, *Archeologie ve středních Čechách* 17/1, 179–184.

Profantová, N. 2013b: Náhrdelníky byzantského (?) původu a bronzové kruhové ozdoby ve slovanském prostředí 6.–7. století. K interkulturním vztahům, *Památky archeologické* 104, 149–182.

Profantová, N. 2014: Luxusní karolínská průvlečka a nákončí z Kosiček, okr. Hradec Králové, *Archeologie ve středních Čechách* 18, 869–873.

Profantová, N. 2014a: Strukturální společenská změna konce 8. a 1. poloviny 9. století – Structural Social Change at the End of the 8th century and in the first Half of the 9th century. In: *Evropa v pohybu. Věnováno J. Klápštěmu k narozeninám*, Praha, 385–395.

Profantová, N. – Frána, J. 2003: Příspěvek ke studiu šperkařství v raném středověku v Čechách a na Moravě, *Archeologické rozhledy* 55, 47–58.

Profantová, N. – Militký, J. 2000: Das Fürstengrab von Želénky. In: *Wieczorek, A. – Hinz, H. M. (Hrsg.), Europas Mitte um 1000. Katalog*, Stuttgart, 188–191

Profantová, N. – Novák, V. 2005: Umajjovská měděná mince z Čelákovice (okr. Praha-východ). Příspěvek k nálezům raně středověkých islámských mincí v Čechách, *Numismatický sborník* 20, 21–28.

Profantová, N. – Profant, M. 2014: Modernizace moravské medievistiky?, *Archeologické rozhledy* 66, 127–140.

Profantová, N. – Stolz, D. 2006: Kovové nálezy z hradiště v Tismicích a pokus o interpretaci významu hradiště, *Archeologie ve středních Čechách* 10, 793–838.

Profantová, N. – Šilhová, A. 2010: Raně středověké kaptorgy v Čechách. Analýza nálezu z hrobu č. 22 na pohřebišti Klecany II, *Památky archeologické* 101, 283–310.

Profantová, N. – Šilhová, A. 2010a: K problematice kaptorgy v Čechách. Na základě detailního studia hrobu 22 z Klecan II, *Památky archeologické* 101, 283–310.

Profantová, N. – Špaček, J. 2003: Příspěvek k poznání raně středověkého osídlení v Toušeni (Lázně Toušeň), okr. Praha-východ, *Archeologie ve středních Čechách* 7, 509–529.

Profantová, N. – Vích, D. 2008: Raně středověké osídlení Malé Haně na pomezí Čech a Moravy, *Přehled výzkumů* 49, 133–164.

Procházka, R. 1990: Charakteristika opevňovacích konstrukcí předvelkomoravských a velkomoravských hradišť na Moravě. In: *Nekuda, V. – Unger, J. – Čížmář, M. (ed.), Pravěk a slovanské osídlení Moravy. Sborník k 80. narozeninám Josefa Poulíka*, Brno, 287–306.

Procházka, R. 2009: Vývoj opevňovací techniky na Moravě a v českém Slezsku v raném středověku, *Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno* 38, Brno.

Procházka, R. 2009a: Moravská keramika kolem roku 1000 – otázka kontinuity a změny. In: *Moździoch, S. (ed.), Stare i nowe w sredniowieczu, Spotkania bytomskie VI*, Wrocław, 151–186.

Procházka, R. – Drechsler, A. – Schenk, Z. 2006: Raně středověká sídelní aglomerace Přerov (8.–12. století) – současný stav poznání, *Archeologické rozhledy* 58, 2006, 668–694

- Procházka, R. – Drechsler, A. – Schenk, Z. 2008: Frühmittelalterliche Besiedlung des Areals der Stadt Přerov. Topographie der archäologischen Grabungen 1986–2005. In: Poláček, L. (Hrsg.), Das wirtschaftliche Hinterland der frühmittelalterlichen Zentren, Internationale Tagungen in Mikulčice 6, Brno, 207–247.
- Procházka, R. – Kučerovská, T. – Chumchal, M. – Kohoutek J. 2007: Raně středověké mince z hradu Přerov, *Folia numismatica* 20, Supplementum ad Acta Musei Moraviae – Scientiae sociales 90/2005, Brno 2007, 3–16.
- Procházka, R. – Ustohal, V. – Doležal, P. 2003: Materiálová analýza raně středověkých kovových předmětů z Přerova, *Pravěk Nová řada* 13, 387–404.
- Procházka, R. – Wihoda, M. 2006: Polský průnik na Moravu a hrad Přerov v kontextu dějin 10. století. In: Dworaczyk, M. – Kowalska, A. B. – Moździoch, S. – Rębkowski, M. (red.), *Świat Słowian wczesnego średniowiecza*, Szczecin – Wrocław, 623–645.
- Procházka, R. – Wihoda, M. – Zapletalová, D. 2011: V raném středověku. In: Procházka, R. (ed.), *Dějiny Brna* 1, 447–560, Brno.
- Přichystalová, R. 2000: Nálezy kostenej a parohovej industrie z predveľkomoravských a veľkomoravských sídlisk na Pohansku pri Břeclavi do roku 1995, *Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity M 5*, Brno, 41–52.
- Přichystalová, R. 2013: Nálezy olovených kržíčkov z Břeclavi – Pohanska, *Jižní Morava* 49/52, 31–43.
- Puškárová, B. 1985: Niekoľko nových poznatkov získaných pri výskume fasád veže Nitrianskeho hradu, *Archaeologia historica* 10, Brno, 469–473.
- Puškárová, B. 1993: Románska a predrománska architektúra Nitry. In: Nitra. Príspevky k najstarším dejinám mesta, Nitra, 142–157.
- Puškina, T. A. 1987: Visočnye kol'ca Gnězdovskogo kompleksa, *Trudy V Meždunarodnogo kongressa slavjanskoj archeologii III/1a*, Moskva, 50–57.
- Puškina, T. A. 1996: Novyj Gnězdovskij klad. In: Novosel'cev, A. P. (red.), *Drevnejšie gosudarstva Vostočnoj Evropy 1994*, Novoe v numizmatike, Moskva, 171–186.
- Puškina, T. A. – Muraševa, V. V. – Eniošova, N. V. 2012: Gnězdovskij archeologičeskij kompleks. In: Makarov, A. N. (red.), *Rus' v IX–X vekach archeologičeskaja panorama*, Moskva – Vologda, 243–273.
- Radoměřský, P. 1955: Obol mrtvých u Slovanů v Čechách a na Moravě. Příspěvek k datování kostrových hrobů mladší doby hradištní, *Sborník Národního muzea v Praze, řada A – Historie* 9/2, 3–81.
- Radoměřský, P. 1966: K počátkům moravského mincovnictví feudálního období. In: Sejbal, J. (red.), *Sborník I. numismatického symposia 1964*, *Numismatica Moravica* 2, Brno, 58–68. Brno.
- Radoměřský, P. 1995: Koruna králů moravských, *Moravský historický sborník*, Brno, 267–342.
- Rappoport, P. A. 1967: Voennoe zodčestvo zapadnorusskich zemel' X–XIV vv., *Materialy i issledovanija po archeologii SSSR* 140, Moskva.
- Ratkoš, P. (ed.) 1968: *Pramene k dejinám Veľkej Moravy*, Bratislava.
- Ratkoš, P. 1988: Slovensko v dobe veľkomoravskej, Košice.
- Rejholcová, M. 1981: Odras štruktúry osídlenia na pohrebiskách z 10.–11. storočia, *Archaeologia historica* 6, 481–485.
- Rejholcová, M. 1990: Včasnoslovanské pohrebisko v Čakajovciach, okres Nitra, *Slovenská Archeológia* 38, 357–420.
- Rejholcová, M. 1995: Pohrebisko v Čakajovciach (9.–12. storočie). Analýza, *Archaeologica Slovaca Monographiae, Fontes* 15, Nitra.
- Richter, M. – Smetánka, Z. 1970: /recenze/ Nekuda, V. – Reichertová, K., Středověká keramika v Čechách a na Moravě, *Český časopis historický* 18, 90–93.
- Richter, V. 1965: Die Anfänge der großmährischen Architektur. In: Macůrek, J. (red.), *Magna Moravia. Sborník k 1100. výročí příchodu byzantské mise na Moravu*, Brno, 121–360.
- Rjabceva, S. S. 2005: Drevnerusskij juvelirnyj ubor. Osnovnye tendencii formirovanija, Sankt Peterburg.
- Rjabceva, S. S. 2009: Podunajskie elementy v juvelirnom ubore nasele'nija Vostočnoj Evropy v VII–XI vv., *Stratum plus* 5, 2005–2009, Sankt Peterburg – Kišinev – Odessa – Bucharest, 257–380.
- Rjabceva, S. S. 2010: O grozdevidnyh ukrašenijach. In: Peskova, A. A. – Ščeglova, O. A. – Musin A. (red.), *Slavjano-russkoe juvelirnoe delo ego istoki Sankt-Peterburg: Nestor – Istorija*, 273–285.
- Rjabceva, S. S. – Rabinovič, R. A. 2012: O svoeobrazii drevnerusskoj kul'tury v Pruto-Dnestrovskom meždureč'e, in: Makarov, N. A. – Gajdukov, P. G. (red.), *Rus' v IX–X vv.: obščestvo, gosudarstvo, kul'tura. Tezisy dokladov učastnikov meždunarodnoj naučnoj konferencii*, Moskva 6–8 nojabrja 2012 goda, Moskva, 71–72.
- Robak, Z. 2013: Okucia końca rzemienia w typie karolińskim z terenów Polski i Słowacji. In: *Transparackie kontakty kulturowe w okresie lateńskim, rzymskim i wczesnym średniowieczu*, Krosno, 471–488.
- Robak, Z. 2013a: Studia nad okuciami rzemieni w typie Karolińskim VIII-X wiek, *Archaeologica Slovaca Monographiae, Tomus XVIII*, Nitra.
- Rogaczewska, A. 2000: Dwie linie umocnień wczesnośredniowiecznego grodu na Górze Zamkowej w Będzinie, woj. śląskie, *Zeszyty Zagłębiowskie* 5, Będzin, 9–2.
- Roganský, L. 2009: Signa Christiana. Artefakty kresťanského rázu z poslednej tretiny prvého tisícročia medzi Čechami a Potisím, Nitra.
- Rogov, A. I. 1985: Velikaja Moravija v pis'mennosti Drevnej Rusi. In: Sančuk, G. Ė – Poulik, J. (red.), *Velikaja Moravija: ee istoričeskoe i kul'turnoe značenie*, Moskva, 269–281.
- Rudnicki, M. 2010: Zawiezki trapezowate z terenu grupy olsztyńskiej – świadectwo kontaktów ze Słowianami? In: *Archeológia barbarov* 10, 2009, Nitra, 669–686.
- Rusanova, I. P. 1997: Kul'tovyje sooruzhenija i žertvoprinošenija slavjan – jazyčnikov. In: Černecov, A. V. (ed.), *Istoki ruskoj kul'tury (archeologija, lingvistika)*, Moskva, 47–62.
- Ruß, D. – Kultus, M. 2009: Erfolgslose Grabraubprävention? Befunde aus dem frühmittelalterlichen Gräberfeld Maissau /„Haseneck“, *Archäologie Österreichs* 29/2, 24–25.

- Ruttkay, A. T. 1976: Výsledky výskumu v Ducovom na Kostolci v rokoch 1968–1972 a 1975, Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1975, Nitra, 190–196.
- Ruttkay, A. T. 1977: Výskum zaniknutého včasnostredovekého sídliska, architektúry a pohrebiska pri Nitrianskej Blatnici v roku 1976, Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v r. 1976, Nitra, 243–251.
- Ruttkay, A. T. 1979: Stredoveké umelecké remeslo, Bratislava.
- Ruttkay, A. T. 1981: A zasa Velká Morava. Velkomoravský a včasnostredoveký sídliskový komplex a rotunda v lesoch pri Nitrianskej Blatnici, Krásy Slovenska 58, č. 6, 1981, 10–13.
- Ruttkay, A. 1982: The Organisation of Troops, Warfare and Arms in the Period of the Great Moravian State, Slovenská archeológia 30, 1982, 165–198.
- Ruttkay, A. T. 1984: O počiatkoch pálenia vápna v pohorí Považský Inovec. In: Zborník prác venovaných životnému jubileu Ľ. Kraskovskej, Bratislava, 236–256.
- Ruttkay, A. T. 1998: Zum Hof-, Curtis- und Curia regalis Frage im frühen Mittelalter in Mitteldonauegebiet. In: Henning, J. – Ruttkay, A. T. (ed.), Frühmittelalterlicher Burgenbau in Mittel- und Osteuropa, Tagung Nitra vom 7. bis 10. Oktober 1996, Bonn, 405–417.
- Ruttkay, A. T. 2002: Archeologický výskum cirkevných architektúr a christianizácia. In: Ruttkay, A. – Ruttkay, M. – Šalkovský, P. (Hrsg.), Slovensko vo včasnom stredoveku, Nitra, 157–178.
- Ruttkay, A. T. 2005: Frühmittelalterliche gesellschaftliche Eliten im Gebiet der Slowakei und ihre Sitze. In: Kouřil, P. (ed.), Die frühmittelalterliche Elite bei den Völkern des östlichen Mitteleuropas (mit einem speziellen Blick auf die großmährische Problematik). Materialien der internationalen Fachkonferenz Mikulčice 25.–26. 5. 2004, Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 25, 225–254, Brno.
- Ruttkay, A. T. 2007: O možnostiach archeológie pri historicko-demografických analýzach, Ve službách archeologie 1/7, Brno, 7–38.
- Ruttkay, A. T. 2007a: Významné archeologické lokality z včasného stredoveku v oblasti Považského Inovca. In: Pieta, K. – Ruttkay, A. T. – Ruttkay, M. (ed.), Bojná. Hospodárske a politické centrum Nitrianskeho kniežatstva, Nitra, 191–201.
- Ruttkay, A. T. 2010: Najstaršie dejiny Nitrianskej Blatnice a blízkeho okolia podľa svedectva hmotných prameňov. In: Trstán, D. (ed.), Nitrianska Blatnica 1185–2010, Topoľčany, 12–27.
- Ruttkay, A. T. 2012: Včasnostredoveký sídliskový komplex a Rotunda sv. Juraja pri Nitrianskej Blatnici, Historická Revue Špeciál – Byzantskí vierožvestovia ich osudy a doba, 55–61.
- Ruttkay, A. T. 2012a: Najstaršie sakrálné stavby na Slovensku ako obraz christianizácie a budovania kresťanských inštitúcií v 9.–11. storočí. In: Panis, B. – Ruttkay, M. – Turčan, V. (ed.): Bratia, ktorí menili svet – Konštantín a Metod. Príspevky z konferencie, Bratislava, 79–98.
- Ruttkay, A. T. 2012b: Archeologické výskumy v oblasti pohoria Považský Inovec a panstvo hradu Tematín. In: Sborník na počesť P. Kouřila, Brno 2012, 487–520.
- Ruttkay, A. T. – Ruttkay, M. – Šalkovský, P. 2002: Slovensko vo včasnom stredoveku, Nitra.
- Ruttkay, E. 1992: Zwei endneolithische Brandgräber aus Gars am Kamp, Thunau VB Horn, Niederösterreich – Beitrag zur Gräberkunde des Endneolithikums, Balcanica 23, Belgrade, 281–295.
- Ruttkay, M. 2005: Nové staromaďarské pohrebisko v Lužiankach, Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 2004, Nitra, 165–166.
- Ruttkay, M. et al. 2013: Záchrané archeologické výskumy na trase výstavby rýchlostnej cesty R1 v úseku Nitra – Seleneč – Beladice, Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 2009, Nitra, 209–229.
- Ruttkay, M. et al. 2013a: Záchrané archeologické výskumy na trase výstavby rýchlostnej cesty R1 v úseku Nitra – Západ – Seleneč, Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 2009, Nitra, 200–209.
- Říha, O. – Janáček, J. – Marsina, R. (red.) 1980, 1982 (2. vyd.): Přehled dějin Československa I/1 (do roku 1526), Praha.
- Samek, B. 1994, 1999: Umělecké památky Moravy a Slezska 1–2, Praha.
- Sasse, B. 1997: Völkerwanderungszeitliche und mittelalterliche „Prunkgräber“ aus Mitteleuropa – Gedanken zu Definition und Bedeutung, In: Klápště, J. et al., Život v archeologii středověku, Praha, 544–560.
- Savčuk G. ě. 1985. Velikaja Moravija v Sovetskoj istoriografii. Velikaja Moravija ee kul'turnoe značenie, Moskva, s. 67–81.
- Sedov, V. V. 1988: Ob odnoj gruppe drevnerusskich krestov. In: Tímoščuk, B. A. (red.), Drevnosti slavjan i Rusi, Moskva, 63–67.
- Sedov, V. V. 2000: Migracija dunajskih slavjan v Vostočnuju Evropu. Archeologija i istorija Pskova i Pskovskoj zemli, Materialy naučnogo seminara 1996–1999 g., Pskov, 95–97.
- Sedov V. V. 2000a: Letopisnyj rasskaz o proischoždenii slavjan s Duna-ja i archeologičeskie realii. In: Vostočnaja Evropa v drevnosti i srednevekov'e. Istoričeskaja pamjat' i ee voploščeni-ja. XII čtenija pamjati členu-korrespondenta AN SSR V. T. Pašuto. Moskva 18–20 aprilja 2000, Moskva, 18–23.
- Sedov, V. V. 2001: O migraci Slovanů ze středního Podunají do východní Evropy. In: Galuška, L. – Kouřil, P. – Měřínský, Z. (ed.), Velká Morava mezi východem a západem, Spisy Archeologického ústavu AV ČR, 17, Brno, 339–349.
- Sedov, V. V. 2002: Slavjane. Istoriko-arheologičeskoe issledovanie, Moskva.
- Sedova, M. V. 1981: Juvelirnye ukrašeni-ja Drevnego Novgoroda (X–XV vv.), Moskva.
- Seibt, F. 1959: Der Nationalitätenkampf im Spiegel der sudetendeutschen Geschichtsschreibung, Stifter Jahrbuch 6, 18–38.
- Seibt, F. 1965: Die böhmische Nachbarschaft in der österreichischen Historiographie des 13. und 14. Jahrhunderts, Zeitschrift für Ostforschung 14, 1–26.
- Seibt, F. 1965a: Land und Herrschaft in Böhmen, Historische Zeitschrift 200, 284–315.

Seibt, F. 1970: Bohemica. Probleme und Literatur seit 1945, Historische Zeitschrift, Sonderheft 4, München.

Seibt, F. 1971: Zur Entwicklung der Böhmisches Staatlichkeit (1212 bis 1471). In: Patze, H. (Hrsg.), Der deutsche Territorialstaat im 14. Jahrhundert, Vorträge und Forschungen 14, Lindau – Konstanz.

Seibt, F. (Hrsg.) 1974: Bohemia Sacra. Das Christentum im Böhmen 973–1973, Düsseldorf.

Seibt, F. 1993, 1996 (2. vy d.): Deutschland und die Tschechen. Geschichte einer Nachbarschaft in der Mitte Europas, München – Zürich 1993 (česky Německo a Češi. Dějiny jednoho sousedství uprostřed Evropy, Praha 1996).

Sejbal, J. 1959: Exkurs. In: Hrubý, V., Velkomoravské hradisko sv. Klimenta u Osvětiman, Časopis Moravského zemského muzea 44 – vědy společenské, 63–64.

Sejbal, J. 1960: K počátkům peněžní směny ve Velkomoravské říši, Časopis Moravského zemského muzea 44 – vědy společenské 45, 73–82.

Sejbal, J. 1979: Dějiny peněz na Moravě, Brno.

Sejbal, J. 1986: Nálezy denárů z pohřebiště na sadské výšině velkomoravského Starého Města. In: Sejbal, J. – Havlík, L. E. et al. (red.), Denárová měna na Moravě. Sborník prací z III. numismatického symposia 1979. Ekonomicko-peněžní situace na Moravě v období vzniku a rozvoje feudalismu (8.–12. století), Numismatica Moravica 6, 98–183.

Sejbal, J. 1997: Základy peněžního vývoje, Brno.

Schachtmann, J. – Strobel, M. – Widera, T. (Hrsg.) 2009: Politik und Wissenschaft in der prähistorischen Archäologie. Perspektiven aus Sachsen, Böhmen und Schlesien, Berichte und Studien 56, Göttingen.

Schenk, H. 1993: Die Böhmisches Länder. Ihre Geschichte, Kultur und Wirtschaft, Bielefeld.

Schmidtová, J. – Ruttkay, M. 2007: Das merowingerzeitliche Gräberfeld in Bratislava – Rusovce, Lage Pieskový hon. In: J. Tejral (Hrsg.), Barbaren im Wandel. Beiträge zur Kultur- und Identitätsumbildung in der Völkerwanderungszeit, Brno, 339–359.

Schmidtová, J. – Ruttkay, M. 2008: Das langobardische Gräberfeld von Bratislava – Rusovce. In: Bemann, J. – Schmauder, M. (Hrsg.), Kulturwandel in Mitteleuropa: Langobarden – Awaren – Slawen, Acten der Internationalen Tagung in Bonn vom 25. bis 28. Februar 2008, Bonn, 377–398.

Schránil, J. 1925: Několik příspěvků k poznání kulturních proudů v zemích českých v X. a XI. věku, Obzor prehistorický 4, 160–194.

Schránil, J. 1928: Die Vorgeschichte Böhmens und Mährens, Berlin – Leipzig.

Schulze-Dörlamm, M. 1995: Bestattungen in den Kirchen Grossmährens und Böhmens während des 9. und 10. Jahrhunderts, Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums Mainz 40/1993, Teil 2, 557–619.

Schwarzmaier, H. 1972: Ein Brief des Markgrafen Aribro an König Arnulf über die Verhältnisse in Mähren, Frühmittelalterliche Studien 6, 55–66.

Siegmund, F. 1998: Merowingerzeit am Niederrhein. Die frühmittelalterlichen Funde aus dem Regierungsbezirk Düsseldorf und dem Kreis Heinsberg, Rheinische Ausgrabungen 34, Köln – Bonn.

Sikorski, D. A. 2013: Mieszko Pierwszy Tajemniczy i jeszcze bardziej tajemnicza metoda historiograficzna, Roczniki Historyczne 79, 183–203.

Skalský, G. – Schráníl, J. 1930: Nález českých denárů a sekaného stříbra z prvních let 11. století, Numismatický časopis československý 6, 29–50.

Sklenář, K. 1970: Archeologické spisy Josefa Dobrovského a jejich prameny, Sborník Národního muzea 24, řada A – Historie, 245–295.

Sklenář, K. 1974: Učenci a pohané. Pětadvacet příběhů z dějin české archeologie, Praha.

Sklenář, K. 1977: Slepé uličky archeologie, Praha.

Sklenář, K. 1981: Jan Erazim Vocel, Praha.

Sklenář, K. 2005: Bibliografický slovník českých, moravských a slezských archeologů a jejich spolupracovníků z příbuzných oborů, Praha.

Skriba, P. 2006: Langobard települések a Balaton partján. (Az M7-es autópálya megalözö feltárásai 2002–2004-ben: Balatonlelle és Balatonkeresztur). In: Hadak útján... XV. A népvándorlás kor fiatal kutatói 15. konferenciájának előadásai Tatabánya 2004, október 4–6, Tatabánya, 55–93.

Skriba, P. – Sófalvi, A. 2004: Langobard település Balatonlelle határában, Archaeologiai Értesítő 129, 121–163.

Sláma, J. 1988: Střední Čechy v raném středověku III. Archeologie o počátcích přemyslovského státu, Praehistorica 14, Praha.

Sláma, J. – Sklenář, K. 1974: Nález slovanského kostrového hrobu u Libochoviček (okr. Kladno) v roce 1847, Archeologické rozhledy 26, 625–628.

Sláma, J. – Vavřínek, V. 1996: Slovanské osídlení českých zemí a Velkomoravská říše. In: Ilustrované České dějiny I/1, Praha – Bělehrad.

Slezsko, český stát a česká kultura, 1946: Cyklus přednášek pořádaný Masarykovou universitou v Brně, Slezská knihovna svazek 1, Opava.

Stupecki L. P. 1993: Słowiańskie posągi bóstw, Kwartalnik historii kultury materialnej 41/1, 33–69.

Smetánka, Z. 1987: Hledání zmizelého věku. Sondy do středověkých Čech, Praha.

Smetánka, Z. 2003: Archeologie a počátek umění českého středověkého státu. In: Smetánka, Z., Archeologické etudy. Osmnáct kapitol o poznávání středověku, Praha, 129–150.

Smetánka, Z. 2006: K sociální interpretaci raně středověkých hrobů. Hrob H–76 v Lumbeho zahradě – Bažantnici při hradu Praha. In: Klášť, J. (red.), Na prahu poznání českých dějin. Sborník prací k počtě J. Slámy, Studia Mediaevalia Pragensia 7, 157–169.

Smetánka, Z. – Staňa, Č. 1996: Velká Morava a Praha. Rentgenfluorescenční analýzy zlatých šperků z velké Moravy a jejich vztah k Pražskému hradu. In: Kurnatowska, Z. (ed.), Słowiańszczyzna w Europie, Wrocław, 137–142.

- Snášil, R. 1984:* Specializovaná řemesla z ostrovního hradiska v Uherském Hradišti a jejich přínos pro další poznání společenské diference 8.–9. století. In: 13. Mikulovské sympozium 1983, Brno, 152–160.
- Snášil, R. 1987:* Pokus o nový výklad vzniku, vývoje a funkce velkomoravské aglomerace v oblasti uherskohradištské. In: Vývoj obydlí, sídlišť a sídlištní struktury na Jižní Moravě. 16. Mikulovské sympozium 23.–24. října 1986, Praha, 149–156.
- Snášil, R. 2001:* „Capella Morauorum“ a „templum sub titulo s. Clementis“, Slovácko 42, 177–194.
- Snášil, R. – Krutá, T. – Stloukal, M. 1993:* Výzkum v Uherském Hradišti – Rybárnách v roce 1986, část I. – materiály, Slovácko 36, 115–147.
- Snášil, R. – Procházka, R. 1981:* Příspěvek k poznání velkomoravského střediska severní části Dolnomoravského úvalu, Slovácko 23, 9–58.
- Snášil, R. – Procházka, R. 1985:* Dosavadní stav poznání velkomoravského osídlení ostrova sv. Jiří. In: Vznik a počátky českého státu. Referáty z konference Libice 1981, Sborník Národního muzea 39, řada A – Historie, 161–167.
- Sommer, P. 2001:* Začátky křesťanství v Čechách, Praha.
- Sommer, P. 2001a:* Raně středověká „ecclesia lignea“ a archeologie. Začátky křesťanství v Čechách. Kapitoly z dějin raně středověké duchovní kultury, Praha, 76–85.
- Sommer, P. 2001b:* Levohradecký „lapis primarius“. In: Tomková, K., Levý Hradec v zrcadle archeologických výzkumů I, Castrum Pragense 4, 279–284.
- Sommer, P. (ed.) 2006:* České země v raném středověku, Praha.
- Sommer, P. – Třeštík, D. – Žemlička, J. (ed.), 2009:* Přemyslovci. Budování českého státu, Praha.
- Sós, Á. C. 1961:* Das frühmittelalterliche Gräberfeld von Keszthely – Fenékpuszta, Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae 13, 247–305.
- Sós, Á. C. – Bökönyi, S. 1963:* Die Ausgrabungen Géza Fehérs in Zalavár, Archaeologia Hungarica 41, Budapest.
- Sós, Á. C. 1969:* Berichte über die Ergebnisse der Ausgrabungen von Zalavár – Récéskút in den Jahren 1961–1963. Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae 21, 51–103.
- Sós, Á. C. 1973:* Die slawische Bevölkerung Westungarns im 9. Jahrhundert, Münchner Beiträge 22, München.
- Sós, Á. C. 1984:* Zalavár – Kövecses, Ausgrabungen 1976–1978, Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest 1984.
- Souchopová, V. 1986:* Hutnictví železa v 8.–11. století na západní Moravě, Studie Archeologického ústavu AV ČR Brno 13/1, Praha.
- Souchopová, V. 1995:* Počátky západoslovanského hutnictví železa ve světle pramenů z Moravy, Studie Archeologického ústavu AV ČR Brno 15/1, Brno.
- Souchopová, V. – Stránský, K. 2008:* Tajemství dávného železa. Archeometalurgie objektivem mikroskopu, Studie z historie techniky a průmyslu 2, Brno.
- Sršeň, L. 1989:* Podstavec s dvojicí lvů. In: Kočí, J. – Vondruška, V. (ed.), Památky národní minulosti, Praha, 130–131.
- Staňa, Č. 1961:* Depot želez a žernovů na slovanském hradišti Staré Zámky u Líšně, Sborník Československé společnosti archeologické při ČSAV 1, Brno, 110–120.
- Staňa, Č. 1962:* Staroslovanské pohřebiště v Předmostí u Přerova, Památky archeologické 53, 203–210.
- Staňa, Č. 1970:* Slovanské osídlení na území města Přerova. In: Hosák, L. – Dostál, J. (ed.), Dějiny města Přerova I, Přerov, 79–105.
- Staňa, Č. 1972:* Velkomoravské hradiště Staré Zámky u Líšně. Stavební vývoj, Monumentorum tutela – Ochrana pamiatok 8, 109–171.
- Staňa, Č. 1985:* Mährische Burgwälle im 9. Jahrhundert. In: Friesinger, H. – Daim, F. (Hrsg.), Die Bayern und ihre Nachbarn, Teil 2, Wien, 157–200.
- Staňa, Č. 1994:* Die Entwicklung der Keramik vom 8. bis zur Mitte des 11. Jahrhunderts in Mittelmähren. In: Staňa, Č. (ed.), Slawische Keramik in Mitteleuropa vom 8. bis 11. Jahrhundert, Internationale Tagungen in Mikulčice 1, Brno, 265–294.
- Staňa, Č. 1995:* Bemerkungen zur Keramik des sog. Donautyps. In: Poláček, L. (ed.), Slawische Keramik in Mitteleuropa vom 8. bis 11. Jahrhundert. Terminologie und Beschreibung, Internationale Tagungen in Mikulčice 2, Brno, 85–95.
- Staňa, Č. 1995a:* Die slawische Keramik zur Zeit der Entstehung slawischer Staaten. In: Poláček, L. (ed.), Slawische Keramik in Mitteleuropa vom 8. bis 11. Jahrhundert. Terminologie und Beschreibung, Internationale Tagungen in Mikulčice 2, Brno, 79–84.
- Staňa, Č. 1995b:* Příspěvek k poznání horizontu veligradského šperku, Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity E 40, 1995, 37–45.
- Staňa, Č. 1996:* Archäologische Erforschung mährischer Höhenburgwälle. In: Poláček, L. – Staňa, Č. (ed.), Frühmittelalterliche Machtzentren in Mitteleuropa – mehrjährige Grabungen und ihre Auswertung, Internationale Tagungen in Mikulčice 3, Brno, 267–281.
- Staňa, Č. 1996a:* Hledáme hrob sv. Metoděje, Sborník velehradský 1996, 3. řada, Uherské Hradiště, 5–23.
- Staňa, Č. 1997:* Mikulčice a Pražský hrad, Archeologické rozhledy 44, 72–85.
- Staňa, Č. 1998:* Die frühmittelalterliche Graphittonkeramik in Mittelmähren. In: Poláček, L. (ed.), Frühmittelalterliche Graphittonkeramik in Mitteleuropa – Naturwissenschaftliche Keramikuntersuchungen, Internationale Tagungen in Mikulčice 4, Brno, 87–125.
- Staňa, Č. 1998a:* Přerov – eine Burg des Boleslaw Chrobry in Mähren. In: Henning, J. (Hrsg.), Frühmittelalterlicher Burgenbau in Mittel- und Osteuropa, Bonn, 49–69.
- Staňa, Č. 1998b:* Polské prvky v raně středověké keramice na Moravě. In: Kraje slowiańskie w wiekach średnich. Profanum i sacrum, Poznań, 272–287.

Staňa, Č. 1999: Dva unikátní raně středověké nálezy z Přerova na Moravě (kožený svršek boty a olovené mincovní závaží), *Archeologické rozhledy* 51, 760–773.

Staňa, Č. 2000: Pronikání Boleslava II. na Brněnsko ve světle archeologických objevů. In: Polanský, L. – Sláma, J. – Třeštík, D. (ed.), *Přemyslovský stát kolem roku 1000. Na paměť knížete Boleslava II. (†7. února 999)*, Praha, 197–208, 334–335.

Staňa, Č. 2006: Velkomoravské pohřebiště v Rajhradě a Rajhradcích. *Katalog, Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno* 29, Brno.

Staňa, Č. 2010: Staré Zámky u Líšně. Velkomoravské centrum Brněnska. Archeologické a historické vyhodnocení dosavadních výzkumů, rkp. uložen v archivu Archeologického ústavu AV ČR Brno, č. j. 2437/10.

Staňa, Č. – Novotný, B. – Tichý, R. 1964: Oslavy Velké Moravy, *Přehled výzkumů Archeologického ústavu ČS AV 1963*, 68–75.

Stanciu, I. 2011: Locuirea teritoriului nord-vestic al României între antichitatea târzie și perioada de început a epocii medievale timpurii (mijlocul sec. V – sec. VII timpuriu), Cluj – Napoca.

Staššiková Štukovská, D. 2001: Vybrané nálezy z pohrebiska v Borovciach z pohľadu začiatkov kostrového pochovávanía staromoravských a nitrianskych Slovanov. In: Galuška, L. – Kouřil, P. – Měřínský, Z. (ed.), *Velká Morava mezi východem a západem, Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno* 17, 371–388.

Steiger, H. 2010: Die Ordnung der Welt. Eine Völkerrechtsgeschichte des karolingischen Zeitalters (741 bis 840), Wien – Köln.

Steinhübel, J. 2004: Nitrianske kniežatstvo, Bratislava – Budmerice.

Steinhübel, J. 2006: Velká Morava a bavorské pohraničí v letech 871–901, *Byzantinoslovaca* 1, 144–158.

Steinhübel, J. 2007: Die Herrschaft der Ungarn über die Slowakei. Slawen, Ungarn, Baiern und Sachsen in den Jahren 896–921. In: Zehetmayer, R. (ed.), *Schicksalsjahr 907. Die Schlacht bei Pressburg und das frühmittelalterliche Niederösterreich*, St. Pölten, 57–65.

Steinhübel, J. 2008: Maďari, Slovania, Bavori a Sasi v letech 896–933. In: Štefanovičová, T. – Hulíněk, D. (ed.), *Bitka pri Bratislave v roku 907 a jej význam pre vývoj stredného Podunajska*, Bratislava, 39–50.

Steuer, H. 1999: Handel und Wirtschaft in der Karolingerzeit. In: Stiegemann, C. – Wemhoff, M. (ed.), *799 – Kunst und Kultur der Karolingerzeit. Karl der Grosse und Papst Leo III.* in Paderborn. *Catalog of the exhibition at Paderborn in 1999*, Mainz, 406–416.

Stloukal, M. – Vyhnanek, L. 1976: Slované z velkomoravských Mikulčic, Praha.

Stuppner, A. 1997: Römische Keramik im nördlichen Niederösterreich anhand ausgewählter Fundplätze, nepublikovaná disertační práce, Vídeňská univerzita.

Suchodolski, S. 2003: Kiedy ukryty został skarb ozdób z Zawady Lancorońskiej. In: Woźniak, Z. – Gancarski, J. (ed.), *Polonia minor medii aevii. Studia ofiarowane Panu Profesorowi Andrzejowi Żakiemu w osiemdziesiątą rocznicę urodzin*, Kraków – Krosno, 277–285.

Sůvová, Z. – Procházka, R. – Weiter, L. 2006: Osteologická analýza kostí z raně středověkého Přerova. In: Hašek, V. – Nekuda, R. – Ruttkay, M. (ed.), *Ve službách archeologie* 7, 352–354.

Svoboda, B. 1953: Poklad byzantského kovotepce v Zemianském Vrbovku, *Památky archeologické* 94, Praha, 33–108.

Sýkora, J. 2001: První léta archeologického výzkumu staroslovanského hradiska ve Znojmě – Hradišti. In: Podborský, V. (ed.), *50 let archeologických výzkumů Masarykovy univerzity na Znojemsku*, Brno, 52–68.

Szentpéteri, J. (Hrsg.) 2002: *Archäologische Denkmäler der Awarenzeit in Mitteleuropa*, Budapest.

Szöke, B. M. 1992: Die Beziehungen zwischen dem oberen Donautal und Westungarn in der ersten Hälfte des 9. Jahrhunderts (Frauentrachtzubehör und Schmuck), in: Daim, F. (Hrsg.), *Awarenforschungen*, Bd. 2, Wien, 841–968.

Szöke, B. M. 1992a: Das karolingerzeitliche Gräberfeld von Sárvár – Végh malom, *Communicationes Archaeologicae Hungariae*, 125–158.

Szöke, B. M. (Hrsg.) 1996: *Archäologie und Siedlungsgeschichte im Hahóter Becken, Südwest-Ungarn. Von der Völkerwanderungszeit bis zum Mittelalter*, Antaeus 23.

Szöke, B. M. 2000: Das archäologische Bild der Slawen in Südwestungarn, in: Bratož, R. (Hrsg.), *Slowenien und die Nachbarländer zwischen Antike und karolingischer Epoche. Anfänge der slowenischen Ethnogenese*, Bd. I, Ljubljana, 477–505.

Szöke, B. M. 2004: Archäologische Angaben zu den ethnischen Verhältnissen Pannoniens am Anfang der Karolingerzeit, in: Fusek, G. (ed.), *Zborník na počesť Dariny Bialekovej*, Nitra, 371–382.

Szöke, B. M. 2009: Karolingische Kirchenorganisation in Pannonien, in: Freeden von, U. – Friesinger, H. – Wamers, E. (Hrsg.): *Glaube, Kult und Herrschaft. Phänomene des Religiösen im 1. Jahrtausend n. Chr. in Mittel- und Nordeuropa*, Akten des 59. Internationalen Sachsen-symposiums und der Grundprobleme der frühgeschichtlichen Entwicklung im Mitteldonauraum. *Römisch-Germanische Kommission Frankfurt a.M., Eurasien-Abteilung, Berlin des Deutschen Archäologischen Instituts, Kolloquien zur Vor- und Frühgeschichte* Bd. 12, Bonn, 395–416.

Szöke, B. M. 2010: Mosaburg/Zalavár und Pannonien in der Karolingerzeit, *Antaeus* 31–32, 9–52.

Szöke, B. M. 2010a: Beziehungen zwischen Keszthely – Fenékpuszta und Mosaburg/Zalavár in der Karolingerzeit, in: Heinrich-Tamáska, O. (Hrsg.), *Keszthely-Fenékpuszta im Kontext spätantiker Kontinuitätsforschung zwischen Noricum und Moesia. Castellum Pannonicum Pelsonense* Bd. II., Budapest – Leipzig – Keszthely – Rahden, 431–463.

Szöke, B. M. 2014: *The Carolingian Age in the Carpathian Basin*, Hungarian National Museum, Budapest.

Szöke, B. M. et al. 1992: Die Karolingerzeit im unteren Zalatál. Gräberfelder und Siedlungsreste von Garabonc I–II und Zalasabár – Dezsözsiget, *Antaeus* 21.

Szöke, B. M. – Wedepohl, K. H. – Kronz, A. 2004: Silver-Stained Windows at Carolingian Zalavár, Mosaburg (Southwestern Hungary), *Journal of Glass Studies* 46, 85–104.

- Szydłowski, J. 1998: Czy ślad ekspansji Świętopelka? In: Buko, A. (red.) *Studia z dziejów cywilizacji*, Warszawa, 49–55.
- Szymański, W. 1962: Uwagi w kwestii zabytków awarskich znalezionych na terenie Polski, *Archeologia Polski* 7, 282–314.
- Szymański, W. 1977: Wołchowice. In: Labuda, G. – Stieber Z. (ed.), *Słownik starożytności słowiańskich*. Encyklopedyczny zarys kultury Słowian od czasów najdawniejszych do schyłku wieku XII, tom szósty (T–W), Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk, 567–568.
- Šafařík, P. J. 1836–1837, 1862 (2. vyd.): *Slovanské starožitnosti*. Oddíl dějepisný, Praha (rusky Moskva 1837–1838, 1848; polsky Poznań 1842–1844; německy Leipzig 1843–1844).
- Šalkovský, P. 2002: Hradiská na Pohroní. In: Ruttkay, A. – Ruttkay, M. – Šalkovský, P. (ed.), *Slovensko vo včasnóm stredoveku*, Nitra, 123–133.
- Ščapov, J. N. 1985: „Nomakanon“. Mefodija v Velikoj Moravii i na Rusi. In: Sančuk, G. Ě – Poulík, J. (red.), *Velikaja Moravija: ee kul'turnoe značenie*, Moskva, 238–252.
- Ševčenko, I. 1964: Three Paradoxes of the Cyrillo-Methodian Mission, *Slavic Review* 23, 220–236.
- Ševčenko, I. 1988–1989: Religious Missions Seen from Byzantium, *Harvard Ukrainian Studies* 12/13, 7–27.
- Ševčenko, I. 1991: Byzantium and the Slavs in Letters and Culture, Cambridge.
- Šimák, J. V. 1938: Středověká kolonisace v zemích českých, *České dějiny* 1/5, Praha, 937–941.
- Šimek, E. 1923: Čechy a Morava za doby římské. Kritická studie, Praha.
- Šimek, E. 1935: Problémy moravské prehistorie, *Časopis Matice moravské* 59, 1–66.
- Šimek, E. 1947–1948: Západní Slované a Germáni, *Z dávných věků* I, 1–56.
- Šinakov, E. A. 1980: Klassifikacija i kul'turnaja atribucija lučevych visočnych kolec. *Sovetskaja archeologija* 3, 110–127.
- Širinskij, S. S. 1978: Archeologičeskie paralleli k istorii christianstva na Rusi i v Velikoj Moravii. In: Krupnov, I. E (red.), *Drevnjaja Rus' i slavjane*, Moskva, 203–206.
- Šlězár, P. 2013: Křížové kování. Střešní krytina (fragment). In: Jemelková, S. (ed.), *Mezi východem a západem*. Svatí Cyril a Metoděj v kultuře českých zemí, Olomouc, 213, 220–221.
- Šlězár, P. 2013a: Nález střešní krytiny z výzkumu u kostela Panny Marie Sněžné v Olomouci, *Zborník Slovenského Národného múzea* 107, *Archeológia* 23, 105–109.
- Šlězár, P. 2013b: Prolamované třmeny. In: Jemelková, S. (ed.), *Mezi východem a západem*. Svatí Cyril a Metoděj v kultuře českých zemí, Olomouc, 216–217.
- Šlězár, P. – Zatloukal, R. 2001: Zpráva o záchranném archeologickém výzkumu stavení Arcidiecézního muzea Olomouc na Václavském náměstí v Olomouci č. o. 3–4 v roce 2000. In: *Památkový ústav v Olomouci*. Výroční zpráva 2000, Olomouc, 87–92.
- Šmerda, J. 2012: Tajemství Langobardů. Katalog k výstavě 20. 11. 2012 – 28. 2. 2013, Hodonín.
- Šmerda, J. 2013: Keramika z langobardského pohřebiště v Kyjově, *Zborník Slovenského národného múzea* 107, *Archeológia* 23, Bratislava, 271–286.
- Šolle M. 1959: Knížecí pohřebiště na Staré Kouřimi, *Památky archeologické*, 353–506.
- Šolle, M. 1966: Stará Kouřim a projevy velkomoravské hmotné kultury v Čechách, Praha.
- Šolle, M. 1980: Objev mikulčicko-blatnického křížku na Budči a jeho význam, *Archeologické rozhledy* 32, 265–273, 358–359.
- Šolle, M. 1981: Kouřim v průběhu věků, *Památníky naší minulosti* 11, Praha.
- Šolle, M. 1990: Rotunda sv. Petra a Pavla na Budči, *Památky archeologické* 81, 140–207.
- Šolle, M. 1991: Kostel P. Marie na Budči (okr. Kladno). Podle archeologického výzkumu v letech 1975–1980, *Památky archeologické* 82, 231–265.
- Šolle, M. 2000: Po stopách přemyslovských Děpolticů. Příspěvek ke genezi města Kouřimě, Praha.
- Špilev A. G. 2010: Ukrašenija romenskogo vremeni iz Kurskoj oblasti (vtoraja polovina VIII – konec X vv.), *Stratum plus* 5, 251–274.
- Štefan, I. 2011: Proč zanikla Velká Morava? Nový pohled na staré téma, *Dějiny a Současnost* 33/3, 41–43.
- Štefan, I. 2011a: Great Moravia, Statehood and Archaeology. The Decline and Fall of One Early Medieval Polity. In: Macháček, J. – Ungerma, Š. (Hrgs.), *Frühgeschichtliche Zentralorte in Mitteleuropa*, Bonn, 333–354.
- Štefan, I. – Krutina, I. 2009: Raně středověké sídliště, hromadný hrob a pohřebiště na Budči (poloha Na Týnici). Ke vztahu archeologie a „událostní historie“, *Památky archeologické* 100, 119–212.
- Štefanovičová, T. 1975: Bratislavský hrad v 9. až 12. století, Bratislava.
- Štefanovičová, T. 1988: Osudy starých Slovanov, Martin.
- Štefanovičová, T. 2001: Architektúra Veľkej Moravy v európskom kontexte. In: Galuška, L. – Kouřil, P. – Měřínský, Z. (Hrsg.), *Velká Morava mezi východem a západem*, Brno, 397–406.
- Štefanovičová, T. 2003: Slovania v strednom Podunajsku a Panónii vo včasnóm stredoveku. In: Dorula, J. (ed.), *XIII. Medzinárodný zjazd slavistov v Ľubľane*. Príspevky slovenských slavistov, Bratislava, 329–341.
- Štefanovičová, T. 2004: K vývoju šperku adriatickej a stredodunajskej oblasti v prvej polovici 9. storočia. In: Fusek, G. (ed.), *Zborník na počesť Dariny Bialekovej*, Nitra, 389–395.
- Štefanovičová, T. 2008: Slovensko v 10. storočí. In: Štefanovičová, T. – Hulínek, D. (ed.), *Bitka pri Bratislave v roku 907 a jej význam pre vývoj stredného Podunajska*, Bratislava 137–148.

- Štefanovičová, T. 2012: Južné Podhradie Bratislavského hradu, *Archaeologia Historica* 37, 343–356.
- Štěpánek, M. 1965: Opevněná sídliště 8.–12. století ve střední Evropě, Praha.
- Štěpková, J. 1956: Über das Wesen und die Funktion der Dirhamenbruchstücke, *Charisteria Orientalia Ioanni Rypka*, Praha, 329–337.
- Štěpková, J. 1957: Islámské stříbro z nálezů v Kelči na Moravě, *Numismatický sborník* 4, 73–96.
- Štěpková, J. 1968: Agio stříbra v obchodních stycích islámského Východu a zemí severovýchodní Evropy v 9.–11. stol. In: *Akta I. Międzynarodowego Kongresu Archeologii Słowiańskiej* 3, Warszawa, 154–159.
- Šumberová, R. 2012: Cesta napříč časem a krajinou. Katalog nálezů ze záchranného archeologického výzkumu v trase obchvatu Kolína 2008–2010, Praha.
- Švecová, R. 2000: Nálezy kostenej a parohovej industrie z predveľkomoravských a veľkomoravských sídlisk na Pohansku pri Břeclavi do roku 1995, *Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity M* 49, 61–95.
- Tachiaos, A. E. 1989: Cyril and Methodius of Thessalonica. The Acculturation of the Slavs, Thessaloniki.
- Tachiaos, A. E. (ed.) 1999: Thessaloniki – Magna Moravia, Thessaloniki, Hellenic Association for Slavic Studies.
- Tejral, J. 2011: Zum Stand der Langobardenforschung im Norddanubischen Raum. In: Tejral, J. et al. (Hrsg.), *Langobardische Gräberfelder in Mähren I*, Brno, 11–73.
- Tejral, J. 2012: K současnému stavu archeologického a historického bádání o nejčasnějším středověku na Moravě. In: Doležel, J. – Wihoda, M. (ed.), *Mezi raným a vrcholným středověkem. Pavlu Kouřilovi k šedesátým narozeninám přátel, kolegů a žáci*, Brno, 29–68.
- Teodor, D. 1980: Tezaurul de la Raducaneni-Iasi, *Studii și Cercetări de Istorie Veche și Arheologie*, 31/3, 403–423.
- Teodor, D. 1981: Romanitatea Carpato-Dunaena si bizantul in veacurile V–XI e.n. Iași.
- Teodor, D. 1995: Cercei cu pandativ stelat din secolele VI–VIII d. Hr. in spațiul Carpato-Dunăreano-Pontic. *Arheologia Moldovei* 18, București, 187–206.
- Theuvs F. C. W. J. 2008: Settlement research and the process of materialization in northern Austrasia. In: Gasparri, S. (ed.) 774: ipotesi su una transizione, atti del seminario di Poggibonsi, 16–18 febbraio 2006, Turnhout, 199–220.
- Thomson, F. J. 1997: Has the Cyrillomethodian Translation of the Bible Survived? In: Tachiaos, A. E. (ed.), *Thessaloniki – Magna Moravia*, Hellenic Association for Slavic Studies, Thessaloniki, 149–164.
- Tichý, R. 1958: Výzkum staroslovanského pohřebiště v Dol. Věstonicích, o. Mikulov, *Přehled výzkumů* 1957, 57–59.
- Timoščuk, B. A. 1982: *Davnorus'ka Bukovina*, Kiev.
- Timoščuk, B. A. 1989: Ob archeologičeskich priznakach vostočnoslavjanskich gorodišč – svjatilišč. In: Toločko P. P. (ed.), *Drevnije slavjane i Kijevskaja Rus*, 74–83.
- Točík, A. 1968: Slawisch-awarisches Gräberfeld in Holiare, Bratislava.
- Točík, A. 1968a: Altmagyarische Gräberfelder in der Südwestslowakei, Bratislava.
- Tolstoj, N. I. 2003: *Očerki slavjanskogo jazyčestva*, Moskva.
- Tomková, K. 2001: Levý Hradec v zrcadle archeologických výzkumů Díl I, *Castrum Pragense* 4, Praha.
- Tomková, K. et al. 2005: Pohřbívání na Pražském hradě a jeho předpolích, *Castrum Pragense* 7, Praha.
- Tomková, K. et al. 2012: Levý Hradec v zrcadle archeologických výzkumů. Pohřebiště. Díl I, Praha.
- Tomková, K. – Frolík, J. 2005: Topografie pohřbívání v areálu Pražského hradu a na jeho předpolích. In: Tomková, K. (ed.), *Pohřbívání na Pražském hradě a jeho předpolích. Díl I/1*, *Castrum Pragense* 7, Praha, 7–24.
- Toporov, V. N. 1989: Ob iranskom elemente v ruskogj duhovnoj kul'ture. In: *Slavjanskij i bal'kanskij fol'klor. Rekonstrukcija drevnej slavjanskogj kul'tury. Istočniki i metody*, Moskva, 23–60.
- Tröst, K. – Völkl, E. – Wedel, E. (ed.) 1988: *Symposium Methodianum*, Neuried Hieronymus.
- Turčan, V. 2007: K historickému pozadiu uloženia depotu v Zemianskom Vrbovku. In: Turčan, V. (ed.), *Byzantská kultúra a Slovensko. Zborník Slovenského národného múzea, Archeológia supplementum* 2, Bratislava, 41–48.
- Třeštík, D. 1973: „Trh Moravanů“ – ústřední trh Staré Moravy, *Československý časopis historický* 21, 869–894.
- Třeštík, D. 1985: Bořivoj a Svatopluk – vznik českého státu a Velká Morava. In: Poulik, J. – Chropovský, B. (ed.), *Velká Morava a počátky československé státnosti*, Praha, 273–301.
- Třeštík, D. 1987: Pád Velké Moravy. In: Žemlička, J. (ed.), *Typologie raněfeudálních slovanských států ve střední a jihovýchodní Evropě. Sborník příspěvků z mezinárodní konference k tématu „Vznik a rozvoj slovanských raněfeudálních států a národností ve střední a jihovýchodní Evropě“, konané ve dnech 18.–20. listopadu 1986 v Praze*, Praha, 27–76.
- Třeštík, D. 1987a: Objevy ve Znojmě, *Československý časopis historický* 35, 548–576.
- Třeštík, D. 1991: Kdy zanikla Velká Morava?, *Studia mediaevalia Pragensia* 2, 9–27.
- Třeštík, D. 1996: Příchod prvních Slovanů do českých zemí v letech 510–535, *Český časopis historický* 94, 245–280.
- Třeštík, D. 1997: Počátky Přemyslovců. Vstup Čechů do dějin (530–935), Praha.
- Třeštík, D. 1999: Přemyslovec Kristián – Christian der Přemyslida, *Archeologické rozhledy* 51/4, Praha, 602–613.
- Třeštík, D. 1999a: Župy, župané a páni aneb Avarské dědictví, romantická falza a „vymyšlená“ skutečnost. In: Třeštík, D., *Myslíti dějiny*, Praha, 175–181.
- Třeštík, D. 2000: „Veliké město Slovanů jménem Praha“. Státy a otroci ve střední Evropě v 10. století. In: Polanský, L. – Sláma, J. –

- Třeštík, D. (ed.), Přemyslovský stát kolem roku 1000. Na paměť knížete Boleslava II. (†7. února 999), Praha, 49–70, 288–304.
- Třeštík, D. 2000a: Von Svatopluk zu Boleslaw Chrobry. Die Entstehung Mitteleuropas aus der Kraft des Tatsächlichen und aus einer Idee. In: Urbańczyk, P. (ed.), *The Neighbours of Poland in the 10th Century*, Warsaw, 111–145.
- Třeštík, D. 2000b: Anläufe zur Gestaltung des slawischen Reiches. Großmähren. In: Wiczorek, A. – Hinz, H. M. (Hrsg.), *Europas Mitte um 1000*, Exhibition Catalogue, Vol. 1, Stuttgart, 298–303.
- Třeštík, D. 2001: Vznik Velké Moravy. Moravané, Čechové a střední Evropa v letech 791–871. Praha.
- Třeštík, D. 2001a: „Eine große Stadt der Slawen namens Prag“. Staaten und Sklaven in Mitteleuropa im 10. Jahrhundert. In: Sommer, P. (Hrsg.), *Boleslav II. Der tschechische Staat um das Jahr 1000*, Colloquia mediaevalia Pragensia 2, Praha, 93–138.
- Třeštík, D. 2003: Mýty kmene Čechů (7.–10. století). Tři studie ke „starým pověstem českým“, Praha.
- Třeštík, D. – Žemlička, J. 2007: O modelech vývoje přemyslovského státu, *Český časopis historický* 105, 1/2007, 122–163.
- Turčan, V. 2004: K biritualite v pohrebnom ríte vo včasnom stredoveku na území juhovýchodnej časti Karpatskej kotliny, *Študijné zvesti Archeologického ústavu SAV* 36, 359–361.
- Turčan, V. 2012: Depoty z Bojnej a včasnostredoveké hromadné nálezy železných predmetov, uložené v zbierkach SNM – Archeologického múzea, *Zborník Slovenského národného múzea, Archeológia Supplementum* 6, Bratislava.
- Turek, R. 1948: České hradištní nálezy datované mincemi, *Slavia Antiqua* 1, 485–535.
- Turek, R. 1962: Zlomkové stříbro z kelčského nálezu, *Numismatický sborník* 7, 83–117.
- Turek, R. 1978: Libice. Hroby na vnitřním hradisku, *Sborník Národního muzea A*, 32, Praha.
- Turek, R. – Hásková, J. – Justová, J. 1981: Livbuz metropolis: tam, kde řeka Cidlina tratí své jméno, Libice nad Cidlinou.
- Ungermaň, Š. 2001: Ikonografie velkomoravských nákonců a symbolika opasku v raném středověku, *Listy filologické* 125/3–4, 223–258.
- Ungermaň, Š. 2002: Konstrukce honosných velkomoravských opasků, *Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity M* 7, 93–121.
- Ungermaň, Š. 2005: Reich ausgestattete Gräber auf dem großmährischen Gräberfeld in Dolní Věstonice. In: Kouřil, P. (ed.), *Die frühmittelalterliche Elite bei den Völkern des östlichen Mitteleuropas (mit einem speziellen Blick auf die großmährische Problematik)*. Materialien der internationalen Fachkonferenz Mikulčice 25.–26. 5. 2004, *Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno* 25, 209–224, Brno.
- Ungermaň, Š. 2005a: Ženský šperk staršího velkomoravského horizontu, *Archeologické rozhledy* 57, 707–749.
- Ungermaň, Š. 2006: Tzv. předkötlašský horizont a počátky velkomoravského kostrového pohřbívání, *Archaeologia historica* 31, 351–369.
- Ungermaň, Š. 2009: Archaika in den frühmittelalterlichen Gräbern in Mähren. In: Maříková Vlčková, P. – Mynářová, J. – Tomášek, M. (ed.), *My Things Changed Things. Social Development and Cultural Exchange in Prehistory, Antiquity, and the Middle Ages*, Praha, 224–256.
- Ungermaň, Š. 2011: Tzv. blatnicko-mikulčický horizont a jeho vliv na chronologii raného středověku, *Zborník Slovenského Národného múzea, Archeológia Supplementum* 4, 135–151.
- Ungermaň, Š. – Kavánová, B. 2005: Das Gräberfeld bei der Basilika von Mikulčice. In: Poláček, L. – Maříková Kubková, J. (Hrsg.), *Frühmittelalterliche Kirchen als archäologische und historische Quelle*, *Internationale Tagungen in Mikulčice* 8, Brno, 71–86.
- Ungermaň, Š. – Kavánová, B. 2010: Das Gräberfeld bei der Basilika von Mikulčice. In: Poláček, L. – Maříková Kubková, J. (Hrsg.), *Frühmittelalterliche Kirchen als archäologische und historische Quelle*, *Internationale Tagungen in Mikulčice* 8, *Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno* 41, Brno, 71–86, 415.
- Urban, O. 1991: *České a slovenské dějiny do roku 1918*, Praha.
- Urban, O. H. 2013: Die Urgeschichte in Österreich vor und während der NS-Zeit. In: Geringer, S. – Haar F. – Halle, U. – Mahsarski, D. – Walter, K., *Graben für Germanien. Archäologie unterm Hakenkreuz*, Stuttgart – Bremen.
- Urbańczyk, P. 2013: *Mieszko Pierwszy Tajemniczy*, Toruń.
- Vajs, J. 1929: Druhá staroslovanská legenda o sv. Václavu. In: Vašica, J. (překlad), *Sborník staroslovanských literárních památek o sv. Václavu a sv. Ludmile*, Praha, 71–135.
- Válka, J. 1983: *Přehled dějin Moravy I. Od Velké Moravy do husitské revoluce*, Brno.
- Válka, J. 1991: *Dějiny Moravy I. Středověká Morava, Vlastivěda moravská, Nová řada, svazek 5*, Brno.
- Váňa, Z. 1989: Vnitřní opevnění přemyslovské Budče, *Památky archeologické* 80, 123–158.
- Váňa, Z. 1995: Přemyslovská Budeč. Archeologický výzkum hradiště v letech 1972–1986. Praha.
- Vančo, M. 2000: Velkomoravská sakrální architektúra na území Nitry, *Galéria – Ročenka SNG v Bratislave, Bratislava*, 17–31.
- Vanglová, T. 2008: Osídlenie severnej časti Nitrianskej pahorkatiny a príslých svahov Považského Inovca a Tribeča v dobe železnej, *Študijné Zvesti AÚ SAV* 44, 203–217.
- Varadzin, L. – Nechvátal, B. 2012: Nové poznatky o předrománském kostele centrální dispozice na Vyšehradě (předběžná zpráva), *Průzkumy památek* 19/2, 170–176.
- Vařeka, P. 2001: Stavební kultura předhradí Levého Hradce. In: Tomková, K., *Levý Hradec v zrcadle archeologických výzkumů I, Castrum Pragense* 4, 254–272.
- Vašica, J. 1948: Slovo na prenesenie moštem praslavnago Klimenta neboli legenda Chersonská, *Acta Academiae Velegradensis* 19, 38–80.
- Vašica, J. 1963: Právní odkaz cyrilometodějský, *Slavia* 32, 331–339.

- Vašica, J. 1966 (3. vyd. 2014): Literární památky epochy velkomoravské 863–885, Praha.
- Vavruš, J. 2008: Prvá maďarská generácia v archeologických prameňoch. In: Štefanovičová, T. – Hulínek, D. (ed.), Bitka pri Bratislave v roku 907 a jej význam pre vývoj stredného Podunajska, Bratislava, 183–193.
- Vavřínek, V. 1963: Staroslověnské životy Konstantina a Metoděje, Praha.
- Vavřínek, V. 1980: Nálezy velkomoravské církevní architektury jako historický pramen. In: Slované 6.–10. století. Brno, 277–288.
- Vavřínek, V. 1985: Historický význam byzantské misie na Velké Moravě. In: Poulik, J. – Chropovský, B. (ed.), Velká Morava a počátky československé státnosti, Praha, 215–243.
- Vavřínek, V. 2009: The Encounter of the West and the East in the Formation of Early Slavonic Literary Culture. In: Ulbrecht, S. – Ulbrechtová, H. (ed.), Die Ost-West Problematik in den europäischen Kulturen und Literaturen, Praha – Dresden, 135–164.
- Vavřínek, V. 2013: Cyril a Metoděj mezi Konstantinopolí a Římem, Praha.
- Vavřínek, V. – Zástěrová, B. 1982: Byzantium's Role in the Formation of Great Moravian Culture, Byzantinoslavica 43, 161–188.
- Večerka, R. 1971: Vliv řečtiny na staroslověňštinu, Listy filologické 94, 129–151.
- Veleckaja N. N. 2003: Jazyčeskaja simvolika slavjanskich archaičeskich ritualov, Moskva.
- Vendtová, V. 1964: Přehľad slovanských lokalít v Pobedime a okolí, Študijné zvesti Archeologického ústavu Slovenskej Akadémie vied 14, Nitra, 161–172.
- Vendtová, V. 1969: Slovanské osídlenie Pobedima a okolia, Slovenská archeológia 17, 119–232.
- Verbík, A. – Janák, J. 1988: Sto let Muzejní a vlastivědné společnosti v Brně. In: Frolec, V. (ed.), Rodná země. Sborník k 100. výročí Muzejní a vlastivědné společnosti v Brně a k 60. narozeninám PhDr. Vladimíra Nekudy CSc., Brno, 17–51.
- Verhulst, A. E. 2002: The Carolingian economy, Cambridge.
- Vida, T. – Völling, T. 2000: Das slawische Brandgräberfeld von Olympia, Archäologie in Eurasien, Bd. 9, Rahden/Westf.
- Vignatiová, J. 1975: Přehled vývoje archeologického bádání na Moravě do začátku XX. století, Zprávy Československé společnosti archeologické při ČSAV 17/3, Praha.
- Vignatiová, J. 1979: Předběžná zpráva o výsledcích záchranného výzkumu jihozápadního předhradí Břeclavi – Pohanska za léta 1975–1977, Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity E 24, Brno, 95–108.
- Vignatiová, J. 1992: Břeclav – Pohansko II. Slovanské osídlení jižního předhradí, Brno.
- Vinogradova, L. N. 2000: Narodnaja demonologija i miforitual'naja tradicija slavjan, Moskva.
- Vlasto, A. P. 1970: The Entry of the Slavs into Christendom. An Introduction to the History of the Slavs, Cambridge.
- Vykoupil, L. 1994, 2000 (2. přeprac. vyd.): Slovník českých dějin, Brno.
- V"žarova, Ž. 1976: Slavjani i prab"lgari, Sofija.
- Wachowski, K. 1981: Ziemie polskie a Wielkie Morawy. Studium archeologiczne kontaktów w zakresie kultury materialnej, Przegląd Archeologiczny 29, 151–197.
- Wachowski, K. 1982: Ziemie polskie a Wielkie Morawy. Problem kontaktów ideologicznych i politycznych w świetle archeologii, Przegląd Archeologiczny 30, 141–185.
- Wachowski, K. 1989: Problematyka blatnicka – próba systematyki pojęć, Przegląd Archeologiczny 36, 209–220.
- Wachowski, K. 1991: Śląsk a Wielkie Morawy. In: Leciejewicz L. (red.) Od plemienia do państwa. Śląsk na tle wczesnośredniowiecznej Słowiańszczyzny zachodniej, Wrocław – Warszawa, 41–47.
- Wachowski, K. 1994: Problem oddziaływań wielkomorawskich w południowej Polsce w świetle nowych badań, Przegląd Archeologiczny 42, 129–135.
- Wachowski, K. 1997: Północny zasięg ekspansji Wielkich Moraw w świetle badań archeologicznych. In: Wachowski K. (red.), Śląsk i Czechy a kultura wielkomorawska, Wrocław, 21–23.
- Wachowski, K. 1997a: Śląsk w dobie przedpiastowskiej. Studium archeologiczne, Wrocław.
- Walter, S. 2008: Das frühmittelalterliche Gräberfeld von Mengen, Stuttgart.
- Wasilewski, T. 1970: Bizancjum, i Stowiane w 9. wieku, Warszawa.
- Wawruszka, C. 1998–1999: Die frühmittelalterliche Siedlung von Rosenberg im Kamptal, Niederösterreich, Archaeologia Austriaca 82–83, 347–411.
- Wernard, J. 1998: „Hic scramasaxi loquuntur“. Typologisch-chronologische Studie zum einschneidigen Schwert der Merowingerzeit in Süddeutschland, Germania 76, 747–787.
- Wewerka, B. 2001: Thunau am Kamp – Eine befestigte Höhensiedlung (Grabung 1965–1990). Urnenfelderzeitliche Siedlungsfunde der oberen Holzweise, Mitteilungen der Prähistorischen Kommission der Österreichischen Akademie der Wissenschaften 38, Wien.
- Whittow, M. 2007: The middle Byzantine economy (600–1204). In: Shepard, J. (ed.), The Cambridge history of Byzantium, Cambridge, 465–492.
- Wickham, C. 2009: The Inheritance of Rome. A History of Europe from 400 to 1000, London.
- Widajewicz, J. 1947: Państwo Wiślan, Kraków.
- Wihoda, M. 2008: Velehradská tradice. In: Galuška, L. – Kouřil, P. – Miřáček, J. (ed.), Východní Morava v 10. až 14. století, Brno, 129–136.
- Wihoda, M. 2010: Morava v době knížecí 906–1197, Praha.

Wocel, J. E. 1850: Česká archeologie křesťanského středověku, Časopis českého museum 24, 541–555.

Wolfram, H. 1987: Die Geburt Mitteleuropas. Geschichte Österreichs vor seiner Entstehung,

Wolfram, H. 1995: Grenzen und Räume. Geschichte Österreichs vor seiner Entstehung, Österreichische Geschichte 378–907, Wien.

Wolfram, H. 1995a: Salzburg, Bayern, Österreich. Die Conversio Bagoariorum et Carantanorum und die Quellen ihrer Zeit, Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung 31, Wien.

Wolfram, H. 2003 (2. vyd.): Grenzen und Räume. Geschichte Österreichs von seiner Entstehung, Wien.

Wozny, J. 2002: Symbolika śmerci i rytualow pogrzebowych w kulturach wcześnieotradycyjnych na ziemiach polskich. In: Dzieduszycki, W. (ed.), Funeralia lednickie 4, Poznań, 45–58.

Zábojník, J. 2004: Birituálne pohrebiská v severnej a západnej časti Karpatskej kotliny v období avarského kaganátu, Študijné zvesti Archeologického ústavu SAV 36, 339–358.

Zábojník, J. 2009: Slovensko a avarský kaganát, Bratislava.

Zagiba, F. 1971: Das Geistesleben der Slaven im frühen Mittelalter. Die Anfänge des slavischen Schrifttums auf dem Gebiet des östlichen Mitteleuropas vom 8. bis 10. Jahrhundert, Wien – Köln – Graz.

Zaitz, E. 1990: Wczesnośredniowieczne grzywny siekieropodobne z Małopolski, Materiały Archeologiczne 25, 142–178.

Zajceva, I. E. – Saračeva, T. G. 2011: Juvelirnoe delo „zemli vjatičej“ vo vtoroj polovine XI–XIII vv., Moskva.

Zápotocký, M. 1965: Slovanské osídlení na Litoměřicku, Památky archeologické 56, 205–391.

Zástěra, J. 1986: Původ péřové koruny – postavy panovníků na českých a moravských denárech, Znojmo.

Zástěra, J. 1990: Znojemská rotunda a Velká Morava, Brno.

Zatloukal, R. 2005: Olomouc (k. ú. Olomouc-město, okr. Olomouc), Václavské náměstí, parcela číslo 87/27, Přehled výzkumů 46, 300–301.

Zatloukal, R. 2010: K vývoji ulic Denisova – Pekařská v Olomouci. In: Ungermann, Š. – Přichystalová, R. – Šulc, M. – Krejsová, J. (ed.): Zaměřeno na středověk. Zdeňkovi Měřínskému k 60. narozeninám, Praha, 251–266.

Zatloukal, R. 2010a: Záchranný archeologický výzkum v areálu Arcidiecézního muzea Olomouc. In: Jakubec, O. (ed.), Arcidiecézní muzeum na Olomouckém hradě. Příspěvky z mezinárodní konference Olomouc, 20.–22. listopad 2007, Olomouc, 27–40.

Zatloukal, R. – Šlézar, P. 2001: Olomouc (okr. Olomouc), Václavské náměstí 3–5, Přehled výzkumů 42, 229–232.

Zatloukal, R. – Živný, M. 2006: Vyhodnocení středohradištního pohřebiště na Václavském návrší v Olomouci, Ve službách archeologie 7, 392–394.

Zavadilová, M. 2011: Die Baukultur des frühmittelalterlichen Zentralortes Pohansko bei Břevclav. Die Bedeutung der systematischen Ausgrabungen und neue Erkenntnisse. In: Macháček, J. – Ungerman, Š. (Hrsg.), Frühgeschichtliche Zentralorte in Mitteleuropa. Studien zur Archäologie Europas 14, Bonn, 105–119.

Zawada, Z. 2003: Fischreste aus Mikulčice. In: Kempke, T. – Kouřil P. – Poláček, L. (Hrsg.), Studien zum Burgwall von Mikulčice 5, Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 21, Brno, 339–354.

Zeman, J. 1976: Nejstarší slovanské osídlení Čech, Památky archeologické 67, 115–235.

Zeman, J. 1979: K problematice časně slovanské kultury ve střední Evropě, Památky archeologické 70, 113–130.

Zeuß, J. K. 1837: Die Deutschen und die Nachbarstämme, München.

Zeuß, J. K. 1837a, 1857 (2. vyd.): Die Herkunft der Bayern von den Markomannen, München.

Zocenko, V. N. 2001: Gnězdovo v sisteme svjazej Srednego Podneprov'ja v IX–X vv. In: Muraševa, V. V. (red.), Gnězdovo. 125 let issledovanija pamjatnika, Trudy Gosudarstvennogo istoričeskogo muzeja Moskva 124, Archeologičeskij sbornik, 121–125.

Zoll-Adamikowa, H. 1979: Wczesnośredniowieczne cmentarzyska ciałaopalne Słowian na terenie Polski. II – Analiza, Wnioski, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk.

Zoll-Adamikowa, H. 1988: Przyczyny i formy recepcji rytuału szkieletoowego u Słowian nadbałtyckich we wczesnym średniowieczu, Przegład Archeologiczny 35, 183–229.

Zoll-Adamikowa, H. 1997: Stan badań nad obrzędowością pogrzebową Słowian, Slavia Antiqua 38, 65–80.

Zoll-Adamikowa, H. 2000: Postępy chrystianizacji Słowian przed rokiem 1000 (na podstawie źródeł nekropolicznych). In: Żaki, A. (red.), Świąty Wojciech i jego czasy, Kraków, 103–109.

Zoll-Adamikowa, H. – Dekówna, M. – Nosek, E. M. 1998: Early Mediaeval Hoard from Zawada Lanckorońska (Upper Vistula River), Warszawa.

Zvizdec'kij, B. A. – Petrauskas, A. V. – Polij, V. G. 2004: Novi doslidžennja Starodavn'ogo Iskorostenja. In: Mocja, O. P. (red.), Starodavnij Iskorosten' I slov'janski gradi VIII–X st., Zbirka naukovich prac', Kiev, 34–87.

Žemlička, J. 1992: „Moravané” v časném středověku, Český časopis historický 90, 17–32.

Žemlička, J. 1996: Vzestup Čech mezi evropské mocnosti (1173–1253). In: Ilustrované České dějiny I/3, Praha – Bělehrad.

Žemlička, J. 2005, 2007 (2. vyd.): Přemyslovci – jak žili, vládli a umírali, Praha.

Žilina, N. V. 2005: Slavjano-russkaja filigran' VIII–X vv, Stratum plus 5/2003–2004, S. Peterburg – Kišinev – Odessa – Bucharest, 21–170.

Žilina, N. V. 2008: Drevnerusskaja podveska-korobočka („kaptorga li?), Kratkije soobščeniya Instituta archeologii 222, Moskva, 169–179.

PRAMENY

- Arx, I. ab (ed.) 1826:* Annales Sangallenses maiores. In: MGH SS I, Hannover, 72–85.
- Bartoňková, D. (ed.) 2010 (2. vyd.):* Biós Klimentós. In: MMFH II, Brno, 176–209.
- Becker, J. (ed.) 1915:* Liudprandi Antapodosis. In: Liudprandi Opera, MGH SRG 41, Hannover, 1–158.
- Beneš, P. (přel.) 1985:* Prokopios z Kaisareie, Války s Góty, Praha.
- Boretius, A. (ed.) 1883:* Capitularia regum Francorum I. In: MGH Leg. II Hannover.
- Boretius, A. – Krause, V. (ed.) 1897:* Concilium Moguntinum, Capitularia regum Francorum II, MGH Leg. II, Hannover, 184–191, č. 249.
- Bretholz, B. (ed.) 1923, 1955 (2. vyd.):* Cosmae Pragensis Chronica Boemorum. In: MGH SRG N. S. 2, München.
- Caspar, E. – Laehr, G. (ed.) 1928:* Epistolae Karolini aevi V. In: MGH Epistolae 7, Berlin.
- Elze, R. (ed.) 1960:* Die Ordines für die Weihe und Krönung des Kaisers und der Kaiserin. In: MGH Fontes iuris Germanici antiqui 9, Hannover.
- Emler, J. (ed.) 1873:* Crescente fide (tzv. bavorská recenze). In: Fontes rerum Bohemicarum I, Pragae, 183–190.
- Emler, J. (ed.) 1873a:* Gumpoldi Vita Wenceslai. In: Fontes rerum Bohemicarum I, Pragae, 146–166.
- Emler, J. (ed.) 1882:* Neplachova Kronika. In: Fontes rerum Bohemicarum III, Pragae, 443–484.
- Friedrich, G. (ed.) 1904–1907:* Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae I, Pragae.
- Grivec, F. – Tomšič F. (ed.) 1960:* Constantinus et Methodius Thessalonicenses. In: Fontes, Zagreb.
- Havlík, L. (ed.) 1969:* Conversio Bagoariorum et Carantanorum. In: MMFH III, Brno, 292–322.
- Havlík, L. (ed.) 1969a:* Konstantinos Profyrogennetos, De administrando imperio. In: MMFH III, Brno, 382–401.
- Havlík, L. (ed.) 1969b:* Epistolae. In: MMFH III, Brno, 137–278.
- Havlík, L. (ed.) 1971:* Capitulare missorum. In: MMFH IV, Brno, 23–24.
- Havlík, L. (ed.) 1971a:* Capitula de causis diversis. In: MMFH IV, Brno, 25.
- Havlík, L. (ed.) 1971b:* Inquisitio de theloneis Raffelstettensis. In: MMFH IV, Brno, 114–119.
- Havlík, L. (ed.) 2008 (2. vyd.):* Annales Fuldenses. In: MMFH II, Brno, 85–132.
- Holtzmann, R. (ed.) 1935:* Thietmari Merseburgensis episcopi Chronicon. In: MGH SRG N. S. 9, Berlin.
- Horák, B. – Trávníček, D. (ed.) 1956:* Descriptio civitatum ad septentrionalem plagam Danubii, Rozpravy Československé akademie věd SV 66/2, Praha.
- Hrbek, I. (ed.) 1969:* Zpráva o Slovanech Ibráhíma ibn Jakúba. In: MMFH III, Brno, 410–420.
- Hrbek, I. (ed.) 1969a:* Kitabu l-a' láki n-náfisáti li-bni Rusta. In: MMFH III, Brno, 343–348.
- Jakubovich, E. (ed.) 1937:* P. Magistri, qui Anonymus dicitur Gesta Hungarorum. In: SRH I, Budapest, 13–117.
- Kurze, F. (ed.) 1891, 1978 (2. vyd.):* Annales Fuldenses sive Annales regni Francorum Orientalis, In: MGH SRG 7, Hannover.
- Kurze, F. (ed.) 1895:* Annales regni Francorum inde ab a. 741 usque ad a. 829, qui dicuntur Annales Laurissenses maiores et Einhardi. In: MGH SRG 6, Hannover.
- Lappenberg, I. M. – Schmeidler, B. (ed.) 1909:* Helmoldi Bozoviensis Cronica Slavorum: accedunt versus de vita Vicelini et Sidonis epistola. In: MGH SRG 32, Hannoverae – Lipsiae, 160.
- Ludvíkovský, J. (ed.) 1958:* Crescente fide (tzv. česká recenze). In: Ludvíkovský, J., Nově zjištěný rukopis legendy Crescente fide a jeho význam pro datování Kristiána. Listy filologické 81, 58–63.
- Ludvíkovský, J. (ed.) 1978:* Kristiánova legenda. Život a umučení svatého Václava a jeho báby svaté Ludmily (Legenda Christiani. Vita et passio sancti Wenceslai et sancte Ludmille ave eius), Praha.
- Marsina, R. (ed.) 1971:* Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae I, Bratislavae.
- Meyer, C. H. (ed.) 1931:* Herbordi Dialogus de vita Ottonos episcopi Babenbergensis, I. II./cap. 32. Fontes historiae religionis Slavicae (Fontes historiae religionum 4), Berolini, 28.
- Moravcsik, Gy. – Jenkins, R. J. H. (ed.) 1985 (2. vyd.):* Constantini Porphyrogeniti De administrando imperio, Washington.
- Nazarenko, A. V. (ed.) 1993:* Geographus Bavarus – Opisanie gorodov i oblastej k severu ot Dunaja, ili Bavarskij Geograf. In: Nazarenko, A. V., Nemeckie latinojazyčnye istočniki IX–XI vekov. Teksty, perevody, kommentarij, Moskva, 7–58.
- Pauliny, J. (ed.) 1999:* Ibn Rusty Kitāb al-a'ḷāg an-naḷisa (Kniha vzácných drahocenností). In: Pauliny, J., Arabské správy o Slovanoch (9.–12. století), Bratislava, 98–104.
- Pertz, G. H. (ed.) 1826:* Annalium Alamannici Continuationes Sangallenses tres. In: MGH SS I, Hannover, 50–56.
- Pertz, G. H. (ed.) 1826a:* Chronicon Moissiacense. In: MGH SS I, Hannover 1826, 280–313.
- Serebranskij, N. J. (ed.) 1929:* První staroslověnská legenda o sv. Václavu (vostokovská redakce). In: Vajs, J. (red.), Sborník staroslověnských literárních památek o sv. Václavu a sv. Lidmile, Praha, 14–20.
- Serebranskij, N. J. ed. 1929a:* První staroslověnská legenda o sv. Václavu (minejní redakce). In: Vajs, J. (red.), Sborník staroslověnských literárních památek o sv. Václavu a sv. Lidmile, Praha, 20–28.
- Serebranskij, N. J. (ed.) 1929b:* Proložní legenda o sv. Václavu. In: Vajs, J. (red.), Sborník staroslověnských literárních památek o sv. Václavu a sv. Lidmile, Praha, 65–67.

Schmeidler, B. (ed.) 1937: Helmoldi presbyteri Bozoviensis Cronica Slavorum. In: MGH SRG 32, Hannover.

Simson, von B. (ed.) 1909: Annales Xantenses et Annales Vedastini, MGH SRG 12, Hannover.

Vašica, J. (ed.) 1929: Druhá staroslověnská legenda o sv. Václavu. In: Vajs, J. (red.), Sborník staroslovanských literárních památek o sv. Václavu a sv. Lidmile, Praha, 84–124.

Vajs, J. (ed.) 1929: První staroslověnská legenda o sv. Václavu (charvátohlaholská redakce). In: Vajs, J. (red.), Sborník staroslovanských literárních památek o sv. Václavu a sv. Lidmile, Praha, 36–43.

Večerka, R. (ed.) 1967: Žitije Konstantina. In: MMFH II, Brno, 57–115.

Večerka, R. (ed.) 1967a: Žitije Nauma. In: MMFH II, Brno, 177–179.

Večerka, R. (ed.) 2010 (2. vyd.): Žitije Konstantina. In: MMFH II, Brno, 38–95.

Waitz, G. (ed.) 1883: Annales Bertiniani. In: MGH SRG 5, Hannover.

Wolfram, H. (ed.) 1979: Conversio Bagoariorum et Carantanorum. Das Weissbuch der Salzburger Kirche über die erfolgreiche Mission in Karantanien und Pannonien, Wien – Köln – Graz.

Wolfram, H. (ed.) 2013 (3. vyd.): Conversio Bagoariorum et Carantanorum. In: Wolfram, H., Conversio Bagoariorum et Carantanorum. Das Weißbuch der Salzburger Kirche über die erfolgreiche Mission in Karantanien und Pannonien mit Zusätzen und Ergänzungen, Lubljana/Laibach, 58–81.

AUTOŘI TEXTŮ

PhDr. Andrea Bartošková

Archeologický ústav Akademie věd ČR, Praha, v. v. i.
Letenská 4, 110 00 Praha 1
bartoskova@arup.cas.cz

PhDr. Peter Bednár, CSc.

Archeologický ústav SAV v Nitre
Akademická 2, 949 21 Nitra
Peter.Bednar@savba.sk

PhDr. Ivana Boháčová, Ph.D.

Archeologický ústav Akademie věd ČR, Praha, v. v. i.
Letenská 4, 110 00 Praha 1
bohacova@arup.cas.cz

Mgr. Petr Čech

Archeologický ústav Akademie věd ČR, Praha, v. v. i.
Letenská 4, 110 00 Praha 1
cech@arup.cas.cz

PhDr. Jan Frolík, DrSc.

Archeologický ústav Akademie věd ČR, Praha, v. v. i.
Letenská 4, 110 00 Praha 1
frolik@arup.cas.cz

doc. PhDr. Luděk Galuška, CSc.

Moravské zemské muzeum
Zelný trh 6, 659 37 Brno
lgaluska@mzm.cz

Mgr. Jana Gryc

Archeologický ústav Akademie věd ČR, Brno, v. v. i.
Čechyňská 363/19, 602 00 Brno
janaslowioczek@seznam.cz

PhDr. Milan Hanuliak, DrSc.

Archeologický ústav SAV v Nitre
Akademická 2, 949 21 Nitra
nrauhanu@savba.sk

Dr. Hajnalka Herold

Department of Archaeology, University of Exeter
Laver Building, North Park Road
Exeter EX4 4QE, United Kingdom
h.herold@exeter.ac.uk

Mgr. Jiří Košta

Národní muzeum – Historické muzeum Praha
Vínohradská 1, 110 00 Praha 1
Jiri.Kosta@seznam.cz

doc. PhDr. Pavel Kouřil, CSc.

Archeologický ústav Akademie věd ČR, Brno, v. v. i.
Čechyňská 363/19, 602 00 Brno
kouril@arub.cz

prof. Dr. Christian Lübke

GWZO eV. an der Universität Leipzig
Reichsstr. 4-6, D-04109 Leipzig
luebke@uni-leipzig.de

prof. Mgr. Jiří Macháček, Ph.D.

Ústav archeologie a muzeologie Filozofické fakulty
Masarykovy univerzity Brno
Arna Nováka 1, 602 00 Brno
machacek@phil.muni.cz

Mgr. Jan Mařík, Ph.D.

Archeologický ústav Akademie věd ČR, Praha, v. v. i.
Letenská 4, 110 00 Praha 1
marik@arup.cas.cz

prof. PhDr. Zdeněk Měřinský, CSc.

Ústav archeologie a muzeologie Filozofické fakulty
Masarykovy univerzity Brno
Arna Nováka 1, 602 00 Brno
merinsky@phil.muni.cz

PhDr. Karol Pieta, DrSc.

Archeologický ústav SAV v Nitre
Akademická 2, 949 21 Nitra
nraupiet@savba.sk

PhDr. Lumír Poláček, CSc.

Archeologický ústav Akademie věd ČR, Brno, v. v. i.
Čechyňská 363/19, 602 00 Brno
polacek@arub.cz

prof. Dr. hab. Jacek Poleski

Instytut Archeologii Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie
Ul. Gołębia 11, 31-007 Krakow
jpoleski@wp.pl

PhDr. Naďa Profantová, CSc.

Archeologický ústav Akademie věd ČR, Praha, v. v. i.
Letenská 4, 110 00 Praha 1
profantova@arup.cas.cz

PhDr. Rudolf Procházka, CSc.

Archeologický ústav Akademie věd ČR, Brno, v. v. i.
Čechyňská 363/19, 602 00 Brno
prochazka@arub.cz

dr. Svetlana S. Rjabceva

Institutul Patrimoniului Cultural
Mun. Chişinău, bd. Ştefan cel Mare 1
sveta.earing@gmail.com

prof. PhDr. Alexander T. Ruttkay, DrSc.

Archeologický ústav SAV v Nitre
Akademická 2, 949 21 Nitra
nraurut@savba.sk

PhDr. Matej Ruttkay, CSc.

Archeologický ústav SAV v Nitre
Akademická 2, 949 21 Nitra
matej.ruttkay@savba.sk

prof. PhDr. Petr Sommer, CSc., DSc.

Archeologický ústav Akademie věd ČR, Praha, v. v. i.
Letenská 4, 110 00 Praha 1
sommer@arup.cas.cz

prof. Béla Miklós Szöke

Régészeti Intézet, Magyar Tudományos Akadémia
Bölcsészettudományi Kutatóközpont
1014 Országház u. 30, Budapest, 1250 Pf.: 9.
szoke.bela@btk.mta.hu

Mgr. Pavel Šlézar

Národní památkový ústav – územně odborné pracoviště
Olomouc
Michalská 3, 771 11 Olomouc
slezar.pavel@npu.cz

prof. PhDr. Tatiana Štefanovičová, CSc.

Slovenský archeologický a historický inštitút (SAHI)
Vajnorská 8/A, 831 04 Bratislava – Nové Mesto
Tatiana.Stefanovicova@sahi.sk

Mgr. Michal Téra, Ph.D.

Katedra literární kultury a slavistiky, Filozofická fakulta,
Univerzita Pardubice
Studentská 84, 532 10 Pardubice
MichalTera@seznam.cz

PhDr. Kateřina Tomková

Archeologický ústav Akademie věd ČR, Praha, v. v. i.
Letenská 4, 110 00 Praha 1
tomkova@arup.cas.cz

PhDr., Dr.h.c. Vladimír Vavřínek, CSc.

Slovanský ústav Akademie věd ČR, v. v. i.
Valentinská 1, 110 00 Praha 1
vladimir.vavrinek@seznam.cz

prof. PhDr. Martin Wihoda, Ph.D.

Historický ústav Filozofické fakulty Masarykovy univerzity
Brno
Arna Nováka 1, 602 00 Brno
wihoda@phil.muni.cz

prof. em. Dr. Herwig Wolfram

Institut für Österreichische Geschichtsforschung,
Universität Wien
Universitätsring 1, A-1010 Wien
herwig.wolfram@univie.ac.at

doc. PhDr. Jozef Zábajník, CSc.

Archeologický ústav SAV v Nitre
Akademická 2, 949 21 Nitra
jozef.zabajnik@savba.sk

Pavel Kouřil (ed.)

VELKÁ MORAVA A POČÁTKY KŘESŤANSTVÍ

Grafická úprava a tisk: Arte 73 s. r. o.

Na přebalu:

přední strana – zlatý závěsek s perlami a skleněnou imitací almandinu, Mikulčice – Valy,
inv. č. 594-2/57, Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i.

zadní strana – zlatý dvouplášťový gombík, Mikulčice – Valy,
inv. č. 594-1122a/57, Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i.

Vydal Archeologický ústav Akademie věd ČR, Brno, v. v. i.
www.arub.cz

© Archeologický ústav Akademie věd ČR, Brno, v. v. i.

Brno 2014

ISBN 978-80-86023-53-3

ISBN 978-80-86023-53-3